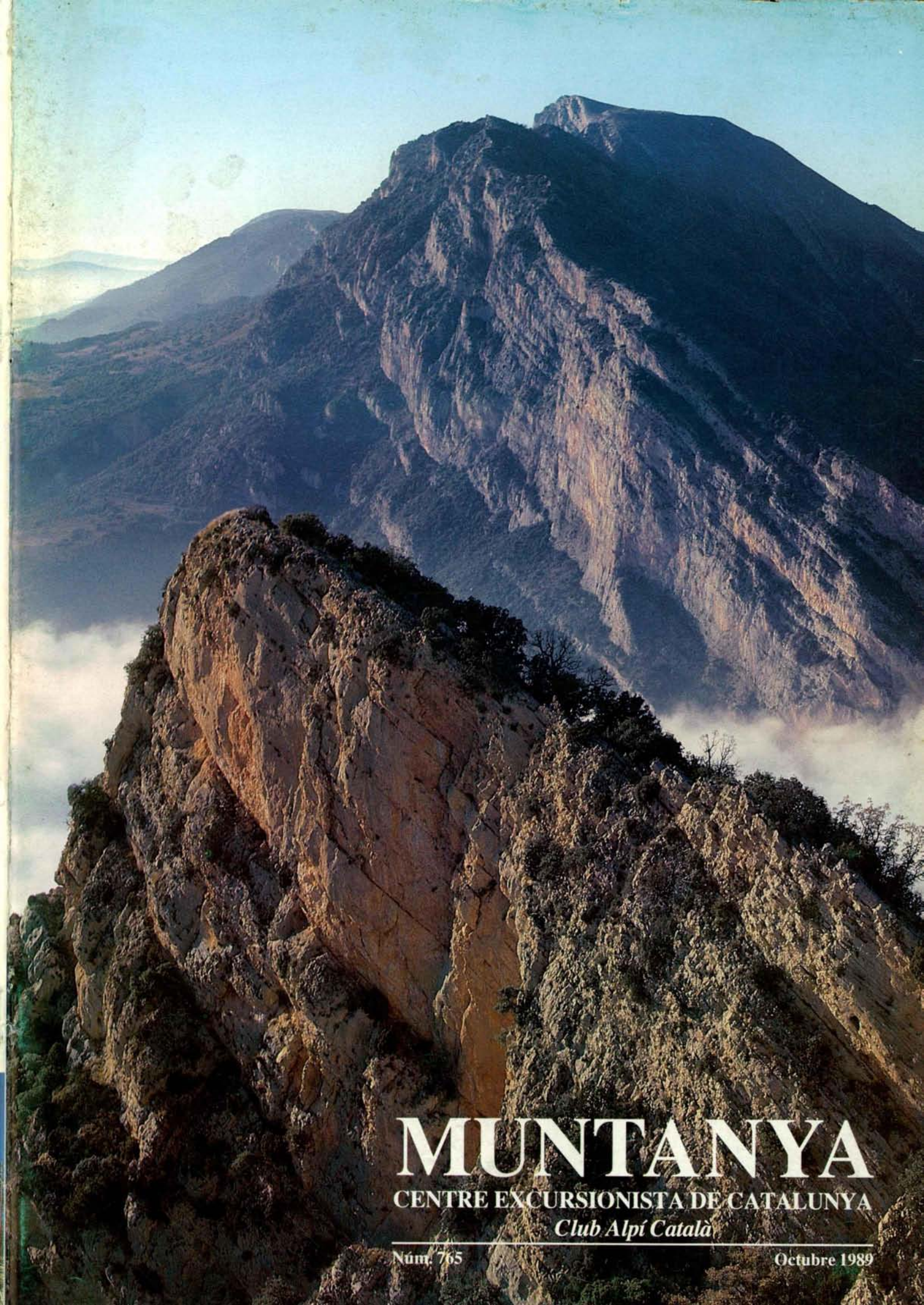




MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

Núm. 765

Octubre 1989

A/s seus peus
**calçat
infantil**



- Balmes
Plaça Molina
- Avda.
Pau Casals, 15
- Passeig
Sant Joan, 139

KATAKROK

1
9
8
9

Del 12 al 18 de
Novembre



7è. FESTIVAL
INTERNACIONAL
DE CINEMA DE
MUNTANYA
VILA DE TORELLÓ



C/. Anselm Clavé, 5, 3er., 2º - ☐ 19
08570 TORELLÓ (Barcelona) SPAIN
☎ (93) 859 28 99 · Telex 53174 E · Fax 859 32 56

LA NOVA EDICIÓ CORREGIDA I ACTUALITZADA

GUIA EXCURSIONISTA
EXCURSIONISTA DE CATALUNYA-Club Alpi C
CIA DEL

GUIA EXCURSIONISTA
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA-Club Alpi Català

**TRAVESSIA DEL
PIRINEU**

TRAVEL
PIRINEU
DE L'ATLÀNTIC A LA MEDITERRÀNIA
Georges Véron

NOU FORMAT
11 x 19 cm.

243 pàgines;
67 mapes i croquis;
43 etapes amb
49 variants.

Aquesta nova edició de la TRAVESSIA DEL PIRINEU de Georges Véron, també anomenada Alta Ruta Pirinenca, proposa un itinerari que recorre tot el Pirineu des de l'Atlàntic a la Mediterrània. Aquest itinerari és dividit en 43 etapes i 49 variants, itineraris alternatius de diferent llargada o dificultat, que permeten recórrer els indrets més bonics i significatius del Pirineu, des de les muntanyes verdes i humides del País Basc, fins a les carenes mediterrànies del Pirineu Oriental, passant pels massissos més alts i espectaculars d'Ossoa, Vathlaidòs, Venhamala, Gavarnia, Maladeta i del Pallars, de gran qualitat estètica i muntanyenca.

EDITORIAL MONTBLANC

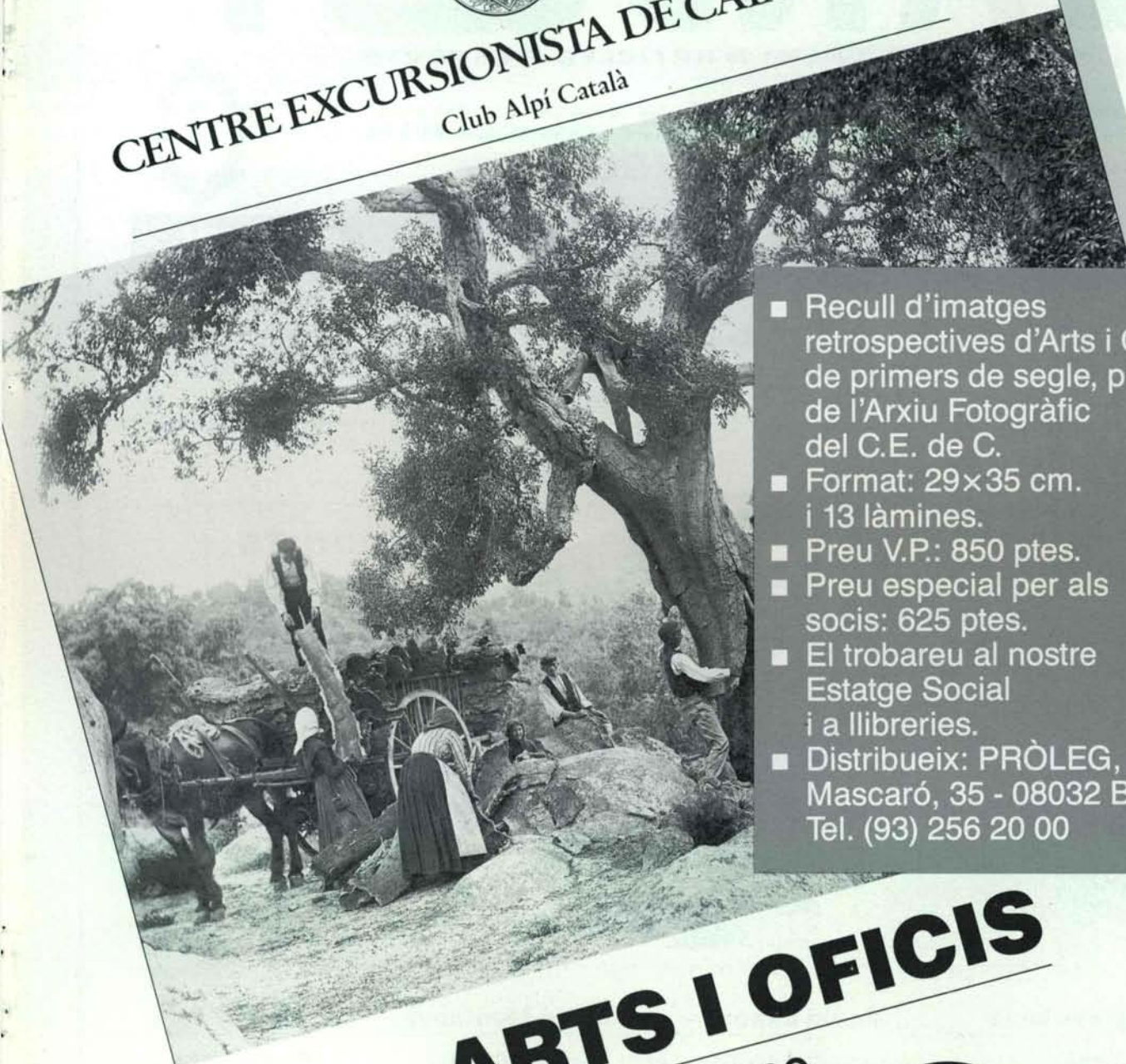


CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
—COMISSIÓ DE PUBLICACIONS—

CALENDARI C.E.C. '90



CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català



- Recull d'imatges retrospectives d'Arts i Oficis de primers de segle, procedents de l'Arxiu Fotogràfic del C.E. de C.
- Format: 29x35 cm. i 13 làmines.
- Preu V.P.: 850 ptes.
- Preu especial per als socis: 625 ptes.
- El trobareu al nostre Estatge Social i a llibreries.
- Distribueix: PRÒLEG, Mascaró, 35 - 08032 B. Tel. (93) 256 20 00

ARTS I OFICIS
1990



CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
—COMISSIÓ DE PUBLICACIONS—

Paradís, 10, pral. - Telèfon (93) 315 23 11 - 08002 Barcelona

**ESQUÍ
CÀMPING
ESCALADA**

SPORTS

SANJUST

MEMBRE DEL GREMI D'ARTICLES D'ESPORTS

**CANUDA, 6 – 08002 BARCELONA
TEL. 302 36 95**



**LA MILLOR QUALITAT I EL MILLOR SERVEI
DE SEMPRE, PER A LA CULTURA I L'ESPORT**

esports
Duixans

Primeres marques en material per a la neu.

TEMPORADA 89-90

Equip Iniciació	Equip Expert	Equip Muntanya	Equip Fons
Esquís, fixacions, bastons, botes i muntatge.	Esquís Fischer, fixacions Tyrolia, botes Caber, bastons i muntatge.	Esquís Streule, fixacions, Silvretta, ganivetes i muntatge.	Esquís, fixacions, botes, bastons Karhu o Fischer i muntatge.
22.800 ptes.	24.300 ptes.	33.500 ptes.	17.600 ptes.

TENIM UN BON ESTOC DE MATERIAL DE LLOGUER, BOTES, ESQUÍS PISTA I MUNTANYA.
FEU LES VOSTRES RESERVES AMB ANTELACIÓ.

C/. Consell de Cent, 9 - Tels. 432 22 19 - 431 45 90. Metro Hostafrancs



MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

ANY CXIII, VOL. 93, NÚM. 765, OCTUBRE 1989

SUMARI

Redacció, administració i publicitat:

Paradís, 10
08002 Barcelona (Barcelonès)
Tel. (93) 315 23 11

Director:

Josep Nuet i Badia

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Consell de redacció:

David M. Aloy, Francesc Beato,
Jordi Canals, Francesc Herrera,
Agustí Jolis, Modest Montlleó,
Alfred Montserrat, Josep de Tera

Corrector lingüístic:

Eulàlia Nuet i Badia

Cartògraf i dibuixant:

Armand Ballart

Maquetador:

Josep Nuet i Badia

Fotocomposició:

«ECP» - Edició Làser
Gran Via, 606, 4t 2ª D. 08007-Barcelona

Fotomecànica:

T4 Sorrosal, S.A.
Pujades, 68-72, 3r 3ª. 08005-Barcelona

Impressió:

Gràfiques Encina
Secretari Coloma, 129. 08024-Barcelona

Preu d'aquest exemplar:

480 ptes. (IVA inclòs)
Preu de subscripció anual:
2.500 ptes. + IVA (sis exemplars)
A l'estranger: 3.900 ptes.
Comanda de números endarrerits
a la redacció de la revista

Dipòsit legal: B. 545-1958

ISSN: 0212-2111

Portada: Montsec de Rúbies, cingle sobre el pas de la Lloba. Al fons,
el Montsec d'Ares i, entremig, el congost de Terradets cobert de boira.

Foto: Camil José

Editorial: Qui coneix la terra l'estima	178
Homenatge a Lluís Marià Vidal i Carreras <i>Joan Rosell i Sanuy</i>	179
El que ens revela una col·lecció fotogràfica centenària <i>Ton Abel</i>	184
Arbres excepcionals del Montsec i la seva rogalia <i>Manuel Cortès i Ribelles</i>	187
La muntanya de Sant Mamet <i>Ventura Roca i Martí</i>	191
Muntanya i escalada a la Sierra Nevada (Califòrnia, EUA) <i>Kevin J. Murray</i>	196
El grup de les amanites, I. Generalitats <i>Hilari Sanz i Gonel</i>	201
L'escalada i els rapinyaires <i>Miquel Rafa i Fornieles</i>	205
Que sols ens quedem els vius! En la mort d'Alfons Segalàs i d'Albert Oliveras. <i>Agustí Jolis i Felisart</i>	209
Vies d'escalada a cura d'Armand Ballart	213
Crònica del Centre	215
Crònica del món excursionista	216
D'ací d'allà	217
GR informació	217
Llibres i mapes	218

• Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors.

• La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

© El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

NORMES DE PUBLICACIÓ DE MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin escrits correctament en català i mecanografiats a doble o triple espai en fulls de mida DIN A-4, deixant uns marges laterals d'un parell de centímetres.

Els articles aniran encapçalats pel títol i portaran a continuació el nom dels autors.

Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part, precedits per un número

que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent. Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu els subratllats en els textos que vulgueu publicar.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies, en còpies de paper brillant blanc i negre o en diapositives, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

Qui coneix la terra l'estima

Aquesta frase que va pronunciar el president del Centre en el transcurs de l'homenatge que es va fer a Lluís Marià Vidal a Corçà, sintetitza l'orientació fonamental de l'excursionisme. Aturem-nos-hi un moment.

Podríem dir que l'objectiu de l'excursionisme és arribar a l'estimació del país, els seus homes, els pobles, la història, l'art... El camí per a arribar-hi és el coneixement d'aquest entorn, que pot ser amagat per una llunyania física o bé per una distància de temps, una dificultat de percepció, etc.

Tanmateix, el coneixement del nostre entorn és a l'abast de tothom, però no és fàcil, sobretot perquè cal una actitud atenta i oberta per part de qui vol conèixer. Aquesta actitud és força allunyada d'allò que podríem anomenar «mentalitat de turista» —sense que tinguem res en contra dels turistes!—, que moltes vegades es redueix a fer el badoc, a passejar els ulls per un entorn que sempre serà desconegut, en comptes d'aquell veritable desig de conèixer que porta a mirar, escoltar i viure el batec d'una realitat que a partir d'ara començarà a fer-se una mica pròpia.

Quantes vegades no hem vist

a dalt d'un cim com altres persones que també hi han pujat no es preocupen de saber o comprovar en el mapa el nom dels cims, de les valls, dels rius, dels pobles, dels boscos que tenen al davant. El coneixement que tenen d'aquell lloc és reduïtíssim, míser. I ens podríem preguntar, ¿quina estimació tenen per tot el que veuen, per tot el que els envolta, si no saben què és, ni quin nom té?

Més amunt, hem indicat que, per a conèixer, cal una actitud atenta. L'atenció és un element bàsic per al coneixement. L'acció de fixar el pensament en alguna cosa i d'aplicar-hi l'enténim permet d'aprofundir en tot el que fem. Aprofundir en el coneixement del nostre entorn és l'alternativa a la superficialitat de tantes coses, que acaba per fastiguejar. Potser és el que podríem anomenar «via qualitativa», sempre més interessant i amb més possibilitats que no pas la «via quantitativa», sovint més espectacular, però més efímera.

L'altra actitud que apuntàvem era la de l'obertura. L'obertura és connatural a la persona que vol conèixer. Estar oberts a les realitats del passat, del present i del futur, a les coses que coneixem i a les que en-

cara no coneixem: en certa manera, una gran curiositat per tot el que ens envolta.

En aquest número de MUNTANYA, trobareu uns quants treballs amb un denominador comú: el Montsec. Són treballs fets per companys excursionistes d'arreu de Catalunya, dedicats a estudiar i a divulgar alguns dels aspectes de les nostres muntanyes, i que apleguem aquí en un homenatge a la figura de Lluís Marià Vidal, geòleg i excursionista, estudiós del Montsec. Aquest homenatge literari és una continuació del que va cloure el cicle que organitzà el Centre amb la col·laboració inestimable d'altres clubs excursionistes germans de la terra ferma, i del qual donàrem notícia detallada en el número del mes d'agost (pàgs. 168-170). Lluís Marià Vidal, un consoci il·lustre, serà recordat com un home que estimava el país perquè el coneixia, i encara s'esforçava a conèixer-lo més i millor. El seu exemple ens ha de servir de punt de referència. El seu treball: els articles científics, l'arxiu fotogràfic..., ha estat una contribució important al coneixement de Catalunya i també l'ha fet conèixer als altres països com un país normal, culte i avançat.

Homenatge a Lluís Marià Vidal

Joan Rosell i Sanuy

Parlament de Joan Rosell i Sanuy, catedràtic d'Estratigrafia de la Universitat Autònoma de Barcelona, en l'acte d'homenatge a Lluís Marià Vidal, amb motiu de la cloenda del cicle d'excursions «El Montsec i les muntanyes veïnes», organitzat pel Centre Excursionista de Catalunya, al poble de Corçà el 16 d'abril de 1989.



Lluís Marià Vidal i el canonge Almera, prohoms de Catalunya, foren les primeres pedres damunt les quals s'edificà la geologia catalana. Ambdós posaren els fonaments en la recerca geològica del nostre país. Vidal estudià fonamentalment la geologia del Pirineu, mentre que Almera ho féu pels voltants de Barcelona.

A ells, caldria afegir-hi, encara que més modern, un altre mestre, membre del Centre Excursionista, un autèntic tros de Catalunya: Noel Llopis i Lladó. Juntament amb Vidal i Almera ha estat poc considerat en la nostra veritable història.

L'homenatge a Vidal al Montsec, deute de la societat catalana, ha estat un dels grans encerts del Centre, que moralment es considera obligat a saldar. El lloc escollit, la placeta de l'escola de Corçà, per on passà tantes i tantes vegades, tot estudiant el paisatge geològic, anant cap a Mont-rebei o a les mines de lignit...

El president del Centre deia: «El qui coneix la terra l'estima...» Sens dubte Lluís Marià Vidal la va estimar intensament.

LES SEVES ARRELS: L'HOME

Lluís Marià Vidal i Carreras va néixer a Barcelona. Els pares volien fer-lo estudiar per a enginyer industrial. Ell, però, de vocació era geòleg. Els estudis universitaris de geologia són molt recents a Catalunya. En aquell temps eren gairebé exclusius de l'Escola d'Enginyers de Mines de Madrid. I el Vidal estudiant, després de dos anys a l'Escola d'Industrials, va anar a parar a Madrid.

Bon estudiant, arribà a l'ingrés al cos d'Enginyers de Mines. Per a fer pràctiques, el van enviar a treballar a Linares, després a Terol, per a retornar, finalment, a Catalunya.

Era d'una família benestant oriünda

Retrat de Lluís Marià Vidal a la seva maduresa. Dibuix a la ploma de Ramon Sala i Baró.

LES ARRELS



Una visió de Santa Maria de Meià (la Noguera). Foto: Lluís Marià Vidal (juliol de 1905), Arxiu fotogràfic del Centre, ref. 386 A.

d'Agullana, d'on el varen fer fill adoptiu. Allí va fer construir una escola, la dotà de serveis, un hospital i un quarter de la guàrdia civil i ho regalà al poble.

Aquesta generositat va ser la norma general de tota la seva vida. Era un treballador infatigable. Si s'ha de jutjar pels seus treballs i les seves activitats, no es concep d'on podia treure el temps. Tal vegada aquesta va ser la causa que no trobés la seva parella ideal fins ja gran. No tingueren fills.

Un amic seu, arran de la mort de la seva muller, va escriure un llibre de poesia en castellà; en morir la dona de Lluís Marià Vidal, trobant-se com ell, amb el seu estat anímic, el traduï al ca-

talà. La traducció va donar llum a un veritable llibre de poesia.

Era un gran amant de la natura, un gran excursionista, i això el portà durant quatre anys a dirigir el Centre Excursionista de Catalunya. Sabia entendre el que les pedres li mostraven, sabia llegir en el rocam, era un geòleg de camp, simplement un geòleg, un excursionista científic.

Les seves llibretes de camp són avui un exemple per als estudiants. L'exactitud i la precisió de les anotacions, el fet que amb tan poques paraules i tan pocs símbols es diguessin tantes coses demostra la seva maduresa humana i científica.

No va ensenyar en cap universitat, però als darrers anys de la seva vida, sense haver-s'ho proposat, va desvetllar una ferma vocació en un seminario que a hores lliures anava a casa seva per arranjar les col·leccions i la biblioteca. Aquest va ser Mn. Bataller. El contacte amb Vidal el formà i el consagrà en el camp de la paleontologia.

Morí als vuitanta-dos anys i va deixar la seva col·lecció al Museu de la Ciutadella (més de sis mil exemplars), els llibres a l'Acadèmia de Ciències (més de mil cent volums) i els clixés de les excursions al Centre Excursionista, fons fotogràfic d'una vàlua històrica impressionant.

LES PRIMERES FEINES: L'ENGINYER DE MINES

La veritable vida professional de Lluís Marià Vidal comença a Catalunya, en els districtes miners primer de Girona i després de Lleida i Barcelona, per a acabar finalment essent inspector en cap del districte miner de Catalunya.

Treballà, doncs, per a l'Administració, amb un parèntesi de quatre anys en què demanà l'excedència. Ho féu per dirigir, com a enginyer, les mines de carbó de Sant Joan de les Abadesses. Contenen les cròniques que, aquesta tasca, no l'exercí aïrosament. El tracte amb els miners no devia ser del tot cordial i un

LES ARRELS

dels seus treballadors, disconforme, va posar una càrrega de dinamita a la seva oficina, la va fer explotar i, no se sap si per miracle o perquè el miner només el volia espantar, com per la revetlla de Sant Joan, el cas és que va sortir-ne il·lès.

Cansat d'aplicar la geologia a la mineria i de paperassa i burocràcia, va arribar a la jubilació en una plenitud de vida envejable. Aquesta separació absurda de la feina només per qüestió de l'edat el disgustà profundament, segons manifesta ell mateix en molts escrits. Malgrat tot, fou una gran sort per a la geologia catalana, ja que en el moment de la seva jubilació comença l'etapa de la seva vida que donaria més fruit.

EL JUBILAT: EL CIENTÍFIC

Hi ha tres dates realment importants en la vida de Lluís Marià Vidal: el naixement (6-X-1842), la seva mort (10-I-1922) i, sobretot, la seva jubilació (1909, en complir els seixanta-set anys).

La jubilació el disgustà, però al mateix temps el va alliberar d'allò que ben segur havia odiat treballant per l'Administració: la burocràcia. Ara comença, doncs, l'etapa final de la seva vida, la que donà més fruit científic: una quarantena de treballs científics de gran qualitat, que foren els puntals bàsics de la geologia de Catalunya.

La qualitat dels seus treballs, coneguts arreu d'Europa, fou la causa que el nomenessin vice-president de la Societat Geològica de França. Una gran societat per a un gran personatge. El canonge Almera ha estat l'altre peninsular que també ha tingut tal distinció. A més, va ser acadèmic de Madrid i president de l'Acadèmia de Ciències de Barcelona.

La línia de recerca principal de la seva vida fou en la geologia de camp i la paleontologia, incidint preferentment en el camp de la biostratigrafia i de la cronostatigrafia. Molts resultats dels seus treballs tenen encara avui vigència. Cal fer ressaltar en aquest sentit dos aspectes importants: una insòlita troballa paleontològica i el resultat

d'una intensa relació humano-científica.

El primer és el descobriment de la pedrera de Santa Maria de Meià, de Rúbies. El gremi d'impressors de Barcelona tenia necessitat de pedres per a imprimir. Aquestes pedres havien de tenir un gra molt fi per a poder-hi gravar al damunt. Ell pensà en la calcària de Rúbies, que, per les seves característiques, s'anomenà calcària litogràfica. Encara avui, en els soterranis de cases impressores de Barcelona, hi ha una gran quantitat de lloses gravades d'aquesta pedra.

Una aplicació de la geologia a la indústria que el porta a descobrir un dels jaciments paleontològics d'interès mundial.

*La pedrera de Meià en plena explotació.
Foto: Lluís Marià Vidal, Arxiu
Fotogràfic del Centre, ref. 406 A.*





Visió panoràmica pirinenca des de la Peña Blanca, en la qual destaca, al fons, el massís de la Maladeta. Foto: Lluís Marià Vidal (1-VIII-1889), Arxiu Fotogràfic del Centre, ref. 307 (18x24).

L'exploració, la va començar pocs anys abans de jubilar-se i la va prolongar el màxim possible. De fet, pel seu interès científic i no pas pel tècnic.

En aquesta calcària fullada, en obrir-la, gairebé per casualitat, s'hi pot trobar un fòssil, premsat durant milions i milions d'anys. Lluís Marià Vidal en va recollir una bona col·lecció, que al final de la seva vida va anar a parar al Museu del Parc de la Ciutadella.

L'altre aspecte es deriva de l'intercanvi de materials fòssils que mantenia amb els científics de l'època. Molts gèneres i moltes espècies noves per a la ciència foren dedicades a l'il·lustre geòleg. Cal esmentar, com a exemple, per l'abundància en què es troba en les marges del Santonià, que formen un replà, encara avui en part cultivat, sota la cinglera més alta del Montsec, un corall solitari en forma de banya o barretina, la *Placosmilia vidali*, que tants i tants excursionistes del Montsec han trobat.

ELS CONTES QUE NO HO FOREN

En mirar les fotografies publicades de Lluís Marià Vidal —uniforme d'enginyer, barba blanca i grans mostatxos—, seriós, impecable, infon un cert respecte. És una falsa imatge d'un home tranquil, amorós, simpàtic i correcte.

Ser geòleg de camp en aquella època devia ser tota una odisea. Els problemes de transport i d'allotjament, els acompanyants que llogava...

Les seves observacions no geològiques van ser recollides en dos llibrets titulats *Contes que no ho són. La Vanguardia* i *La Veu de Catalunya* del 18 d'octubre de 1916 van publicar-ne una crítica. La d'aquest darrer diari comença així: «L'il·lustre enginyer, intrèpit excursionista que ha aconseguit contribuir eficaçment a les recerques per a posar en valor social el tresor que amaga Catalunya...»

És a través d'aquests contes que es pot conèixer com s'organitzava en el camp. Generalment llogava un mosso i una mula. Un home pràctic del país que l'acompanyés, que portés el menjar, el beure i les pedres.

A Àger, segons contava ara fa poc al camí de la Font el Tonet del Síndria, pare de l'actual Ton, família de traginers de tota la vida, el seu avi havia acompanyat pel Montsec un personat-

ge la descripció del qual coincidia exactament amb la de Lluís Marià Vidal. Malauradament, no recordava el seu nom. De vegades, en els *Contes que no ho són*, hi surten els noms de qui l'acompanyava.

D'aquests contes que foren realitats, en resumiré dos, un de cada riu que talla, encaixat, el Montsec i la vall d'Àger. Un a la Noguera Ribagorçana, en el congost de les Savines, al sud de Corçà, i un altre a la Noguera Pallaresa, en el congost de Terradets.

En la cinglera del pas de les Savines, el Ton de Curull, que era de Tragó de Noguera, va fer una juguesca amb el jovent del poble: que pujaria la cinglera que hi havia entre el riu i el camí, una quarantena de metres, sense cap ajuda. Un veritable pioner de l'escalada lliure. I tant! Va pujar i va guanyar la juguesca: un bot de vi.

Curiosament, el seu escrit acaba fent una crítica a les curses de braus. Lluís Marià Vidal, com molts altres, era un enemic acèrrim d'aquests actes.

En Magí era un traginer que tot sovint anava a buscar vi a la conca de Tremp, apreciat per la seva qualitat fins fa pocs anys. A Balaguer carregava les mules amb un bocoi a cada costat. Passaven per Àger i després cap a Tremp pel congost de Terradets, on hi havia un estret camí de ferradura del

LES ARRELS



Menhir de la Vinya Munera a Campmany (Alt Empordà). Foto: Lluís Marià Vidal, Arxiu Fotogràfic del Centre, ref. 3299 capsa 66 (diapositiva).

qual encara es conserva algun tros. El camí travessava el riu dues vegades. La segona ho feia per un pont de fusta fet per dues bigues d'uns quaranta centímetres d'amplada i unes llates que les cobrien.

En Magí va sortir de Balaguer cap a Àger. En arribar al poble i veient que no era gaire tard, va pensar que podia

arribar fins a Cellers. A mig camí li agafà son. Pujà a cavall i es posà a dormir.

A les dues de la matinada, en arribar a Cellers, les mules es pararen, perquè en tenien costum, i ell es despertà. Era el peatge, allí es pagava una quantitat que servia per a tenir el camí i els ponts del congost en condicions.

Cridà per pagar –l'honestedat regnava– i li contestaren:

–No hi podeu anar, avall.

–Però, si en vinc, d'avall!

El cobrador del peatge no ho entendia i li preguntà:

–Però, on aneu?

–Me'n vaig cap a Tremp.

–No pot ser. Tu ets boig. Tu deus anar cap a Balaguer i véns de Tremp.

–No, no, jo vinc d'Àger i me'n vaig cap a Tremp.

La discussió va arribar a ser acalorada, però finalment s'aclarí.

El pont de fusta no tenia les llates travesseres al damunt. L'estaven reparant i tan sols hi havia les dues bigues prou estretes i separades. Feia vint anys que no s'havia tocat i les llates començaven a podrir-se. El peatge servia per a posar-les noves.

En Magí, dormint damunt la mula, en un son majestuós i profund, va travessar el congost de Terradets. La mula, acostumada a passar sempre pel mateix lloc, en arribar al pont en reparació, va enfil·lar una biga i, tan tranquil·la, passà el riu. Si en Magí s'arriba a despertar a mig camí, amb el soroll de les aigües braves del riu...!

EL DARRER HOMENATGE

Dia 16 d'abril de 1989, al poble de Corçà (la Noguera). La plaça de l'escola del poble, en un punt geològic singular: per aquesta plaça passa la línia estructural que limita el Montsec i la vall d'Àger. És on la serralada del Montsec pren contacte amb la vall d'Àger i l'encavalca amorosament. Punt que el Centre Excursionista de Catalunya ha escollit per retre homenatge a un prohoms català, un amant de la natura, un dels primers excursionistes científics, un lector de les pedres: a Lluís Marià Vidal i Carreras.

El que ens revela una col·lecció fotogràfica centenària

Ton Abel

«2 de mayo de 1888 - 10 de la mañana, sol, 10 mm. - 4», hidroquinona. TORRE DE AGUA DESDE EL BALCÓN DE MI CASA».

Amb aquesta precisa, meticulosa i a la vegada científica descripció, comença la valuosa col·lecció de 389 negatius de vidre, mida 18x24 cm, obra de Lluís Marià Vidal i Carreras (1842-1922).

Amb aquest treball, no pretenem pas valorar la personalitat de l'autor, ja àmpliament coneguda, ni tampoc la seva formació científica i el seu valuós treball d'investigació, coses que corresponen a altres estudiosos molt més adients. D'altra banda, aquesta valoració, encara que ja ha estat feta, creiem que es podria completar investigant els diferents aspectes de la seva personalitat tan rica.

Tampoc no volem fer aquí un estudi complet de l'extensa obra fotogràfica que ens ha llegat, sinó centrar el nostre comentari només en la col·lecció esmentada a l'inici, i des del punt de vista de l'Arxiu Fotogràfic, com a ordena-

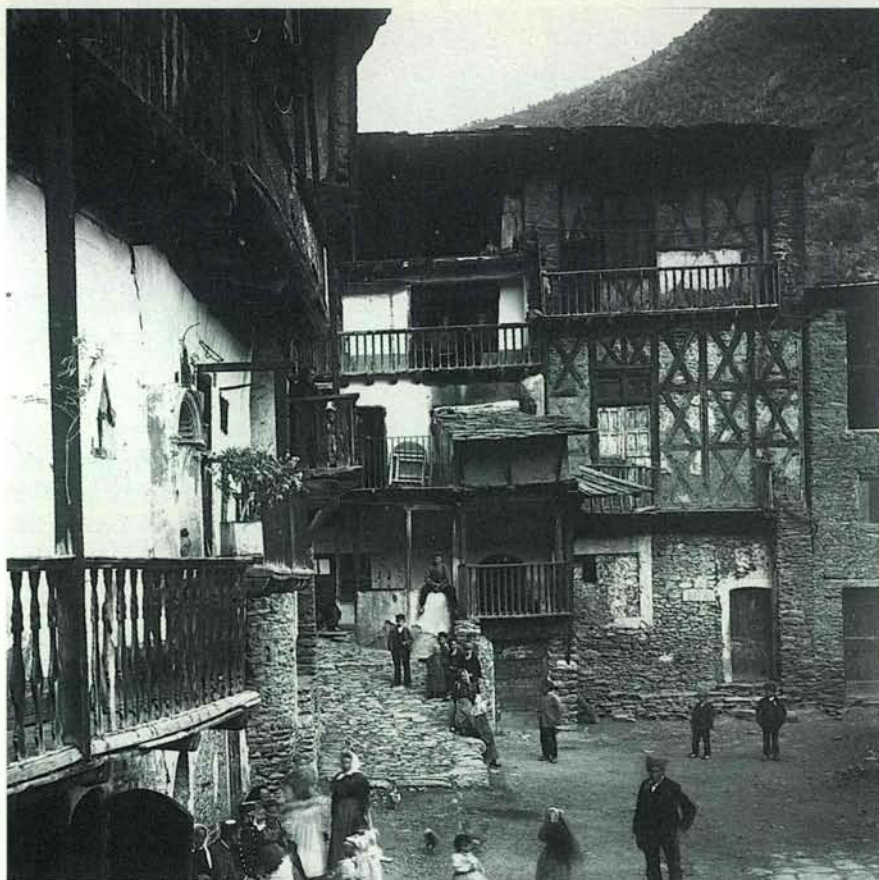
dors i classificadors de documents fotogràfics.

Ordenar, classificar i arxivar fotografies pot presentar diferents problemes. El primer és situar la fotografia. Un arxiver no pot afirmar d'on és una fotografia sense tenir l'absoluta seguretat de no equivocar-se. No es pot treballar amb suposicions, les inexactituds en aquest

aspecte poden portar una sèrie encadenada d'equivocacions en les consultes i els estudis que més tard es fan d'aquests documents. El segon és datar l'original, ja que posteriorment pot tenir molt de valor saber com era en una certa època aquell lloc, com es vestia la gent, com es construïa, etc.

No cal dir que el nom de l'autor és de gran interès per a posteriors investigacions que poden relacionar diferents persones a través de dades, afeccions i dèries. No podem deixar de banda tampoc la qualitat de la fotografia; ja sabem que sempre és millor un document amb certes deficiències que no tenir-ne cap, però, sense cap dubte, és molt millor tenir obres de primera qualitat i de gran valor documental i estètic: és molt més gratificant treballar amb bon material que amb una obra barroera.

Quines d'aquestes condicions presenta aquesta obra de Lluís Marià Vidal? Totes, i encara n'hi podrem afegir alguna més, que amplia el camp dels investigadors d'una època o dels simples curiosos i tafaners que tinguin interès en una de les moltes possibilitats que ens ofereix l'autor amb la seva



La plaça del poble de Castellbò (Alt Urgell). Foto: Lluís Marià Vidal (12-V-1895), Arxiu Fotogràfic del Centre, ref. 69 (18x24).



Traient suro del bosc del Guinart a Agullana (Alt Empordà). Foto: Lluís Marià Vidal (15-VII-1891), Arxiu Fotogràfic del Centre, ref. 35 (18x24).

meticulositat. Per això, ens limitarem només a donar una lleugera i superficial ressenya de l'època, dels llocs i de les situacions de les diferents fotografies, deixarem per als estudiosos la resta de descripció, obligant-los d'aquesta manera a furgar i descobrir per ells mateixos les possibilitats que dona una obra fotogràfica ben feta i documentada.

Situats a l'any 1888, del 18 al 22 de juny, podem veure l'estada a Sant Oïme, Abella de la Conca i la Pobla de Segur; del 3 al 14 d'agost, el podem seguir per Gerri de la Sal, els estanys Coromines i de Mar, Cabdella, Erill-castell, Barruera i Pont de Suert. Més

tard, del 2 al 5 d'octubre, ens porta a Viella i Lés, i acabem aquest any, del 16 al 24 de novembre, a Gerri de la Sal, la Pobla de Segur, Terradets, Santa Linya i Gerb.

Comencem el 1889 amb una estada, entre el 6 i el 15 d'abril, a Cubells, Foradada, Sanaüja, Torà, Biosca, Ciutadilla, la Granja d'Escarp; del 20 de maig a l'11 d'agost ens passegem de nou per Terradets, Gerri de la Sal, Sort, Alins, Lladorre, Esterri, Gil, Espot, Montgarri, Salardú, Espot, Estac i Arboló. A final d'any, del 10 de novembre al 8 de desembre, visitem Lleida, Gerri de la Sal, Rivert, Palau de Noguera, Sopeira, Beranui i Tragó.

L'any 1890 canviem de contrada i, del 6 al 18 d'agost, podem visitar Bassegoda, Oliana, Josa de Cadí, Coll de Nargó, Peramola, Organyà, Tost, Castellciutat, Anserall, Sant Julià, Santa Coloma, la Maçana, Engordany, Andorra, Ordino, Canillo, Encamp, les Escaldes, la Seu d'Urgell i Pont de Bar.

L'any 1891 és un any molt variat, el 2 de maig tenim Abella de la Conca,

del 9 al 15 de juliol, Agullana, Darnius i els Banys d'Arles, immediatament passem, entre el 23 de juliol i el 7 d'agost, per Erinyà, Senterada, Mont-ràs, la Torre de Cabdella, Barruera, Erill-la-Vall, Escunyau, Lés i Alins. El 26 d'octubre, una visita a Lleida, per a tornar, del 27 d'octubre fins al 3 de desembre, a Agullana, Vilabertran, Sant Miquel de Fluvià, la Jonquera i l'Escalada. Abans d'acabar l'any ja només tenim una anada el 20 de desembre a Isona i Abella de la Conca. Fixem-nos de quin any parlem i ens adonarem que no podia ser una persona gaire sedentària la que feia tot aquest seguit d'anar i venir durant un any.

El 1892 ens diu com eren, del 7 de juliol al 4 d'agost, Sort, Agramunt, Abella de la Conca, Taús, Soriguera, Rialb de Noguera, Llavorsí, Gil, Salardú, Bagergue, Pont del Rei, les Bordes, Canejan, Viella, Vilaller, Sernet, Barruera, Sant Climent de Taüll, Llesp, Sarroca de Bellera i Tremp; tanquem l'any el 21 de novembre a Agullana.

LES ARRELS

Comencem l'any 1893, el 22 d'abril a Castelló de Farfanya i el 27 a Vilanova de Meià, el 27 i 28 de maig ens mostra Llorenç de Camarasa i Donzell d'Urgell. Del 2 al 15 de juny tenim Solsona, Navés, Odèn, Bescaran, Tost, Tuixén, la Seu d'Urgell, la Coma i la Pedra, Sant Llorenç de Morunys, i acabem el dia 26 de juny a Cubells.

Del 1894 podem veure Vallbona de les Monges el dia 18 d'abril i, entre el 22 de juliol i el 27 d'agost, Tàrraga, el Pla de Sant Tirs, Sant Joan Fumat, la Seu d'Urgell, Espot, Son, Tredós, Lés i Bossost.

El 1895, del 27 d'abril al 23 de maig, donem un tomb per Corbins, les Pallargues, Monclús, Llordà, Organyà, la Seu d'Urgell, Castellbò, Aós, la Vansa. El 9 d'agost fem una visita a Foix i el 10 de setembre a la Pobla de Segur.

L'any 1896 és l'últim d'aquesta col·lecció, després ja adopta un format més petit, 13x18 cm, i més endavant encara el 9x12 cm. Amb aquests altres formats la quantitat de fotografies és molt superior, però ja no tenim aquella precisió de dades d'aquesta col·lecció que comentem, només tenim anotades les imprescindibles, lloc i data, però ja no estan embolicades amb paper de barba, no sabem si plou o fa sol ni els segons d'exposició. Les últimes d'aquesta col·lecció de 18x24 cm són fetes aquest any, del 9 al 29 de juliol a Canejan, Arties, Tredós, Salardú, el pla de Beret i Orcau.

Només una de Vilanova de Meià és datada el 27 d'abril de 1897.

Llegit per sobre, tot això pot semblar només una relació de fotografies fetes durant nou anys i d'uns indrets repetits diferents vegades, però, si recordem que la fotografia inicial de la col·lecció ens diu que a les 10 del matí del dia 2 de maig de 1888 a Barcelona feia sol, i que per a impressionar un clixé que després era revelat amb hidroquinona calia donar una exposició de quatre segons amb una obertura de diafragma de 10 mm, quants estudis es poden iniciar amb aquestes dades? No hi haurà ningú interessat a saber quin temps feia el 20 de maig a Terradets, o el 6 d'agost a la Bassella? El 9 de juliol de 1891, feia sol, a Agullana?

Pot resultar interessant, a més de curiós, saber quin temps d'exposició i quina obertura de diafragma calia un dia ennuolat per a fer una fotografia l'any 1890 que resulti amb una qualitat remarcable, tant de llum com de definició, això sense comptar el que implica poder saber com era el paisatge, la vegetació, els habitatges, la indumentària de la gent, els sistemes de transport, etc. Veritablement, aquests detalls acostumen a ser comuns a tota fotografia, però és molt important també la capacitat d'observació de l'autor perquè aquests valors augmentin més o menys. Si les fotografies són estudiades abans de fer-les ens poden donar una quantitat molt més

gran d'informació, això sense menysprear el seu valor artístic i la seva qualitat tècnica.

En el cas de Lluís Marià Vidal, estudiat a través d'aquesta col·lecció, convergeixen aquestes condicions: observador nat, inquiet estudiós de totes les activitats humanes, home d'alta sensibilitat artística, gran coneixedor de la tècnica fotogràfica de l'època, viatger infatigable i posseïdor d'una gran cultura. Les altres qualitats com a geòleg, enginyer i moltes altres activitats, no ens pertany a nosaltres d'estudiar-les.

Segurament, amb aquest treball tan elemental no hem sabut evidenciar l'autèntic valor d'una part de l'obra fotogràfica de Lluís Marià Vidal; dediqueu un dia a observar-la i segur que us deixarà convençuts i admirats.

Ah... Ens descuidàvem de dir-vos que a Cap d'Aran, a les 10 del matí del dia 11 de juliol de 1896, mentre impressionava la fotografia de l'església sobre una placa Lumière Ortocromàtica, amb un diafragma 3 i onze segons d'exposició, hi feia sol.

Visió del molí i de la molina de la Borda de Dalt des del camí del Castell, a Viella (Vall d'Aran). Foto: Lluís Marià Vidal (28-VII-1892), Arxiu Fotogràfic del Centre, ref. 324 (18x24).



Arbres excepcionals del Montsec i la seva rodalia

Manuel Cortès i Ribelles

Els assistents al cicle d'excursions «El Montsec i les muntanyes veïnes», com també els que prengueren part en el cicle «El Montsec d'est a oest», sis anys abans, han pogut comprovar, tot fent camí, com la forta pressió humana, al llarg dels segles, ha anat fent minvar la superfície forestal de totes aquestes muntanyes, les quals, antigament, degueren estar cobertes de rouredes i alzinars.

Tanmateix, els vessants obacs encara conserven apreciables masses forestals (alzinar, roureda de fulla petita), ben evidents al Mont-roig, la serra de la Mora, el Montdeví i la serra de Blancafort. Més important i notable és el bosc al vessant nord del Montsec estricte, on l'abrupte pendent del terreny ha dificultat l'acció humana, cosa que ha permès la conservació de magnífiques rouredes, alzinars, pinedes i fins i tot una fageda residual.

Escampats ací i allà, tant a les contrades boscoses, com enmig de les més humanitzades, es conserven alguns arbres excepcionals per les seves dimensions o per la seva vellúria. Alguns d'aquests arbres, els hem vist al llarg dels dos cicles esmentats.

Hem inclòs, en aquest recull, una

dotzena d'arbres notables per la seva corpulència o la seva raresa, petita mostra que ens sembla representativa de l'àmbit geogràfic del Montsec i les muntanyes veïnes.

LES ALZINES

El Montsec i la seva rodalia és territori d'alzinar. L'arbre que hi predomina és l'alzina carrasca (*Quercus ilex* subsp. *rotundifolia*), si bé, en alguns indrets, s'hi troba també l'alzina de fulla llarga (*Quercus ilex* subsp. *ilex*), com, per exemple, al barranc del Bosc, alguns indrets del pla d'Escumó i la capçalera d'algunes canals. L'alzinar,

més o menys degradat, ocupa grans extensions, però queden pocs alzinars inalterats. Un indret notable en aquest sentit és la rodalia de la font de la Mora, prop de Tartareu, on podem veure en un petit espai una mostra de la vegetació clímax de la zona.

L'alzina del Torre

Aquest bell exemplar de carrasca es troba al Montsec d'Ares, mig quilòmetre a llevant del castell de Sant Llorenç de la Roca (Corçà), i al costat esquerre de la pista que, procedent de la del coll d'Ares, va a morir al maset de la Plana. La seva gruixuda soca es bifurca arran de terra, i els dos pollegons, de 92 i 77 centímetres de diàmetre, respectivament, suporten una densa capçada el·líptica d'uns quinze metres d'amplada màxima, molt visible enmig d'un paisatge desembarassat, presidit pels grans cingles calcaris del serrat de la Corona.

L'alzina vella del Torre

Propera a l'anterior, més a ponent, a frec de la mateixa pista, però a mà dreta, s'alça una altra alzina, aquesta ja força malmesa pels anys. La seva soca mesura 123 cm de diàmetre (387 cm de circumferència) i ha perdut bona part del poderós brancatge. Fins fa poc, encara jeia a terra una gruixuda branca morta, avui desapareguda i convertida en llenya.



L'atapeïda capçada de l'alzina del Torre (Montsec d'Ares). Foto: Manuel Cortès.



L'alzina del Cabaler

Aquest magnífic arbre, també força vell, el trobem igualment al replà intermedi del Montsec d'Ares, però al seu extrem llevantí: el pla d'Escumó. S'alça immediat i a mà esquerra del vell camí que d'aquest pla baixa a l'Ametlla per la Capa de Mal Any, poc abans de les ruïnes del mas del Cabaler. El seu tronc fa 332 centímetres de contorn, o sigui, 106 de diàmetre. Malgrat la corpulència d'aquest exemplar, no és gaire visible, envoltat com està d'altres alzines més joves.

L'alzina cremada del pla d'Escumó

L'esment que fem d'aquesta alzina és només anecdòtic, perquè ja no en resta més que la soca cremada arran de terra, poques passes a llevant de l'alzina del Cabaler. Segons testimoni recollit a l'Ametlla, entre quatre homes amb prou feines podien abraçar el tronc d'aquest arbre gegant; això equival a més de sis metres de circumferència i, aproximadament, dos de diàmetre, dimensions comparables a les de l'alzina del mas Borbó, a l'Aleixar, la més grossa del nostre país. Un llamp va incendiar i anorrear aquest colós, cap allà als anys trenta.

L'alzina del mas de l'Andal

Que sapiguem, aquesta és l'alzina més corpulenta de tota la zona. Per a

trobar-la, seguirem la pista que, de Vilamajor, mena als Masos de Millà, al mas de Marcó i a Blancafort. Deixarem a mà dreta el trencall dels Masos de Millà i, després, a l'esquerra, el trencall del mas de l'Andal. Cosa de mig quilòmetre després d'aquest darrer trencall, es passa a frec d'una xamosa alzina bifurcada. Deixant aquí la pista, seguirem cap a migjorn pels marges dels conreus i, pujant un petit talús, veurem a mà esquerra i enmig d'un camp, l'alzina. La seva soca té 448 cm de perímetre, o sigui, 143 cm de diàmetre, i suporta una densa capçada arrodonida d'uns setze metres de diàmetre.

Les alzines de la font de la Mora

A ponent del poble de Tartareu, enlairada a l'esquerra de la carretera d'Os de Balaguer a Alberola, l'indret de la font de la Mora és un racó excepcional. En un espai força reduït, hi arrelen més d'una dotzena de velles alzines, la ufanor de les quals fa visible l'indret des de lluny. La més notable d'aquestes alzines creix a la part de dalt, a tocar d'uns conreus. Té una soca bifurcada de 420 cm de contorn, amb dos pollegons de 281 i 207 cm, o sigui, 89 i 66 centímetres de diàmetre, respectivament.

Darrerament hem vist unes màquines que obren pista per aquests topants. Déu faci que no sigui en perjudici d'aquest ombrívol i excepcional racó!

L'alzina del mas de l'Andal, prop de Vilamajor. Foto: Manuel Cortès.

ELS ROURES

Si, al Montsec i la seva rodalia, l'alzinar ocupa amb preferència els solells, els obacs són el domini dels roures. Hi trobem el roure de fulla petita (*Quercus faginea*), que s'escampa en grans extensions de les serres del Mont-roig, el Montclús i els seus estreps, com la serra de la Mora, compartint el territori amb l'alzinar.

Al vessant nord del Montsec, sobretot al de Rúbies, hi ha importants rovires de roure martinenc (*Quercus pubescens*). S'ha dit que aquests boscos han de desaparèixer, puix que no tenen gairebé arbres joves. Nosaltres hem comprovat que, almenys al Montsec d'Ares, els roures joves no són pas tan escassos. En aquest Montsec, endemés, s'hi troba —molt escàs— el roure de fulla gran (*Quercus petraea*). Finalment, el roure cerrioide (*Quercus x cerrioides*) també és present en alguns fondals, per exemple, als faldars de la serra de la Diva, prop de Vilanova de la Sal. Alguns dels roures d'aquestes muntanyes assoleixen dimensions notables. Heus ací alguns exemples:

El roure del Forat del Gel

Pocs minuts a ponent de la cabana dels Pastors, servint de fita en el camí noi que mena al cèlebre forat del Gel, al vessant nord del Montsec de Rúbies, arrela aquest monumental roure martinenc, el més gran —que sapiguem— de tot el vessant. El seu tronc mesura 370 centímetres de contorn, mida que dona un diàmetre de 118 cm. La capçada, força densa, arriba a prop de vint-i-dos metres de diàmetre màxim, si bé, en canvi, no és proporcionalment tan alta, per la desfavorable situació on creix aquest magnífic arbre, a més de 1.300 metres d'altitud, en ple vessant inclinat.

El roure del Pla d'Escumó

Al Montsec d'Ares, per damunt i a l'esquerra del caminet que del corral de Serral porta al pla d'Escumó i en arribar al començament d'aquest pla, prop de les ruïnes d'un maset, arrela un roure notable: tronc de 344 cm de perímetre (109 cm de diàmetre). En canvi, el brancatge és reduït, en relació amb el que caldria esperar d'una soca tan poderosa.

El gran roure de Fontanelles

Realment són tres els roures notables d'aquest indret, el més gran dels quals és l'arbre més corpulent de tota la rodalia del Montsec. Els trobem a frec i a l'esquerra de la pista que de Vilanova de la Sal porta al coll de Llorenç i el coll de Porta. El gran roure té un tronc de 412 cm de contorn, equivalent a un diàmetre de 131 cm, que suporta una bella capçada de vint metres d'alçària i una amplada proporcionada. Poc més a llevant, trobem els altres dos roures notables, amb perímetres de 296 i 230 cm respectivament. Val a dir que el roure mitjà tindria un perímetre superior als tres metres, si la seva escorça no hagués estat arrancada per alguns brètols. Aquests bells roures, tots tres de l'espècie *Q. x cerrioides*, creixen al costat de la font de Fontanelles i, sens dubte, la humitat de què gaudeixen és la causa de la seva ufanor.

ELS FAIGS

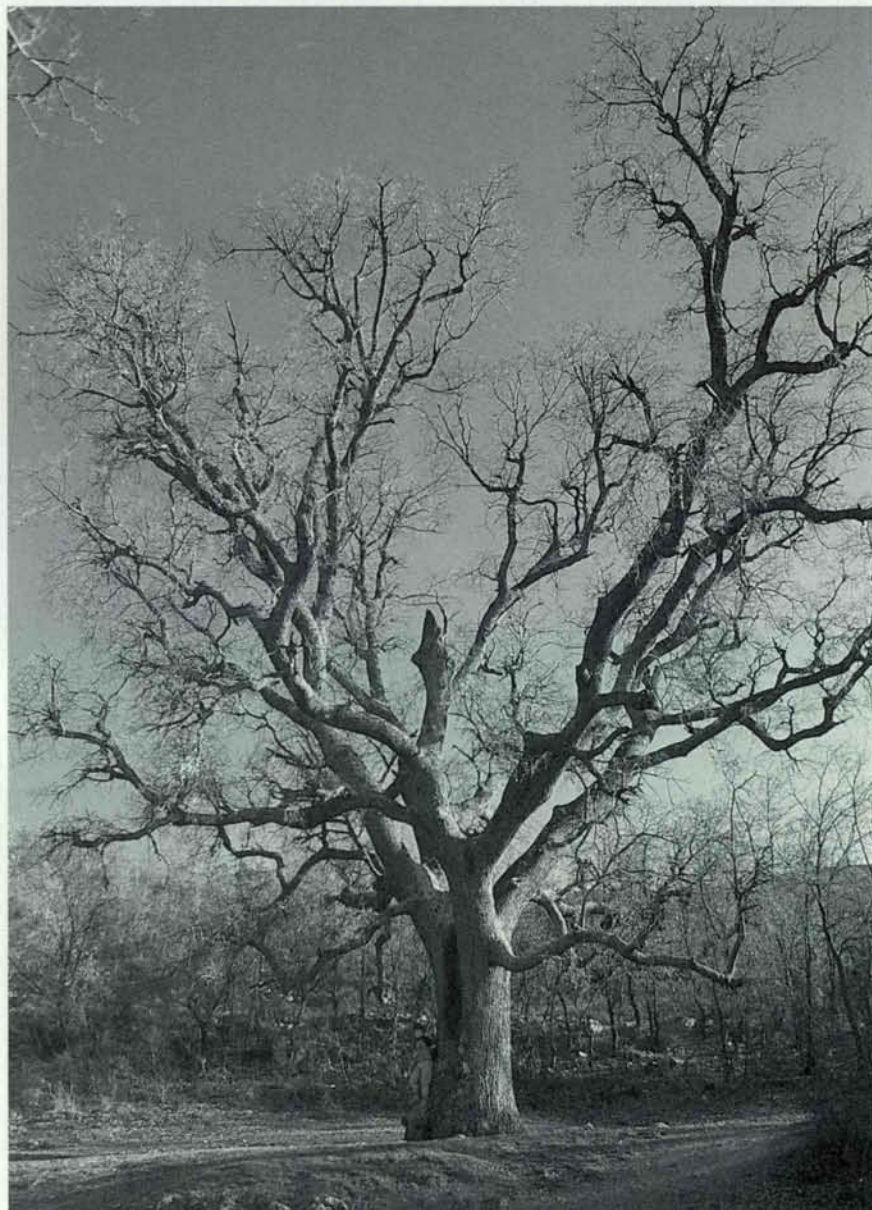
El faig (*Fagus sylvatica*) és present al vessant nord del Montsec d'Ares, especialment a l'obac del serrat de la Fontfreda, però és molt rar al Montsec de Rúbies. La fageda del serrat de la Fontfreda és, doncs, el lloc on podem veure la principal concentració de faigs de tot el Montsec, tot i que sempre es

presenta més o menys mesclat amb altres caducifolis: roures, tells i aurons. Aquesta fageda, arrelada en un terreny molt pendent, és la més meridional de les terres interiors del nostre país (les del Montseny i els Ports són a terres properes al litoral). No és fàcil recórrer-la, però, atès l'abrupte lloc on creix. Per això, el faig que trec com a exemple és situat més a ponent, a frec d'un dels camins clàssics de la muntanya.

El faig de la font de la Veça

L'antic camí d'Àger a Moror pel santuari de Colobor i la canal Xurulla, que s'ha perdut en alguns indrets, l'hem marcat darrerament des de la

part alta de la muntanya, amb fites de pedra. Així, doncs, situats a la capçalera de la canal Xurulla, a la carena, només ens cal seguir uns cinc minuts la precària pista que avança al NE, i en arribar a unes fites, la deixarem per a seguir a l'esquerra el corriol (fites) que baixa pel vessant en revolts, després planeja a llevant i, en cosa de tres quarts, arriba a la font de la Veça, en un indret d'extraordinària ufanor que ens recorda les fagedes de la Grevolosa o del Barretó, o també la font Tornadissa del Puigsacalm. Entre roures, boixos i una blada, de què també parlarem, creixen alguns faigs, el més notable dels quals és a la part de baix de la clapa de bosc, a mà esquerra del camí. El seu tronc, de 285 cm de perímetre



El gran roure de Fontanelles (Vilanova de la Sal). Foto: Manuel Cortès.

La blada de la font de la Veça (Montsec d'Ares). Foto: Manuel Cortès.

(91 cm de diàmetre) suporta una bella capçada cònico-oval, que assoleix gairebé setze metres d'alçària.

ELS ALTRES ARBRES CADUCIFOLIS: TELLS, BLADES, AURONS

De tots aquests arbres, n'hi ha una representació al Montsec, sobretot al d'Ares. Només parlarem d'un, a tall d'exemple, aprofitant que hem fet esment de la font de la Veça.

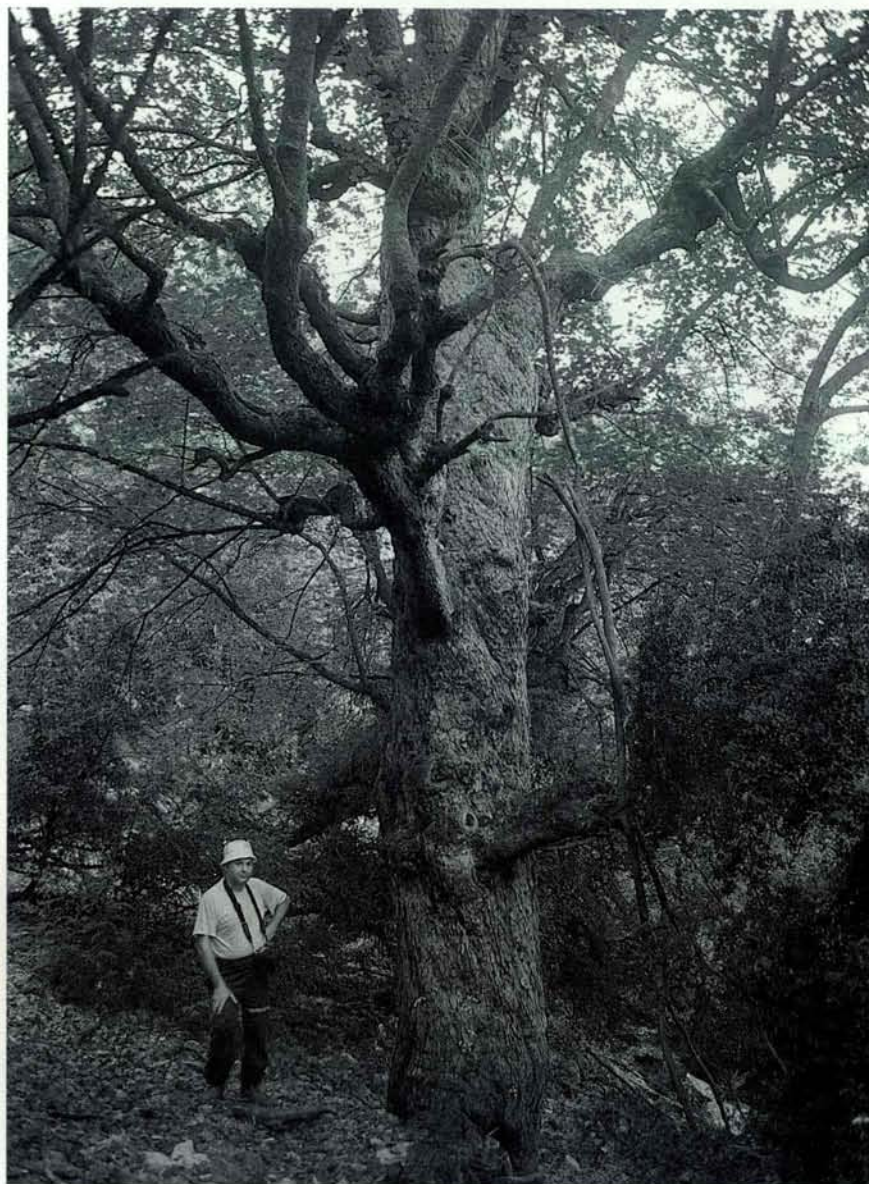
La blada de la font de la Veça

A poques passes del camí, al peu de la font i al mig de la torrentera, creix aquest arbre excepcional, i diem excepcional perquè les blades, normalment, no són pas uns arbres gaire corpulents. Aquest exemplar, un *Acer opalus* subsp. *granatense*, té un tronc de 301 cm de perímetre (96 cm de diàmetre) i la seva capçada arriba a uns quinze metres d'alçària.

ELS TEIXOS

El teix és un arbre que no arriba a formar bosc, i apareix sempre mesclat amb altres espècies dominants. Al Montsec i la seva rodalia no és pas rar, i el veiem tant a la capçalera d'algunes canals i, en alguns relleixos del cingle (fins i tot orientats al sol), com als aspres i pendents vessants obacs de la carena principal i d'algunes barranques. L'hem vist també a l'obaga del Montdeví, i no descartem que pugui trobar-se encara més al sud (a la serra de la Mora o al Mont-roig, potser).

Els teixos (*Taxus baccata*) són arbres de creixement molt lent i arriben a viure més de mil anys. Al Montsec hem vist teixos que segurament passen d'aquesta edat.



El teix del barranc de la Pardina

Si des de la Pertusa (Corçà) prenem el camí de Mont-rebei, al cap de deu minuts, abans de començar la baixada cap al mas de la Pardina, trobarem un corriol a mà dreta; seguint-lo, remuntarem el barranc de la Pardina, i en arribar a les ruïnes de l'antiga mina de la Bordonera, pujarem dretament pel vessant (cintes als arbres, viarany molt perdut) fins que, minvant el pendent, entrem al bosc de pins. Per l'esquerra d'aquest (llevant), guanyarem altura cap a unes tarteres grisenques en ple vessant, on destaca la fosca taca del teix.

No és gaire alt, i la seva capçada és més arrodonida que cònica. El tronc, però, ens cridarà immediatament l'atenció: retorçat i malmès per un llamp, mesura

318 cm, dimensions no pas freqüents en aquesta mena d'arbres.

Els arbres esmentats no són, ni de bon tros, tots els que criden l'atenció per la seva corpulència o la seva raresa, en aquestes terres del Montsec i les muntanyes veïnes. Hem cregut, però, que calia posar un límit a la llista, per no fer-la enfardegadora, tot i saber que hi ha altres exemplars, escampats per la muntanya, tan notables com els esmentats.

I, per acabar, direm que al cicle «El Montsec d'est a oest» dels anys 1982-83, foren visitats l'alzina del Cabaler, el roure del pla d'Escumó i el roure del Forat del Gel. I al darrer cicle, «El Montsec i les muntanyes veïnes», dels anys 1988-89, el roure de Fontanelles, les alzines del Torre i les de la font de la Mora.

La muntanya de Sant Mamet

Ventura Roca i Martí

A migdia del Montsec de Rúbies i unit per l'ampla depressió del coll d'Orenga (906 m), s'alça la muntanya de Sant Mamet.

Aquesta muntanya no s'assembla a les serralades que l'envolten, totes elles d'aspecte enèrgic, amb espadats als seus vessants. Sant Mamet és de forma massissa, arrodonida i allargada, tan sols l'aiguavés que cau sobre la

Noguera Pallaresa mostra unes cingleres. En realitat, els vessants d'aquesta muntanya tenen un fort pendent. Assoleix els 1.388 metres i la seva orientació és SE-NW.

Té com a límits, a tramuntana, el coll d'Orenga, a migdia, el barranc de les Figueretes i el del Prat, que la separa de la serra de Castellar, situada sobre el poble d'Alòs de Balaguer i el

Segre; a llevant, la vall d'Ariet i, a ponent, la Noguera Pallaresa.

Diversos barrancs solquen la muntanya, formant un conjunt d'estreps i contraforts d'escassa personalitat. Els barrancs que baixen a la part de migdia són més esquerps, amb forts pendents fins a Alòs de Balaguer. El Segre, als peus de la muntanya, és a 297 metres; hi ha, doncs, 1.077 metres de desnivell.

El vessant que mira a llevant rep la màxima precipitació, per això als pobles de la conca de Meià, d'aquesta muntanya, en diuen «l'orinalet del cel». A la muntanya de Sant Mamet, li ve el nom de l'església romànica situada en el cim, avui dia en ruïnes. Sant Mamet era molt invocat per les parteres perquè els augmentés el cabal de llet durant la lactància. La gent d'Alòs i de tota la comarca hi tenia una especial devoció.

Des del cim de la muntanya de Sant Mamet, els dies de boira baixa són tot un espectacle. Foto: Ventura Roca.



LES NOSTRES MUNTANYES



Els vessants de migdia de la muntanya de Sant Mamet. Foto: Ventura Roca.

La vegetació que cobreix la serra és més aviat degradada i escassa en tota la muntanya, i la part de migdia encara és més pobra i esclarissada, ja que arrela sobre un sòl amb molta pedra. A tramuntana, la vall d'Ariet és més rica en vegetació; a la part alta hi ha carrascars, i a la part baixa, sobre sòls més profunds, unes boniques rouredes.

Cal dir que les cabrades, anys enrera, eren molt nombroses a tots els pobles i a totes les cases de pagès, i això feia que la vegetació sofrís una constant degradació. Avui dia s'està recuperant i va guanyant espai. Les espècies més importants són el coscoll, la carrasca, el roure, la savina, el càdec, el boix...

Alguns cops tenim un concepte

equivocat: creiem que solament són importants els boscos ufanosos i per això tendim a menysprear els matolls i el sotabosc, sense tenir en compte que fan una funció molt valuosa en aquestes muntanyes, evitant l'erosió i retinent la humitat.

Els pobles i veïnats situats en aquesta muntanya o als seus peus són Baldo-mar, Alòs de Balaguer, la Maçana, Fontllonga, Figuerola de Meià, Peralba i la Vall d'Ariet.

LA VALL D'ARIET

A tramuntana de la serra de Sant Mamet hi ha una vall que pren la mateixa direcció que la muntanya (SE-NW). És la vall d'Ariet, la més important d'aquesta serra, amb unes característiques que la fan diferent de totes les altres que hi ha.

Aquesta vall és coneguda amb diferents noms: vall d'Ariet, barranc de la Clua i riu Catarena. Té el seu ori-

gen a ponent del coll d'Orenga i desguassa al riu Boix, afluent del Segre. A tramuntana té com a límits més importants la serra de l'Obac i la serra Pelada, i a migdia, la muntanya de Sant Mamet.

La part més alta de la vall correspon al terme municipal de Vilanova de Meià, i la vall d'Ariet, la Clua i Baldo-mar, al d'Artesa de Segre.

A la vall hi ha els llogarets de la Clua, la Vall d'Ariet de Caps i la Vall d'Ariet de Sols.

Avui dia és quasi despoblada del tot; tan sols hi ha una casa habitada temporalment a la Vall d'Ariet de Sols i dues cases habitades de nou a la Clua.

Des de primers de segle, en què alguns emigraren a l'Argentina, ha sofert una constant despoblació; als anys vint la Clua tenia 21 cases i 70 habitants, i la Vall d'Ariet 48 cases i 125 habitants.

Alguns dels principals motius pels quals la gent abandonava aquesta vall eren la poca terra de conreu, la produc-

LES NOSTRES MUNTANYES

tivitat baixa, la ramaderia precària i l'aïllament.

Aquests últims anys, a la serra de Sant Mamet i també al Montsec, una de les activitats que han donat una bona font d'ingressos per a moltes famílies és la recollida de tòfones.

La muntanya de Sant Mamet, per la seva forma poc característica, és poc visitada pels excursionistes, però cal tenir en compte que, tot i la manca d'espectacularitat del seu relleu, és la millor talaia sobre el Montsec de Rúbies.

L'itinerari més interessant que ens permetrà conèixer la muntanya de Sant Mamet i la vall d'Ariet és el que té per inici el poble de Santa Maria de Meià, entra a la vall d'Ariet pel collet de la Creueta i puja a la muntanya de Sant Mamet, per a baixar altre cop a la vall i finalitzar o bé a Gàrzola o a Baldomar.

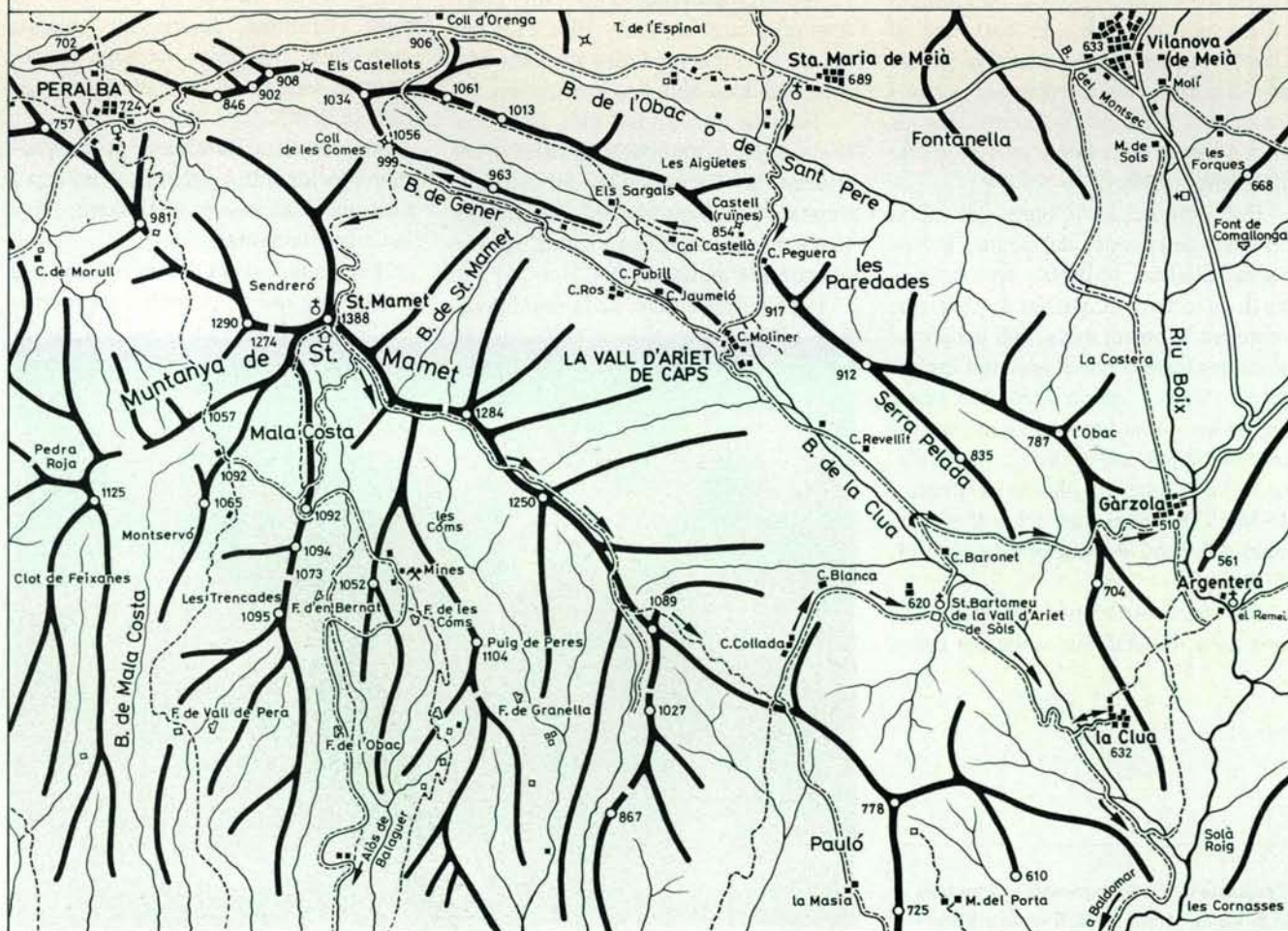
ITINERARI DE SANTA MARIA DE MELÀ A LA MUNTANYA DE SANT MAMET I GÀRZOLA O BALDOMAR

Sortirem de Santa Maria de Meià (689 m). Passat el monestir de Santa Maria, seguirem la pista de l'esquerra, en direcció sud, travessarem el barranc de l'Obac o de Sant Pere i, tot seguit, començarem a pujar al coll de la Creueta.

A la Creueta (820 m), i en direcció a migdia, sobre un turó, veurem les restes del poble de la Vall d'Ariet de Caps i també la muntanya de Sant Mamet. A la dreta ens quedarà la masia de cal Castellà i, al damunt, el castell dels Moros i l'església romànica de Sant Salvador, també anomenada de Sant Nicolau de Paneres, en ruïnes, des d'on



MUNTANYA DE SANT MAMET



LES NOSTRES MUNTANYES



Les restes del castell de la Vall d'Ariet s'alcen sobre el collet de la Creueta. Foto: Ventura Roca.

gaudirem d'una bona visió de Santa Maria i de Vilanova de Meià.

De la Creueta i en direcció est, per la vora d'un camp, anirem fins a un corral en ruïnes situat prop del torrent de les Planes; tot seguint el camí de la vora del torrent trobarem un altre corral.

Quan s'ajunten els torrents de Gener i el de les Planes, el creuarem i anirem pujant per un camí de bast cap al Graell. Aquest camí continua pujant per la solana fins a trobar un corral i també una pista, que seguirem fins als últims camps de conreu. Som al coll de les Comes (999 m).

Del coll de les Comes, divisòria d'aigües de la conca del Segre i la Noguera Pallaresa, pujarem cap a les restes de la torre del Castellet de Dalt, que veurem a la nostra dreta, dalt la carena. Aquestes torres eren d'una vital importància durant l'època medieval per a vigilar les possibles incursions, perquè controlaven el coll d'Orenga, pas natural de la Noguera Pallaresa a la conca de Meià. El camí que del coll ens situarà a la torre ens portaria fins al coll d'Orenga.

Baixarem altre cop al coll de les Comes i, en direcció sud, pujarem cap a

Sant Mamet. El desnivell és fort i la pujada es fa feixuga; a més, al començament no hi ha camí. Després, però, trobarem un corriol que ens facilitarà arribar fins a una pista feta per a les prospeccions de petroli. Seguirem la pista, que ens portarà fins al punt més alt de la muntanya de Sant Mamet (1.388 m), on trobarem un refugi construït pels caçadors l'any 1988 i les restes de l'ermita romànica de Sant Mamet, que dona nom a la muntanya.

Tot i la seva altitud més aviat modesta, aquesta muntanya gaudeix d'una situació privilegiada. Des del cap de la muntanya de Sant Mamet podrem contemplar una magnífica visió d'una bona part de Catalunya.

Per l'ampla carena de la muntanya i

sense bosc, en direcció sud-est, caminarem per una pista força precària i, així que anem baixant, començarem a trobar el bosc de carrasques. Quan la pista pren la direcció sud la deixarem (a l'indret d'una feixa plana i erma).

Continuarem en direcció est per l'ampla esquena de la muntanya, on el camí és perdedor a causa del bosc i el sotabosc. Cal baixar pel llom de la carena fins a trobar uns camps de conreu, on hi ha la pista i la masia de la Collada.

De la masia de la Collada, i per la pista que baixa en direcció nord, farem cap a la masia de cal Simó o la casa Blanca.

Continuarem per la pista que baixa fins a trobar la capella romànica de Sant Bartomeu. Interessant església amb dues absidioles formant creuer. Som al veïnat de la Vall d'Ariet de Sols (620 m).

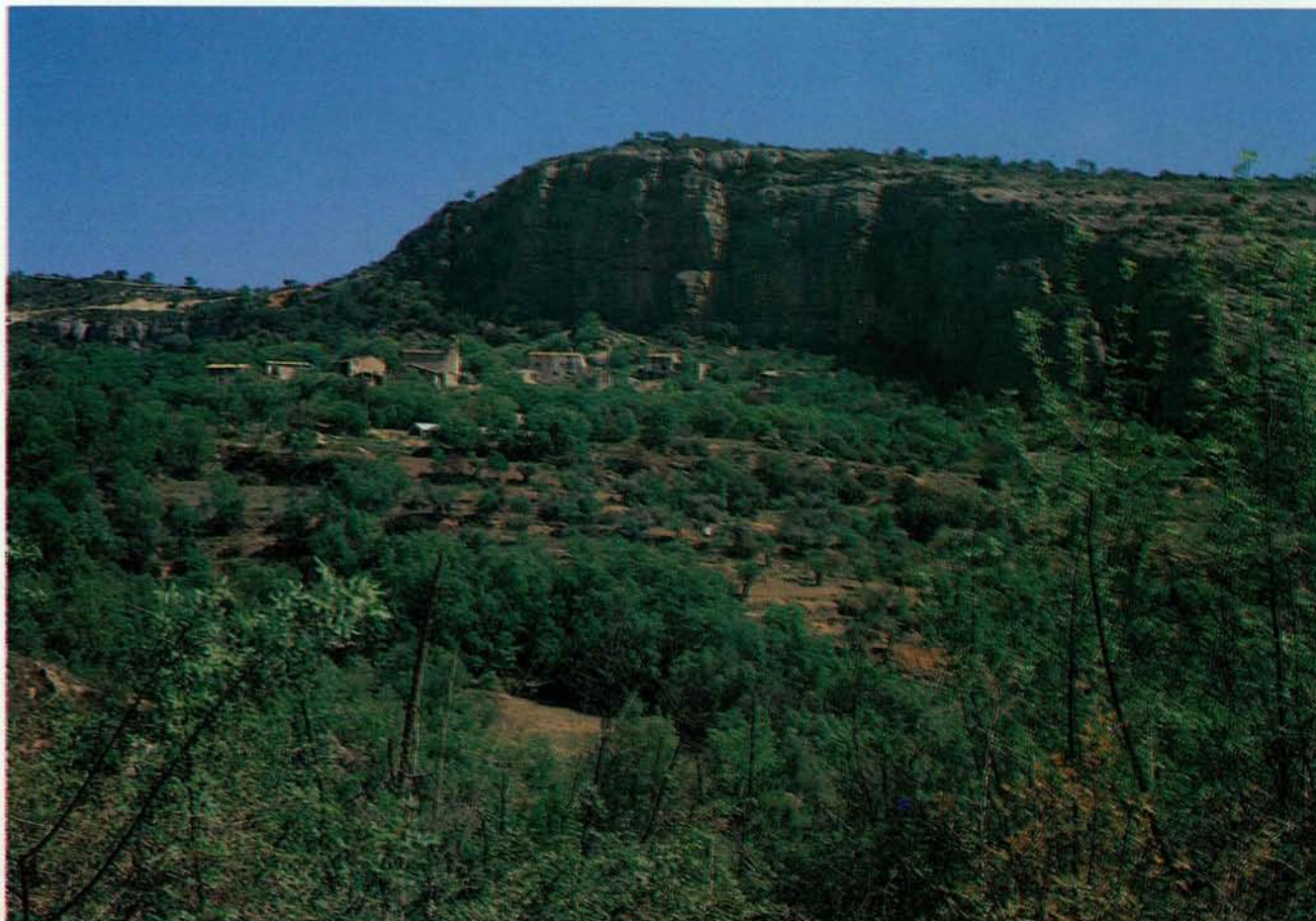
Des de Sant Bartomeu, podrem seguir dos itineraris diferents: l'un cap a Gàrzola i l'altre, més interessant, cap a la Clua i Baldomar.

Per a anar cap a Gàrzola, un cop a la cruïlla que trobarem molt a prop de la



L'església de Sant Bartomeu, parròquia de la Vall d'Ariet. Foto: Ventura Roca.

LES NOSTRES MUNTANYES



capella de Sant Bartomeu, agafarem la pista de l'esquerra i, en direcció nord, passarem el barranc de la Clua i pujarem fins a trobar una altra cruïlla.

Deixarem la pista que puja a la Vall d'Ariet de Caps i n'agafarem una altra que fa un gir de 180°, i seguint-la cap a llevant, per la serra Pelada, sempre per la pista més fressada, arribarem al poble de Gàrzola (510 m).

Per a anar a Baldomar, de la cruïlla de Sant Bartomeu seguirem, en direcció a llevant, la pista de la dreta, que segueix el barranc de la Clua. Quan haurem fet un tros de pista i començarà la baixada, a l'altre costat de la vall i al peu d'una cinglera veurem el pintoresc poble de la Clua. Trobarem una pista a l'esquerra, que cal seguir. Aquesta pista salva per un pont el torrent de la Clua i puja al poble.

El poble de la Clua quedà deshabitat fa uns quants anys, però un grup de persones s'hi establí de nou. Es dediquen a l'elaboració de formatge artesanal. La Clua és un poble molt bonic que, a més, té una església troglodítica al peu de la cinglera on és situat el po-

ble, però és decebedor, en arribar-hi, trobar vehicles abandonats a les vores i deixalles de tota mena.

Cal retornar fins a la cruïlla que hem deixat per a entrar al poble i seguir la pista que havíem deixat i que passa pel grau de la Clua, estret on el barranc de la Clua fa un engorjat molt interessant. Quan haurem deixat l'estret, el torrent de la Clua o riu Catarena es lliura al riu Boix i aquest, més avall de Baldomar, ho fa al Segre. Cal seguir sempre la pista més fressada, que ens portarà a Baldomar.

HORARI

1r itinerari:

Santa Maria de Meià		0h 00 min
La Creueta		0h 40 min
Torrent de les Planes		1h 00 min
Les Comes		1h 45 min
Castellet de Dalt		1h 53 min
Ermita de Sant Mamet		2h 53 min
Masia de la Collada		4h 38 min
Sant Bartomeu		4h 55 min
Gàrzola		6h 25 min

El poblet de la Clua.

Foto: Ventura Roca.

2n itinerari:

Sant Bartomeu		4h 55 min
La Clua		5h 20 min
Baldomar		6h 30 min

BIBLIOGRAFIA

CORTÈS, Manuel, *El Montsec i les muntanyes veïnes* (guia), Centre Excursionista de Lleida, Lleida, 1984.

Gran geografia comarcal de Catalunya, volum X, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1983.

Font d'informació oral

Ramon Eroles i Baella, de cal Pubill, de la Vall d'Ariet de Caps.

Muntanya i escalada a la Sierra Nevada (Califòrnia, EUA)

Kevin J. Murray

Traducció d'Anna Sala

El darrer mes de gener vaig tenir el plaer de visitar per primera vegada els Pirineus. Encara que la visita va ser curta, el temps va ser molt bo i vaig poder aprendre alguna cosa sobre aquesta magnífica serralada i les seves possibilitats. M'imagino que els muntanyencs familiaritzats amb els Pirineus poden trobar a la Sierra Nevada una experiència molt profitosa amb força semblances, però, a la vegada, amb contrastos.

En aquestes planes m'agradaria presentar alguna informació sobre la Sierra Nevada, amb l'esperança que els lectors de MUNTANYA puguin aprendre alguna cosa més sobre aquest magnífic sistema muntanyós nord-americà.

D'accés relativament fàcil, la Sierra Nevada ofereix un ventall esplèndid de pràctiques muntanyenques, des de plaçades caminades fins a rutes de roca pura o mixtes del nivell més alt de dificultat. En aquest article descriuré algunes de les àrees de muntanya i de les rutes més rellevants, i donaré alguna informació sobre l'accés, l'estació de l'any més favorable i l'entorn.

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

La Sierra Nevada, o senzillament la Sierra, és probablement el sistema muntanyós més ben conegut de l'Oest nord-americà. Des que va ser descrita per primera vegada pel navegant es-

panyol Juan Rodríguez Cabrillo l'any 1542, les muntanyes altes i sovint nevades que la formen han continuat atraient exploradors, naturalistes i muntanyencs d'arreu dels Estats Units i d'altres indrets.

La Sierra s'estén de NW a SE al llarg d'aproximadament 650 km a l'est de Califòrnia. El sistema és constituït principalment per singulars blocs granítics

(batòlits), que en el vessant oest donen lloc a uns desnivells relativament suaus, que contrasten amb el relleu escarpat i els desnivells acusadíssims (fins a més de 3.000 metres en distàncies inferiors a 5 km) del vessant est.

La zona principal pròpiament alpina de la Sierra s'estén al llarg d'aproximadament 200 km des de prop del Whitney, al sud, fins a les fronteres amb el parc nacional de Yosemite, al nord. Al llarg d'aquest eix (High Sierra o Alta Sierra), els muntanyencs hi trobaran ascensions i excursions de tots els graus de dificultat en un escenari esplèndid. La majoria dels cims tenen rutes fàcils o moderadament fàcils en els vessants est o sud-est, mentre que en els vessants nord o nord-est n'hi ha de molt difícils.

L'Alta Sierra té onze cims de més de 4.250 m i al voltant de cinc-cents que superen els 3.600 m. Les muntanyes més altes (4.195-4.406 m) estan separades en dos grups: al sud, prop del Whitney (4.406 m), i a uns cent quilòmetres al nord, a la regió de les Palisades. Entremig hi ha cims dispersos des dels 3.600 als 3.950 m. La roca, típicament granítica i ocasionalment metavolcànica-



MUNTANYES DEL MÓN

Cara est del Whitney vista des de prop del Lone Pine. L'agulla Keeler es dreça a l'esquerra del Whitney.

ca, es pot qualificar, en general, de bona a excel·lent. L'evidència de la glaciació es fa palesa al llarg de tota la serralada, on encara hi ha petites geleres (la més gran es troba a la regió de les Palisades). Al grup de les Palisades i també en altres indrets, hi ha alguns *couloirs* de gel molt bo. Al llarg de tota la Sierra hi ha una bona xarxa de camins. Els muntanyencs d'Europa hi trobaran, però, una manca evident de refugis. En el decurs dels 200 km que formen l'Alta Sierra, només n'hi ha dos: l'un a dalt del cim del Whitney i l'altre a uns cent quilòmetres al nord, al Muir Pass.

EL TEMPS I LES ÈPOQUES DE L'ANY PER A FER MUNTANYA

El temps a la Sierra és molt estable durant gairebé tot l'any. L'estiu comença cap al 15 de juny i normalment es manté en condicions climàtiques favorables fins a finals de setembre. A l'agost es poden donar tronades degudes al pas de l'aire càlid tropical provinent de Mèxic cap al nord. A l'octubre comença a aparèixer gel blau i dur a les geleres i als *couloirs* i s'obre l'època de les escalades de tardor. Les primeres nevades normalment cauen a mitjan octubre i continuen d'una manera variable durant el novembre i el desembre. A partir de mitjan novembre es poden donar fortes tempestes hivernals, si bé són més freqüents al febrer i al març. Les travesses amb esquís són excel·lents durant el març i l'abril. Abans d'aquest període, la neu pot ser bastant inestable. A principi de maig comença d'una manera continuada la fosa de la neu.

Les condicions climàtiques són significativament diferents als vessants est i oest de la Sierra. Aquests darrers intercepten la majoria de les precipitacions d'hivern i de primavera i el clima local és més humit que al vessant est.



Tant la precipitació total en forma de pluja o neu com la intensitat de les tempestes disminueixen dràsticament de nord a sud. Això fa que a la mateixa època en què la neu pot impedir certes ascensions a les Palisades, algunes rutes ja estiguin en condicions a la regió del Whitney i fins a uns cent quilòmetres al sud.

ÀREES DE MUNTANYISME

La Sierra Nevada té milers de recorreguts repartits en uns quants centenars de cims. En aquest article, però, voldria limitar-me a les ascensions més

característiques que hi ha a les quatre zones més importants de la serralada. De sud a nord, la zona del Whitney, la de les Palisades, la regió de l'Evolució i la serra de Sawtooth.

ZONA DEL WHITNEY

A les derivacions meridionals de l'Alta Sierra, el Whitney i els cims que l'envolten s'enlairen abruptament com una enèrgica manifestació. Formen una veritable muralla de torres granítiques i parets immenses que s'aixequen uns tres mil metres per sobre de la vall d'Owens cap a l'est. La regió és un pa-

MUNTANYES DEL MÓN



Lone Pine, parcialment tapat per una tempesta de primavera. A la dreta, la carena nord.

radís alpí d'escalada en roca. L'accés és relativament fàcil (la majoria d'ascensions requereixen dos dies d'aproximació des del final de la carretera); la roca és esplèndida i el temps, en general, molt bo. Algunes de les parets més grans de roca de la Sierra, amb rutes molt llargues i d'alta dificultat (UIAA V- VI+), es troben en aquesta regió.

La ruta més popular de la zona és la clàssica cara est del Whitney (IV+): una ruta amb problemes d'excessiva concurrència al juliol i a l'agost, i freda i sense gaire gent a l'octubre i al novembre. Al llarg de la carena cap al nord i al sud del Whitney hi ha altres cims destacables amb força ascensions interessants; per exemple, l'agulla Keeler (4.256 metres) i el Russell (4.282 m). Lleugerament desplaçat cap a l'est de la carena principal, hi ha el Lone Pine (3.935 m), que, si bé és més baix que els cims que l'envolten, és igualment impressionant. Hi ha dotze rutes que porten al cim del Lone Pine. La majoria són a la imponent cara sud, encara que la clàssica és el North Ridge (carena nord), que, encara que no és

particularment llarga, presenta nombrosos problemes durant tot l'itinerari (IV+).

A uns cinc quilòmetres al sud del Whitney hi ha alguns cims molt abruptes i molt poc visitats. Entre aquests, destaca el quadriforcat massís del Corcoran (4.183 m). La travessia dels quatre cims que el formen és una ruta coneguda i que es pot acabar amb una magnífica escalada moderadament fàcil sobre roca excel·lent, a la cara oest del cim més meridional del conjunt. Encara que aquesta regió és poc coneguda, els escaladors hi tenen una zona motivadora que es presenta com un repte i, sens dubte, molt menys concorreguda que el proper massís del Whitney.

Generalment les ascensions a la regió del Whitney són en roca pura, encara que en algunes canals (a la ruta normal del descens de la cara est del Whitney) hi pot haver neu o gel depenent de l'estació de l'any. L'accés als cims és invariablement des de l'est, des de la vila de Lone Pine, d'on surt una carretera molt pendent cap al Whitney Portal (2.553 m). D'aquí arrenquen els camins que porten als cims. Mapes: USGS 15 min., 1:62500 sèries, *Mt. Whitney* i *Lone Pine*.

ZONA DE LES PALISADES

La zona de les Palisades és la més bona de tota la Sierra per a practicar la muntanya en totes les seves variants. Hi

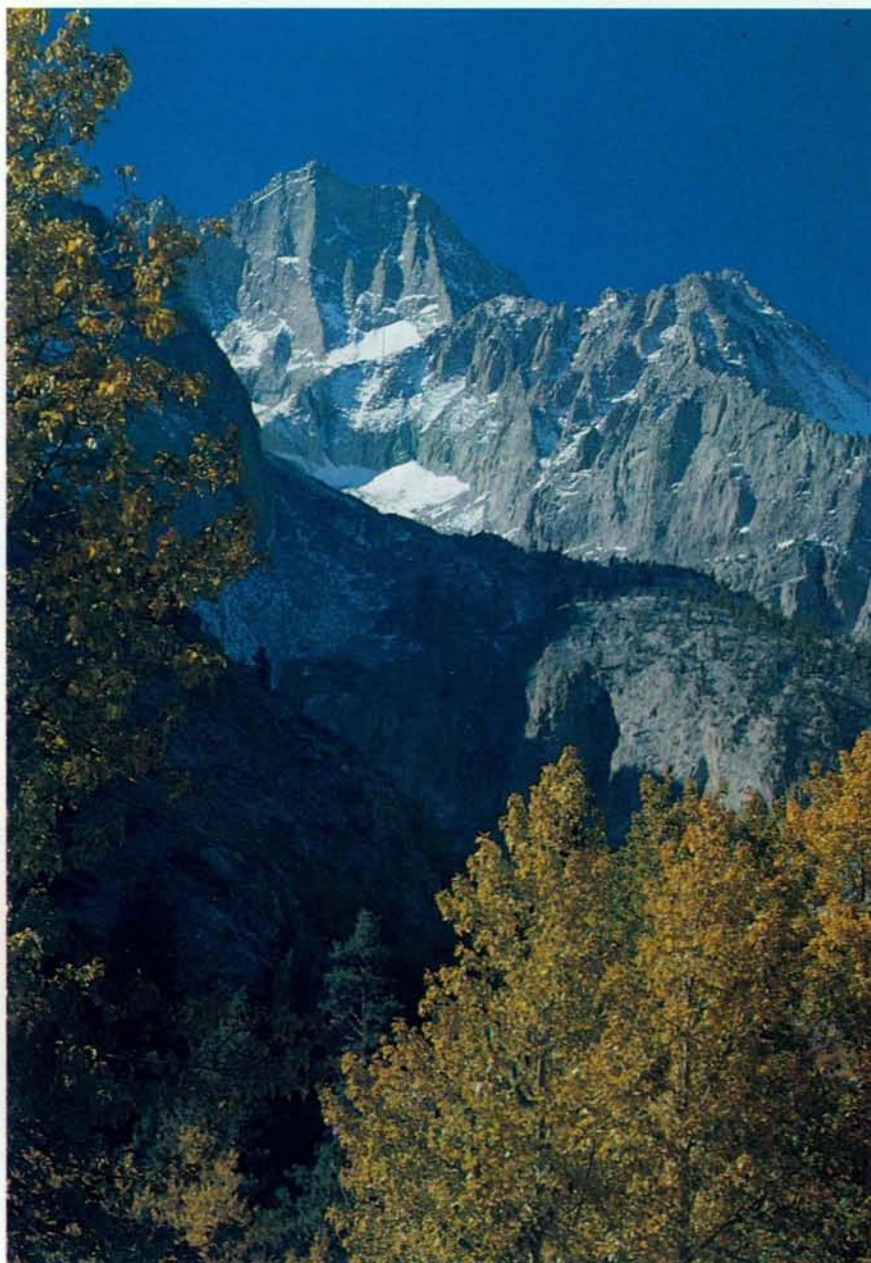
ha escalades en roca, en gel i mixtes, i rutes adequades per a tot tipus de muntanyencs. La majoria dels cims, però, força alts, no són particularment fàcils. Cinc dels cims de més de 4.250 m de la Sierra són al llarg dels dotze quilòmetres que configuren aquesta part de la serralada. Al contrari de la major part de les muntanyes de la Sierra, les Palisades varen estar subjectes a les glaciacions extensives tant a la cara est com a l'oest, la qual cosa els ha donat un aspecte únic molt tallat i esmolat.

A les Palisades hi ha algunes geleteres relativament grans entre les quals s'inclou la més gran de tota la Sierra: la gelera de Palisades. Les esquerdes rarament són un problema, però sí que ho poden ser les rimaies que hi ha al final d'algunes canals.

El cim més alt de la zona és el North Palisade (4.330 m). La via normal (via U-Knotch) comença en un pendent ample de gel i neu de 45-50 graus i acaba a la carena sud amb una roca planera. Al sud del North Palisade hi ha una magnífica ascensió al Clyde Peak, Middle Palisade i Mount Sill. El Clyde Peak (4.232 m) és una potent massa granítica amb diferents vies, des de les més moderades a la cara nord i a la cresta nord-oest, fins a les més exposades del Twilight Pillar (VI-). El segon cim més alt és el Mount Sill (4.299 m). L'aresta Swiss (IV+), el North Couloir i la cara est (V+) del Mount Sill són escalades molt desitjades. El Temple Crag (3.952 metres), el trobem a l'est de la cresta principal de les Palisades. La visita al Temple Crag és, indubtablement, una experiència fascinant. Aquest cim és format per una col·lecció complexa de crestes i arestes d'aspecte fantasiós, parets molt dretes i *couloirs* estrets, on hi ha més de vint vies des de fàcils a molt difícils.

Altres cims a la zona de les Palisades criden també l'atenció i ofereixen igualment vies o ascensions ben interessants. Per exemple, el Thunderbolt Peak (4.256 m), el darrer cim important de la Sierra que va ser assolit. Té un *couloir* a la cara nord amb un remarcable pendent de gel força ampli que ofereix una via digna de consideració. Molt a prop, els cims Winchell (4.185 m) i Agassiz (4.223 m), amb les seves ascensions força planeres, deli-

MUNTANYES DEL MÓN



Vista del Clyde Peak a la zona de les Palisades. El contrafort més prominent és el Twilight Pillar, que porta al cim més alt.

miten la frontera nord de la zona de les Palisades.

La majoria de les rutes a la regió de les Palisades tenen neu o gel, de manera que els grampons i el piolet poden ser molt útils. Les vies amb gel són millors a l'agost i al setembre. El gel a la sierra es torna remarcablement dur i fràgil després de l'octubre.

L'accés millor a la zona de les Palisades és des de l'est passant per la vila de Bishop o Big Pine, d'on surten les carreteres que porten a l'inici dels camins. La majoria de les marxes d'aproximació requereixen de sis a set hores. La regió és popular entre els pescadors i, en general, pel seu valor recreatiu. És

molt concorreguda al pic de l'estiu.

Mapes: USGS 15 min., 1:62500 sèries, *Big Pine*.

REGIÓ DE L'EVOLUCIÓ

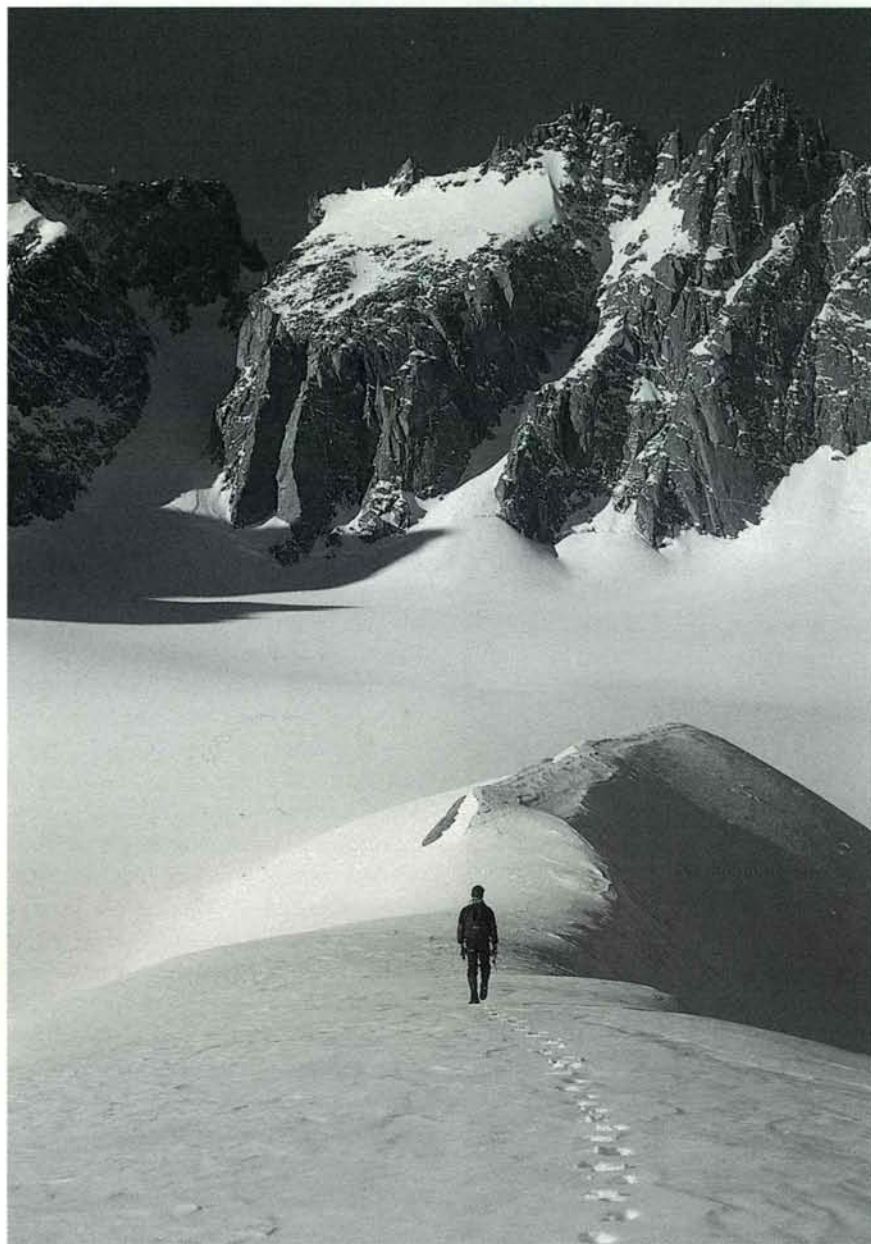
Pocs quilòmetres al nord de les Palisades hi ha la regió de l'Evolució. Els cims, en aquesta zona, són lleugerament més baixos que a les Palisades, però les ascensions són en general molt bones, amb la majoria de les vies d'escalada de segon i tercer grau. A la zona hi ha alguns cims importants. Els més alts són el Humphreys (4.252 m) i el Darwin (4.204 m). El Humphreys és

una muntanya isolada multicolor, que, pel fet de no tenir cap ruta fàcil cap al cim, es converteix en l'objectiu de molts escaladors. La cara nord-est té una via molt llarga i poc freqüentada d'alta dificultat (V+). Les escalades a la immensa cara oest són potser més fàcils, si bé totes requereixen un cert grau d'habilitat tècnica. El Darwin és una muntanya acabada amb un tossall pla que es pot assolir fàcilment des de l'oest i amb vies clàssiques al vessant nord (neu/gel) i a l'est (roca). A prop, el Mendel (4.162 m), una muntanya impressionant coneguda pels seus arriscats *couloirs* de la cara nord. Molts escaladors estan d'acord a afirmar que les ascensions en gel al Mendel són les més bones de tot Califòrnia. L'aproximació al Mendel i a la cara nord del Darwin requereix de set a vuit hores per un paisatge molt bonic i interessant.

Altres cims tan atractius i simètrics com el Haekel (4.084 m), el Wallace (4.067 m) i el Picture (3.988 m) són típics de la zona de l'Evolució. Tenen bones ascensions en arestes molt dretes amb formes molt esmolades. A l'oest de la carena principal hi ha un cim gegant i isolat, el Goddard (4.125 m), format per una roca metamòrfica atípicament fosca. El cim s'assoleix fàcilment des de totes les vies i té una vista excepcional de tota la Sierra. La combinació de la diversitat d'ascensions amb el magnífic paisatge i els accessos fàcils fa de la regió de l'Evolució una zona molt popular, on el nombre d'excursionistes i pescadors sobrepassa de molt el d'escaladors. Hi ha relativament poques vies tècniques, però per a practicar l'excursionisme, els cims de la zona de l'Evolució són una experiència molt recomanable. L'accés és per l'est, passant per la població de Bishop.

Mapes: USGS 15 min., 1:62500 sèries, *Mt. Goddard*.

MUNTANYES DEL MÓN



SERRA DE SAWTOOTH

A la serra de Sawtooth hi ha un grup petit però molt atractiu de cims que fan frontera amb el nord-est del parc nacional de Yosemite. Formen un conjunt compacte, on es poden fer bones escalades sobre un granit molt franc. Els cims no són tan alts com els que hi ha a la Sierra Sud i Central, però la zona de Sawtooth té entitat pròpia i és molt popular entre els escaladors. El cim principal, el Matterhorn (3.728 m), una muntanya sense cap semblança essencial amb el gran cim dels Alps, té bones escalades en roca, com és la de l'aresta nord (V-). La via normal és una agradable ruta mixta. Al nord-est

del Matterhorn hi ha diverses agulles i cims molt aguts, els més destacables dels quals són les Three Teeth (Tres Dents) (3.526 m). La travessa de les Three Teeth, molt recomanable, presenta algunes complicacions i es pot qualificar de moderadament difícil en una roca excel·lent. El Blacksmith (3.551 m) és el més septentrional dels cims de Sawtooth amb rutes fàcils i altres de difícils. Al sud del Matterhorn hi ha una àrea poc visitada prop de la cara nord dels cims Twins (Bessons) (3.721 m), a la qual sembla que hi ha algunes escalades en gel, encara que no he sentit a parlar de cap ascensió. L'àrea, de tota manera, sembla molt interessant.

Travessant la gelera de Palisade a mitjan abril cap al North Palisade (al fons).

La via normal puja per un llarg torrent de neu i gel fins a arribar a la carena sud-est, des de la qual, cap a la dreta, s'arriba al cim.

A l'est de la serra de Sawtooth s'entén el paisatge de la gelera esculpida del nord-est del parc nacional de Yosemite. Contrastant amb els desnivells i les crestes escarpades de Sawtooth, el paisatge de l'oest va ser amotllat i suavitzat per les geleres pleistocèniques que varen cobrir completament el terreny d'aquesta zona. Alguns cims, però, sobreixiren de la coberta de gel i van agafar formes singulars. Aquest és el cas de la serra de la Cathedral. Altres superfícies restaren sota el gel i donaren lloc als tossals de l'àrea dels Toulumne Meadows (Prats de Toulumne).

Algunes de les escalades en roca més maques de tota la Sierra es troben en aquesta zona, molt bonica, fàcilment accessible per les carreteres del parc nacional de Yosemite.

Mapes: USGS 15 min.; 1:62500 sèries, Matterhorn Peak, Toulumne Meadows.

He fet una descripció molt parcial de les possibilitats de la Sierra Nevada. No he fet esment d'àrees molt impressionants, com són, entre altres, la dels Minarets i Mono Recesses. Això no vol pas dir que no tinguin recorreguts excel·lents. Tampoc no he inclòs la vall del Yosemite perquè, de fet, queda a part de l'Alta Sierra alpina.

La Sierra Nevada és com una pedra preciosa erigida en el «Golden State of California» i, com un dels sistemes muntanyosos més grans de l'Oest nord-americà, resta solitària en la seva poderosa bellesa escènica.

La guia estàndard de muntanya de l'Alta Sierra és *The Climbers Guide to the High Sierra*. Roper Steve, 1976. Sierra Club Books, 530 Bush Street, San Francisco, California, 94108.

Els mapes estan disponibles a l'U.S. Geological Survey, Denver, Colorado, 80225.

El grup de les amanites (I) Generalitats

Hilari Sanz i Gonel

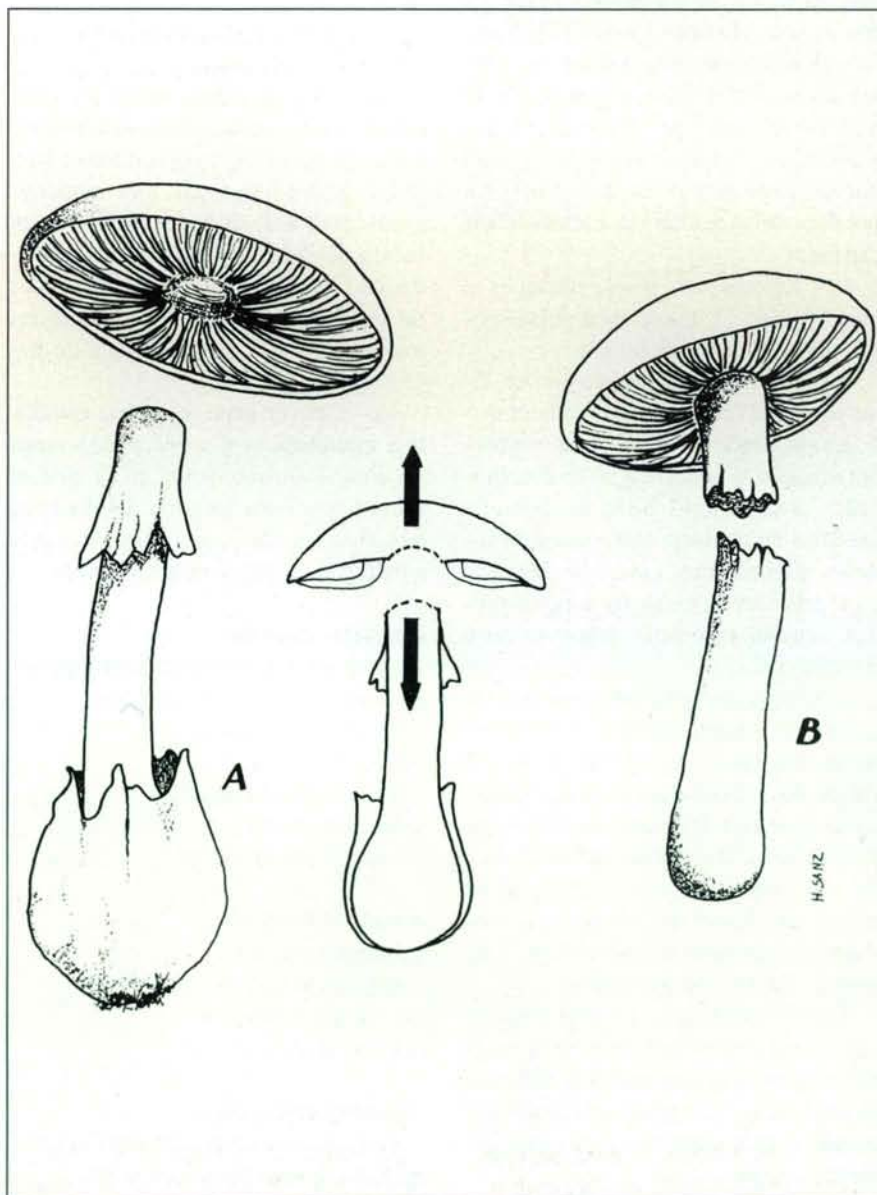
*del Grup d'Estudis Botànics «Ramon Pujol i Alsina»
i de la Societat Catalana de Micologia*

El grup de les amanites és format per bolets més aviat grossos, ben proporcionats, amb un barret de forma regular i en alguns casos de color viu i adornat amb flocs, esquames o plaquetes. Les làmines (himeni) són blanques o grogues. El peu és esvelt i presenta uns ornaments, característics d'aquest grup. Alguns autors qualifiquen les amanites de l'aristocràcia dels bolets, per la regularitat de formes, la seva elegància i l'harmonia de colors.

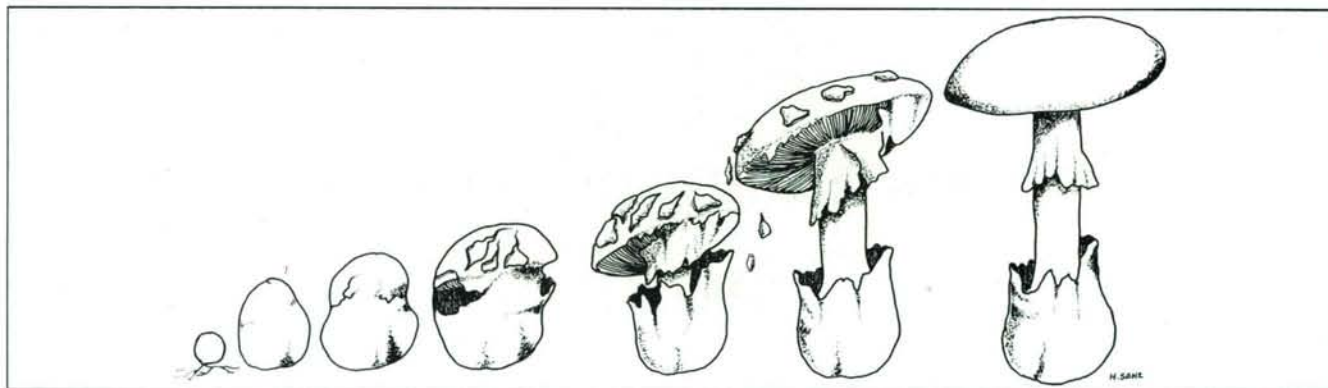
Les amanites, com els altres bolets, són presents en gairebé totes les latituds i en tots els boscos, a condició, és clar, que reuneixin certes condicions d'humitat, temperatura i llum, i que el tipus de sòl sigui el que cada espècie requereix (silici, calcari, llicorella, etc.).

Però, per damunt de tots aquests factors, el més important és el tipus de vegetació que les envolta, i amb la qual les amanites necessiten mantenir unes estretes relacions simbiòtiques (micorizes). Això fa que determinades amanites es trobin només en boscos de coníferes, mentre que altres només prosperen a les castanyedes o a les fagedes. Algunes espècies, però, sembla no tenir cap preferència específica i creix normalment en tota mena de boscos, sempre que el sòl i la humitat li siguin favorables. Aquest és el cas de l'*Amanita phalloides*, encara que malgrat aquesta aparent indiferència, té una certa afinitat pels planifolis.

En el grup de les amanites hi ha les espècies més apreciades gastronòmicament pel seu perfum, pel seu sabor delicat i exquisit i per la bona menja. Però, paradoxalment, també s'hi troben les més tòxiques de tot el món dels bolets. Els efectes mortals d'almenys tres d'elles, que es troben a les nostres contrades, fan d'aquest grup un d'aquells amb els quals cal anar més amb compte i un dels que cal conèixer més a fons a l'hora de recol·lectar bolets amb fina-



*A: bolet heterogeni; B: bolet homogeni.
Les amanites són bolets heterogenis
perquè el barret se separa fàcilment
del peu. Dibuix d'Hilari Sanz.*



Dibuix on hi ha representades les seqüències d'una amanita entre el naixement i la maduresa. Dibuix d'Hilari Sanz.

litats gastronòmiques, ja que un sol exemplar barrejat per equivocació amb altres bolets comestibles en un guisat pot tenir unes conseqüències funestes.

Les amanites són bolets heterogenis (el barret se separa fàcilment del peu), tenen, com ja hem dit abans, les làmines blanques que s'alternen amb laminetes o lamèl·lules truncades quasi en angle recte vers el peu.

En néixer, les amanites estan protegides pel que s'anomena vel general, que les envolta com una closca i els dóna la forma d'un ou. Quan l'amanita creix i el barret s'expandeix, el vel general s'esquinça i les seves restes romanen enganxades damunt el barret en forma de flocs, plaques o berrugues. Aquestes restes testimonials poden persistir durant tota la vida del bolet o desaparèixer prematurament.

Un altre bocí del vel general, el tros que resta a la part inferior, encapsula la base bulbosa del peu com si fos un sac o un estoig i rep el nom de volva. Aquesta pot ser molt evident, gruixuda, de consistència membranosa, o feble, prima i farinosa, i per això pot esmicolar-se amb facilitat i deixar en el seu lloc una mena de braçalets, flocs o fragments que encerclen el bulb del peu, generalment en forma helicoidal.

De fet, la volva, o les seves restes, no desapareix mai en les amanites.

Quan encara l'amanita presenta la forma d'un ou mig soterrat, al seu interior, les làmines i laminetes estan protegides per un altre vel que s'adhereix als marges del que serà el barret i al peu. Aquest és el vel parcial. Quan, en fer-se gran, el barret s'estén i s'eixampla, el vel es desprèn del seu marge i les seves restes queden penjant de la part superior del peu, formant el que s'anomena l'anell o collaret. L'anell pot ser persistent o efímer i fins i tot pot desaparèixer totalment sense deixar cap rastre.

Les espores són llises, blanques o molt pàl·lides. L'esporada o pols esporal, per tant, també és blanca.

La trama o teixit que forma les làmines és del tipus anomenat bilateral.

La presència de midó a les espores pot ajudar a la identificació de determinades amanites. El midó es posa de manifest en contacte amb solucions iodades prenent una coloració blava o d'un gris blavós. Quan les espores prenen aquesta coloració, reben el nom d'amiloïdes.

S'ha pogut establir una curiosa relació entre l'aspecte del marge del barret de les amanites i la resposta de coloració de les espores als reactius iodats. Quan el marge del barret és estriat, les espores no s'acolorixen de blau, és a dir: no són amiloïdes. Però quan el marge del barret és llis, les espores s'acolorixen de blau amb el iode. Llavors es diu que són amiloïdes.

Tant la trama de les làmines com les espores i l'observació de la seva reacció, només es poden apreciar utilitzant un microscopi. No passa així amb l'esporada o pols esporal, que es pot observar a ull nu.

LES DIVERSES AMANITES

En un pla únicament divulgatiu i d'acord amb el seu grau de toxicitat, podem dividir les amanites dels nostres boscos en tres grans grups: amanites mortals, amanites tòxiques i amanites comestibles.

En el primer grup no es pot fer cap subdivisió: són mortals!

En el segon grup caldria fer dues subdivisions: les amanites al·lucinògenes i les amanites que produeixen disturbis gastro-intestinals més o menys greus, però amb un índex de mortalitat baix, que depèn de la quantitat ingerida, de l'estat fisiològic de la persona i de la hipersensibilitat a determinades toxines. No són, però, mortals de necessitat.

En el tercer grup es podria establir una classificació d'acord amb la seva suculència o savorositat, en la qual el primer lloc correspondria a l'*Amanita caesarea* (ou de reig o reig). Aquesta subdivisió és, però, molt subjectiva.

Amanites mortals

Amb un índex de mortalitat superior al 50/60 % de les intoxicacions:

- *Amanita phalloides*.
- *Amanita verna* (espècie poc freqüent).
- *Amanita virosa* (espècie poc freqüent).

Amanites tòxiques

- *Amanita muscaria* (espècie al·lucinògena).
- *Amanita pantherina*.
- *Amanita spissa*.

Amanites comestibles

Cal, però, conèixer-les amb una seguretat absoluta per a menjar-les.

- Amanita caesarea* (ou de reig o reig).
- Amanita vaginata* (pentinella).
- Amanita rubescens* (vinosa).
- Amanita ovoidea*.
- Amanita solitaria*.

Aquesta relació comprèn únicament les més conegudes a Catalunya.

INTOXICACIÓ PER INGESTIÓ D'AMANITES MORTALS

Des del punt de vista de pronòstic, les intoxicacions fúngiques es poden dividir en dos grans grups, segons sigui el temps que tardin a manifestar-se els primers símptomes de malestar després de la ingestió dels bolets.

Quan les molèsties apareixen abans de les quatre hores, generalment la vida de l'intoxicat no està en perill, malgrat l'espectacularitat dels símptomes que presenta.

Però quan el temps transcorregut des de la ingestió fins a l'aparició dels transtorns supera les quatre hores, s'ha de pensar aleshores en una intoxicació greu i sospitar que l'ha ocasionada la ingestió de l'*Amanita phalloides*. S'ha de passar per alt si la intoxicació l'ha produïda l'*A. verna* o l'*A. virosa*, ja que ambdues presenten la mateixa toxicitat i el mateix temps de latència que l'*A. phalloides*, i la seva ingestió és poc probable per ser les dues primeres molt rares als nostres boscos.

Quan es dona, doncs, aquest llarg temps d'incubació o de latència, s'ha de començar immediatament per intentar aturar la invasió i la progressió dels tòxics en l'organisme i salvar la vida de l'intoxicat.

Hi ha un mètode molt senzill i casolà per a detectar la presència de l'*Amanita phalloides* en cas de dubte, sempre, però, que es disposi d'un tros fresc del bolet suposadament responsable de la intoxicació, un tros de paper de diari on no hi hagi res imprès i àcid clorhídric, que es pot obtenir en qualsevol farmàcia. Aquest test, dit del paper de diari, ha estat divulgat per Theodor Wieland.

El procediment consisteix a prémer fortament el tros de bolet contra el paper, a fi que s'impregni del seu suc. Es deixa eixugar la taca a l'aire o mitjan-



çant un eixugacabells. Una vegada el paper s'hagi eixugat, s'hi deixen caure dues o tres gotes d'àcid clorhídric sobre la taca. Si es tracta d'una *A. phalloides*, la taca s'acolorirà de blau al cap de 5 o 10 minuts. Diuen que per aquest mètode es pot detectar la presència de l'amatoxina (substància responsable de la major part dels desenllaços fatals) en una quantitat tan petita com 0,02 mil·ligrams.

Aquesta prova només dona bons resultats amb paper de diari, ja que en la seva composició hi entra preferentment la lignina, la qual reacciona amb l'amatoxina en contacte amb l'àcid. En canvi, si la prova es fa amb paper de filtre, que és constituït per cel·lulosa pura, no s'obté cap resultat.

Aquest test tampoc no dona resultat quan s'utilitzen restes de bolets recuperats dels vòmits de l'intoxicat. El resultat negatiu s'atribueix al fet que les toxines s'absorbeixen i passen al torrent sanguini tan bon punt arriben a l'estómac. Per tant, quan es recuperen aquestes restes, ja han estat desproveïdes de les amatoxines.

Suposem que aquest test també ha de donar resultat amb l'*A. verna* i l'*A. virosa*, ja que les amatoxines són les

Amanita phalloides, el bolet mortal per excel·lència. Foto: Hilari Sanz.

mateixes, però no coneixem cap prova documental ni hem tingut ocasió de fer-ne l'experiment.

La intoxicació per ingestió de l'*Amanita phalloides* (i també per l'*A. verna* i l'*A. virosa*) passa per unes fases evolutives característiques i ben determinades:

1) **Fase de silenci simptomatològic** (període d'incubació). Els primers símptomes solen tardar de 4 a 12 hores (fins i tot 30) a manifestar-se.

2) **Fase intestinal** (o període coleriforme). Se sol presentar al cap de 12 a 24 hores. Es manifesta un xoc hipovolèmic (disminució considerable de la part líquida de la massa sanguínia circulant).

3) **Fase de millora** (o de recuperació aparent). Es presenta entre les 24 i les 48 hores. Es produeix una hipoglucèmia (baixa concentració de glucosa a

la sang; quan la proporció oscil·la entre 0,06 i 0,04 %, apareixen símptomes de gana, nerviositat, suor i fluxió de la cara).

4) **Fase d'agressió visceral.** Es manifesta més o menys a partir de les 70 a 72 hores. Produeix una forta insuficiència hepàtica, insuficiència renal i un quadre hemorràgic intern. Al cap d'un parell de dies es presenta el coma hepàtic, que porta irremissiblement a la mort.

Aquesta és l'evolució clínica, sintetitzada emprant el llenguatge mèdic, d'una intoxicació per l'*Amanita phalloides*, l'*A. verna* i l'*A. virosa*. Però, traslladant-ho a un llenguatge planer i entenedor, podríem dir que els primers símptomes es comencen a notar al cap de 4 o 6 hores d'haver menjat l'*Amanita phalloides*. Es donen casos, però, de fins a 24 o 30 hores de latència, és a dir, sense experimentar cap molèstia.

Passat aquest període, l'intoxicat es queixa de malestar general. Té vertígens i cremor d'estómac, que al cap d'uns quants dies són substituïts per forts dolors abdominals, vòmits anginosos, diarrees, sudoració abundant, set ardent, rampes doloroses i refredament de les extremitats.

De sobte, aquests símptomes desapareixen i segueix un període de millora aparent; el pacient es tranquil·litza. Aquest període pot durar un parell de dies. Els dolors abdominals han desaparegut i sembla que s'entra en una franca recuperació.¹ Però no tarden a aparèixer novament els dolors, que se'n van i tornen una vegada i una altra, en una successió d'onades d'intensitat creixent. Aquesta situació pot durar alguns dies (3 o 4). El malalt serva encara la claredat mental.

Després d'un últim període de millora un xic més prolongada que les anteriors, l'intoxicat entra en una fase de postració, el singlot és persistent, la visió se li ennuvola i es queixa d'un dolor molt fort a la regió hepàtica. La mort s'esdevé al cap de dues setmanes aproximadament d'haver ingerit l'*Amanita phalloides* (o qualsevulla de les altres dues, l'*A. verna* o l'*A. virosa*), per insuficiència hepàtica i renal, urèmia (elevació de la taxa d'urea a la sang, especialment per insuficiència renal), hipoglucèmia i oligúria (dimi-

nució de la quantitat d'orina secretada, originada normalment per la pèrdua de líquids a l'organisme) o anúria (supressió de l'eliminació d'orina per bloqueig del mecanisme d'excreció renal).

La durada dels períodes descrits és força variable i depèn de la quantitat d'amanites ingerida i de l'estat fisiològic de la persona intoxicada.

Aquest quadre es deu a l'acció conjunta d'un grup de substàncies resistents a l'ebullició, a la dessecació, als àcids de l'estómac i a l'acció de l'intestí. Entre aquestes substàncies, sobresurten les denominades fal·lotoxines i les amatoxines. Entre les primeres es troba la fal·loïdina, que és un tòxic selectiu de les membranes cel·lulars, i sembla que ja comença a actuar al cap de 15 o 20 minuts de la ingestió, fixant-se irreversiblement al fetge, al qual ocasiona una considerable pèrdua de potasi i un desproporcionat increment de sodi i aigua. El potasi és substituït per hidrogen i llavors comencen a alliberar-se enzims d'acció degradativa, que porten, entre altres conseqüències, a la destrucció de les cèl·lules hepàtiques. Queda també bloquejada la secreció biliar.

Segons el micòleg Roger Heim, autor de diverses obres sobre bolets tòxics, la dosi mortal d'amanitina és de 0,1 mil·ligram per quilo de pes corporal. Si considerem que 100 grams d'*Amanita phalloides* contenen 14 mil·ligrams d'amanitina, sols la meitat ja bastaria per a matar una persona d'uns setanta quilos de pes.

ACTUACIÓ EN CAS D'INTOXICACIÓ PER BOLETS

Què cal fer

Tan aviat com apareguin els primers símptomes, ja siguin immediats com tardans (aquests darrers indiquen sempre una intoxicació de caràcter molt greu), cal administrar al pacient gots d'aigua amb sal a fi de provocar els vòmits per a eliminar les restes dels bolets que puguin restar encara a l'estómac, ajudar a combatre la deshidratació i mantenir el nivell hídric en l'organisme.

S'ha d'avisar urgentment el metge,

però si no es té la seguretat que la seva visita serà immediata i se suposa que es tracta d'una intoxicació greu (han passat més de quatre hores des de la ingestió dels bolets), cal prescindir-ne i traslladar l'intoxicat al servei d'urgències de l'hospital o el centre mèdic més pròxim, avisant que és un intoxicat greu per bolets.

Prèviament, s'hauran recollit de les deixalles les restes dels bolets que es varen llençar en netejar-los per a cuinar. Si això ja no és possible, cal recollir en un flascó o en un pot de conserves, melmelada, iogurt, etc. (sempre, però, de vidre), les restes sòlides dels vòmits. S'han de portar junt amb l'intoxicat al servei d'urgències per a la seva anàlisi.

Cal mantenir abrigat l'intoxicat.

Què no s'ha de fer

Donar a beure al malalt begudes alcohòliques. L'alcohol contribuiria a dissoldre les toxines i n'afavoriria el pas al corrent sanguini.

Esperar que es produeixi una millora en l'estat general de l'intoxicat i, quan aquesta arriba (és una de les fases de la intoxicació per *A. phalloides*), creure que és definitiva i no demanar assistència mèdica o deixar els tractaments seguits fins aleshores.

1. Aquesta millora temporal s'atribueix a la resposta del mateix organisme a les agressions dels tòxics. Així, el quadre diarrèic espectacular i els intensos vòmits contribueixen al buidatge intestinal i estomacal, expulsant les restes dels bolets ingerits. Tanmateix, les mesures terapèutiques encarrilades a la rehidratació per a mantenir en el cos el nivell hídric normal i facilitar alhora l'eliminació per via urinària de toxines, provocant una diuresi forçada per a evitar les funestes lesions renals, porten a una recuperació temporal i a una normalització aparent, de les funcions orgàniques, que presenten totes les característiques d'una guarició. Precisament és en aquesta fase quan molts intoxicats han pogut reaccionar favorablement i superar els efectes de les toxines, salvant la vida després, però, d'una llarga recuperació.

L'escalada i els rapinyaires

Miquel Rafa i Fornieles

Ben segur que tots els qui anem de tant en tant a enfilar-nos pels cingles i roquissars de les nostres muntanyes, haurem pogut contemplar amb admiració el vol majestuós d'un voltor remuntant el cel tot aprofitant el corrent ascendent d'aire càlid, o potser ens haurà sorprès el crit penetrant d'un falcó mentre passava a tota velocitat a la vora d'un cingle. Tampoc no és gaire estrany haver sentit l'udol misteriós del duc al final d'una jornada d'escalada, quan ja comencen els primers freds de l'any.

Totes aquestes aus tenen en comú una cosa: són rapinyaires rupícoles; és a dir, que les roques i parets són el seu hàbitat característic. I és també aquí on fan el niu, aprofitant les feixes, les fissures o els forats adients. De vegades els nius es poden detectar de lluny, ja sigui com taques blanques a la paret o en forma de grans amuntegaments de branques seques.

Els rapinyaires són animals predadors, si bé alguns, com els voltors, s'alimenten de cadàvers i restes d'altres animals. És per això que necessiten disposar de grans territoris per a caçar o trobar el seu aliment. Per exemple, l'àliga daurada ocupa territoris de 36 a 160 km², la cuabarrada d'uns 50 km², i el trencalòs de fins a 400 km². Com a comparació, recordem que la Vall d'Aran sencera té una extensió de 620 km². Aquest és un dels motius principals pels quals les seves poblacions són sempre reduïdes i les

densitats més baixes que les dels altres ocells. Al mateix temps, la seva descendència és molt baixa i tarden molts anys a adquirir l'edat adulta reproductora.

Malauradament, l'acció de l'home ha contribuït a reduir moltíssim el nombre de rapinyaires: la persecució directa i la caça secular per part de pastors i caçadors (fins fa pocs anys recompensada per les anomenades Juntas de Extinción de Animales Dañosos), la reducció de les seves preses bàsiques —conill, llebre i perdiu— per plagues (com la mixomatosi del conill), caça excessiva o per altres raons (com la disminució dels ramats de pastura i la desaparició dels canyets, on els ramaders i pagesos tiraven els cadàvers del bestiar, i que eren la font d'aliment de voltors, milans i altres aus), la construcció de línies elèctriques d'alta tensió vora els cingles i els llocs de cria, l'enverinament exprés amb estricnina o per acumulació de substàncies químiques tòxiques en els teixits de les seves preses i en els seus propis (DDT i companyia), la construcció de carreteres —com la del Doll—, urbanitzacions o altres obres similars a la vora dels seus territoris, etc.

Un altre aspecte que contribueix a la seva desaparició és l'augment de la presència humana a les muntanyes, ja sigui amb vehicles (motos, vehicles tot terreny) o amb grups de gent nombrosos i fent molt xivarri (ràdios amb el

volum alt, crits, etc.). Totes aquestes espècies són molt esquerpes i sensibles a la presència humana, especialment si va acompanyada del soroll. Una fugida és sempre una molèstia per als animals, però quan resulta especialment perillosa és a l'època de cria (de febrer a juny). Quan es troben covant els ous, l'abandó de la posta, encara que sigui per pocs minuts, pot comportar la pèrdua dels embrions per refredament. Aquell any s'haurà perdut irremeiablement la cria i no hi haurà descendència. Si això es produeix l'any següent, el més probable és que la parella deixi de criar indefinidament, almenys en aquella àrea. Si no hi ha descendència, un cop morin els adults d'aquest territori, l'espècie s'haurà extingit. Tan delicat és l'equilibri natural i tan fàcil és trencar-lo.

I aquí és on entra en joc l'escalador. Com es pot deduir fàcilment pel que hem anat explicant, fer vies que passin vora dels nius és perillós a l'època de cria. A més de l'abandó de la posta, també pot succeir que els polls saltin espantats del niu i s'estimbin. El problema s'agreuja als llocs amb poques parets, perquè hi pot haver encara més coincidència. A Garraf, a Sant Llorenç del Munt o al Penedès, els darrers anys han desaparegut unes quantes parelles d'àliga cuabarrada o falcó. El factor determinant de la seva extinció han estat les vies d'escalada obertes a prop del niu.

Evidentment, la gran majoria d'escaladors no són conscients del problema pel desconeixement d'aquests fets. Hi ha, però, possibles solucions. Lògicament, cada massís o lloc d'escalada té les seves pròpies característiques pel que fa a la localització dels nius i de les vies, superfícies de paret disponible, situació geogràfica i climatologia, espècies que hi habiten i mena d'escaladors que freqüenten la zona. Per això les solucions i mesures que es puguin adoptar per a un lloc poden ser ben diferents de les d'un altre. Com a mesures generals cal considerar:

a) Evitar la pràctica de l'escalada en l'època de cria (de febrer a juny) i, molt especialment, durant la posta dels ous, sobretot en parets petites o zones poc freqüentades. A les grans parets, durant aquest període, fer únicament

les vies que passin a distància (uns 100 metres) o que quedin fora de l'abast visual del niu.

b) Quan es pretenguin obrir noves vies, assabentar-se primer de si hi ha cap niu de rapinyaire a la vora. Això es pot fer observant la paret amb uns prismàtics (taques blanques, amuntegament de branques, aus cridant i passant reiteradament per una zona concreta o a la vora dels escaladors), o, d'una manera encara més segura, si contacteu prèviament amb grups d'estudi de la natura de la zona, guardes forestals o amb el mateix Servei de Protecció de la Natura. En cas que la nova via pugui afectar algun rapinyaire, cal ser prou conscient i desistir de fer-ho. Val a dir que totes les espècies de rapinyaires es troben protegides i que la pertorbació dels seus llocs de cria pot comportar una sanció.

c) No difondre pertot arreu que heu trobat un niu o que hi ha una parella de rapinyaires. Hi ha molta gent sense escrúpols que es dediquen al comerç d'espècies rares. Per un ou de trençalòs es pot arribar a pagar al mercat negre dels col·leccionistes fins a mig milió de pessetes, i per polls de falcó pelegrí els àrabs paguen xifres igualment molt altes. L'estat espanyol és un dels llocs preferits pels espoliadors professionals. També hi pot haver alguna persona amb bona fe però sense coneixements que, amb la intenció d'observar-les o fotografiar-les, les pot destorbar amb més perseverança que l'escalador. Com a norma general, l'observació i estudi dels rapinyaires es fa amb telescopi i a més de 400 metres del niu.

Com veiem, l'escalador conscient té a les seves mans alguna cosa més que la possibilitat de col·laborar en la conservació dels rapinyaires, prenent una actitud personal coherent i donant a conèixer aquesta problemàtica als seus companys de cordada. Ben segur que les observacions que mencionàvem a l'inici de l'article seran una bona recompensa.

QUINS SÓN ELS RAPINYAIRES DE ROCA?

Hi ha sis espècies típiques d'aquest hàbitat: tres de grans ocells carronyers



(trençalòs, voltor, aufrany), dues grans àligues (daurada i perdiguera), dos falconiformes (xoriguer comú i falcó pelegrí) i una rapinyaire nocturna (duc). Hi ha altres espècies que de vegades es poden trobar criant en penya-segats, com és el cas de l'aligot, el xoriguer petit (extingit a Catalunya l'any 1987), l'òliba, el mussol comú, el xot, el gamarús i el mussol banyut, però són sempre casos excepcionals i situen els nius a poca altura o en parets amb força vegetació.

El **voltor comú** (*Gyps fulvus*) és el més corulent de tots, amb una envergadura de fins a 2,8 i 8 kg de pes. És el gran especialista del vol a vela i es pot passar hores sense esbategar les ales, aprofitant els corrents tèrmics ascendents i els corrents de vessant. Només n'hi ha als grans cingles dels Ports de Beseit i del Pre-pirineu lleidatà (Montsec, Boumort, Sant Gervàs, etc.), si bé a l'estiu es desplaça cap als prats de l'alt Pirineu, seguint els ramats de bestiar. La població catalana de voltors és d'unes vuitanta parelles, en disminució als Ports i en lleuger augment al Pre-pirineu.

El **trençalòs** (*Gypaetus barbatus*) és el gran tresor de les nostres cingleres. El podeu distingir per les seves ales negres llarguíssimes i estretes (fins a 2,8 m), la cua molt llarga i acabada en punxa, i el cos de color clar (blanc o taronja). Aquest ocell llegendari per la seva raresa al continent europeu només té una única població prou nombrosa

*Un voltor comú fotografiat volant als Mallos de Lligüerri (serra de Guara).
Foto: Miquel Rafa.*

als Pirineus (unes quaranta parelles, és a dir, poc més de vuitanta ocells). També es troba a Còrsega (7-10 parelles), Grècia continental (15 parelles), Creta (10-12 parelles) i Iugoslàvia-Albània (1-2 parelles). Es va extingir recentment (1988) i d'una manera definitiva de la serra de Cazorla, on restava feia anys una darrera parella. A Catalunya nien menys de deu parelles, en grans parets del Pre-pirineu (coincideix força amb el voltor) i el Pirineu axial, on col·loca el niu per sota els 2000 m.

L'**aufrany** (*Neophron percnopterus*) és més petit (1,7 m) i inconfusible pel seu color blanc excepte en la part posterior de l'ala, que és negra. És migrador i ve de l'Àfrica per niar en penyes, cingles i tallats fluvials de Lleida, al llarg del Segre, les Nogueres i el Cinca fins a l'Ebre. És més freqüent al Pre-pirineu. La població és de 35-40 parelles.

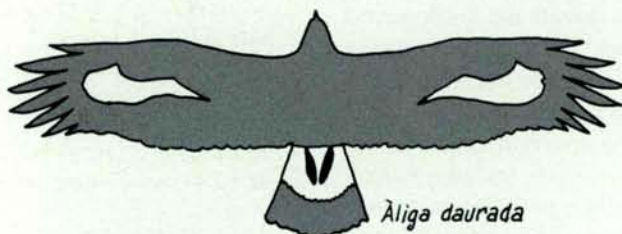
L'**àliga daurada** (*Aquila chrysaetos*) és el caçador més potent dels nostres rapinyaires i té més de dos metres d'envergadura. Cria per damunt dels 800-1000 m. La seva població pirinen-

ca i pre-pirinenca és força bona (57-65 parelles), però la que viu a les serres mediterrànies es troba en perill greu de desaparició (Ports de Beseit, Prades, Montsant); només hi resten unes set parelles, i es va extingir a Montserrat i Sant Llorenç per la pressió humana. Hi ha hagut algun intent recent de tornar a criar en aquest darrer massís, però va abandonar el niu per les molèsties freqüents.

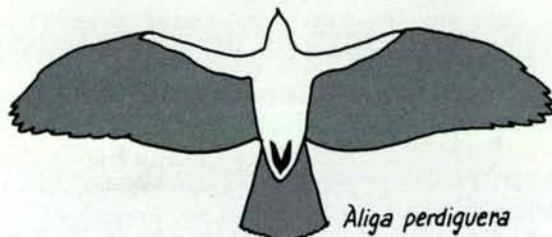
L'àliga perdiguera (*Hieraetus fasciatus*) és l'àliga típica de les serres mediterrànies. No és tan grossa com la daurada, però és més hàbil caçant preses; als pocs llocs on coincideixen, hi ha una forta competència entre totes dues i de vegades es poden veure en espectaculars combats i persecucions aèries. És discreta, i això li ha permès continuar vivint en zones molt humanitzades. És, però, la que ha tingut més problemes per l'escalada; a Garraf, per exemple, va desaparèixer del pic del Martell per aquesta causa. Avui encara hi resten alguns nius buits com a testimoni trist de la seva presència. Es troba a totes les serres tarragonines, en alguns massissos de l'entorn barceloní i del Vallès (Garraf, Sant Llorenç, Montserrat, etc.), en serres litorals del nord de la Costa Brava i a les serres pre-pirinenques més exteriors i més baixes. Hi ha unes 60-70 parelles.

El xoriguer comú (*Falco tinnunculus*) és el rapinyaire més abundant de tot el país (de 400 a 1000 parelles), però està en una regressió contínua. No fuig gaire de l'home i pot viure fins i tot a les grans ciutats (a Montjuïc, per exemple), així com en les proximitats de moltes zones d'escalada i d'escola. El reconeixereu fàcilment quan es queda aturat a l'aire en ple vol, fent el que s'anomena «el sant crist» o «l'aleta». Només li cal un mínim de tranquil·litat al niu, però sense aquest mínim no hi criarà amb èxit. Un parent seu, el xoriguer menut, es va extingir de Catalunya l'any 1987, en desaparèixer dels cingles marins del cap de Creus. Abans es considerava que a la Península Ibèrica era el rapinyaire més abundant; en pocs anys s'ha demostrat com és de fràgil una asseveració com aquesta i amb quina rapidesa desapareixen aquestes aus.

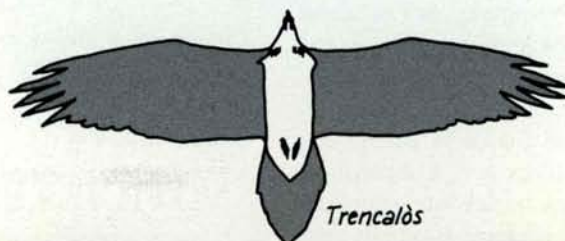
El falcó pelegrí (*Falco peregrinus*)



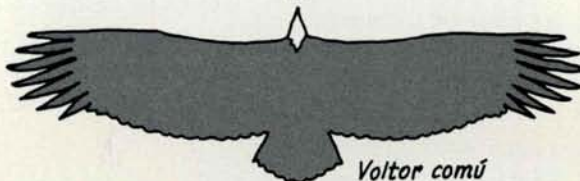
Àliga daurada



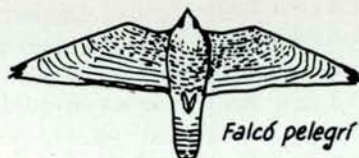
Àliga perdiguera



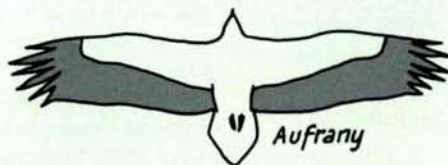
Trencalòs



Voltor comú



Falcó pelegrí



Aufrany



Xoriguer fent l'aleta

és el rei de l'aire. En els seus picats s'han mesurat velocitats de fins a 380 km/h, i el seu domini del vol li permet capturar preses tan difícils com els falciots. També és famós per la seva raresa i la disminució que ha sofert a tot el món, que l'ha convertit en un símbol de la conservació de les aus. Actualment el principal perill és la captura per a la falconeria. Una xarxa de traficants «pentina» cada any les parts menys vigilades del continent, per després vendre els polls als xeics àrabs, molt (massa) afeccionats a tenir-los per a caçar o per pura ostentació. A Catalunya, però, encara no s'ha conegut cap cas. En canvi, el principal problema que tenen, sobretot a la part mediterrània i del Pre-pirineu, és l'escalada, ja que, a diferència del xoriguer, és una au molt esquerpa que fuig de la presència de l'home. Hi ha alguna excepció curiosa, com el cas de la parella que havia criat fa força anys a la plaça del Pi de Barcelona, o dels que vénen alguna vegada a capturar estornells i coloms a la mateixa plaça de Catalunya. En qualsevol cas, els falcons que viuen en serres poc freqüentades toleren molt menys l'home.

El **duc** (*Bubo bubo*) és, a diferència dels anteriors, l'amo de la nit. Surt a caçar quan encara hi ha llum i torna al cau amb la sortida del sol. Es pot sentir el seu potent reclam especialment al capvespre i a la tardor o al principi d'hivern. És molt gros: 1,8 m d'ales i fins a més de 3 kg. El niu sol estar una mica amagat en una escletxa o balma, generalment darrera algun matoll. És més freqüent a les serres mediterrànies; alguns arriben al Pirineu. Pot ser agressiu si és molestat en plena incubació o quan els polls són petits.

BIBLIOGRAFIA

Sobre escalada i els rapinyaires:

GRUP ECOLOGISTA DEL VENDRELL, *Els rapinyaires i l'escalada* (fullet).

A. BOUCHÉ (1986), *L'escalade et son environnement* (tesina de llicenciatura), Univ. Scientifique et medicale de Grenoble.

CEEEM i EQUIP D'ESTUDI DE L'ÀLIGA PERDIGUERA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (1986). *Dossier sobre les molèsties de l'escalada i l'excursionisme a les àligues perdiguera a Catalunya* (inèdit).

Llei 3/1988, de 4 de març, de Protecció dels Animals.

Sobre els rapinyaires:

PORTER, WILLIS et al. (1981), *Flight identification of European Raptors*, Poyser Ltd.

MUNTANER et al. (1983), *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*, Ed. Ketres.

GENSBOL (1984), *Birds of prey of Britain and Europe*, Collins.

MORILLO (1984), *Guía de las rapaces ibéricas*, ICONA.

HEREDIA (1989), *Plan para la conservación del quebrantahuesos en los Pirineos*, rev. *Quercus*, núm. 40, juny 1989, ps. 4-15.

BRUUN, SINGER, *Aves de España y Europa*, Ed. Omega.

NOTÍCIES BREUS

a cura de Miquel Rafa

L'EIX TRANSVERSAL DE CATALUNYA

La Generalitat ha decidit que el futur Eix Transversal de Catalunya passi, al tram Girona-Vic, per l'anomenada opció Sud, és a dir, resseguint la carretera actual que passa per Sant Hilari Sacalm i altres pobles. La variant descartada —la Nord—, passava pel bell mig del Collsacabra, per sota dels cingles del Far, Rupit i Tavertet, una zona molt ben conservada pel seu aïllament, ja que, no havent-hi poblacions, tampoc no hi ha cap carretera que la travessi. Un dels motius que més han pesat en la decisió ha estat l'impacte ambiental i biològic, molt major en aquesta darrera opció, i que es va donar a conèixer amb un informe que DE.PA.NA va presentar a la Direcció General de Carreteres. Es tracta, doncs, d'una bona notícia per a tots els excursionistes i amants de la natura. Ara caldrà, però, extreure les precaucions i les mesures correctores de les obres, ja que, de tota manera, aquesta important via de comunicació passarà per una zona forestal molt densa.

REPOBLACIÓ DE POLLES BLAVES

El mes de juliol van ésser alliberades al parc natural dels Aiguamolls de l'Empordà

38 polles blaves, una espectacular au aquàtica que s'havia extingit al nostre país a inicis d'aquest segle per culpa de la caça. Aquest projecte de reintroducció d'una espècie extingida, que preveu fer un extens seguiment amb emissors de ràdio de les aus alliberades, no té precedents a Catalunya, si bé és una pràctica aplicada internacionalment per a recuperar moltes espècies en perill. L'organització ha estat a càrrec de DE.PA.NA, amb la col·laboració de l'Agència del Medio Ambiente d'Andalusia, que ha cedit els exemplars del parc de Doñana, la Generalitat de Catalunya, la companyia Iberia (el transport es va fer amb avió per escurçar el temps de captivitat) i el finançament d'una caixa d'estalvis i una empresa privada. Si, com s'espera, el resultat és favorable, la reintroducció es farà també en un futur al delta de l'Ebre i al del Llobregat, com a contribució a la recuperació del patrimoni biològic del país.

SIMPOSI

«UNA SOLA TERRA»

Al llarg del mes d'octubre es durà a terme a Barcelona el Simposi «Una Sola Terra». Hi participaran els millors especialistes mundials i catalans, i tractarà de diversos problemes ambientals d'actualitat que afecten tot el nostre planeta, en cinc sessions magistrals: l'Amazònia, la relació economia-ecologia, les energies, l'erosió i la desertització i les propostes del Club de Roma per al futur. La necessària i creixent onada mundial de preocupació pel medi ambient també arriba a casa nostra i esperem que els dirigents a tractar degudament aquestes qüestions, que fa uns quants anys es consideraven com a marginals i fruit de la imaginació d'uns pocs científics i ecologistes. Benvinguda sigui, doncs, aquesta iniciativa, que esperem que tingui continuïtat.

ELS EFECTES DE LES ESTACIONS D'ESQUÍ EN ELS ECOSISTEMES DEL PIRINEU

La Federació d'Entitats Excursionistes va difondre un estudi sobre els efectes de les estacions d'esquí en els ecosistemes de l'alta muntanya del Pirineu, en el qual després de fer-ne una anàlisi des de les perspectives geològiques, biològiques i socioeconòmiques, proposa, entre altres qüestions, una moratòria en la construcció de noves estacions i reclama una reflexió sobre el turisme de muntanya, amb el necessari respecte a la natura, que sovint no han tingut les instal·lacions i la infraestructura de les estacions, que de vegades són incompatibles amb el medi natural.

Que sols ens quedem els vius!

En la mort d'Alfons Segalàs i d'Albert Oliveras

Agustí Jolis i Felisart

Els homes de la meua generació som lluny de l'època dels nostres estudis mercantils, industrials o universitaris, però certament no hem abandonat mai l'afecció per aprendre, no sols dintre del camp de la nostra activitat professional, sinó en tots els àmbits socials, culturals i esportius afins a les nostres preferències.

Hem volgut sentir-nos sempre alumnes d'una escola per aprendre al costat de mestres que ens han ajudat a sumar ensenyances.

La vida és per si mateixa una escola, però quan arribem a integrar-nos en moviments que cultiven els valors humans pels camins espirituals d'estima de la naturalesa i de la muntanya, el ventall de coneixements s'obre de bat a bat davant nostre.

Per això, és en l'excursionisme on he trobat el foc per a mantenir i avivar el desig d'avançar en l'aventura de recórrer i estimar la terra que trepitjo, valorant els encants naturals i l'obra de la mà de l'home.

Gràcies al suport de Ramon Pujol, em vaig trobar per primera vegada en la junta directiva del Centre, presidida per aquell gran cavaller que va ser Lluís de Quadras i Feliu, el qual tantes mostres d'estímul em va dispensar.

Però, amics, aquell president va saber voltar-se d'homes il·lustres en els diferents aspectes culturals, esportius i patriòtics que constitueixen l'excursionisme.

De Ramon Pujol, Estanislau Pellicer

i Albert Oliveras m'he sentit sempre alumne i he après, al costat de Josep M. Guileras, d'Alfons Segalàs i de tants altres amics que ens han deixat.

Amb dotze dies de diferència, entre el 31 de maig i el 12 de juny de 1989, hem perdut per sempre Alfons Segalàs i Albert Oliveras.

La colla dels veterans i dels que ens hi acostem hem sentit profundament el tribut indefugible de la mort d'uns mestres. Fa poc, en una excursió pel Cadí, de camí al pas dels Gosolans, morí de sobte l'amic Jordi Trasfí, home de la mateixa generació meua, format així mateix a l'escola de l'excursionisme.

Els ens han precedit en la darrera excursió i han travessat dignament la terrenal prova del «Pont de Mahoma», l'estret pont més fi que un cabell i més tallant que un sabre, per a arribar a la fi de la seva gran etapa de la vida.

Som hereus i dipositaris del saber i de l'experiència dels veterans i dels no tan veterans que hem estimat. Això ens dóna alè per a continuar endavant amb il·lusió, però en un revolt del camí, i per un instant, ens aturem a pensar: que sols ens quedem els vius!

ALFONS SEGALÀS

Alfons Segalàs i Solé, natural de Llavorsí (Pallars Sobirà), morí a Barcelona als setanta-sis anys, el dia 31 de maig de 1989, encara en plenitud física i en una renovada passió publicista, car

estava treballant en una biografia d'Albert Oliveras. Per aquest motiu i per distreure'l de la seva llarga malaltia, el visitava sovint, sense sospitar que moriria dotze dies abans que el seu amic.

Alfons Segalàs vingué a estudiar a Barcelona quan tenia uns tretze anys. Treballava de dependent per poder-se pagar els estudis. El seu dinamisme fa que la seva dedicació professional tinguí diferents vessants al llarg de la seva vida: la borsa, el comerç o la indústria farmacèutica.

Des de la seva joventut, se sentí atret per l'alta muntanya i l'esquí, i fou un bon coneixedor del Pirineu i dels Alps tant a l'estiu com a l'hivern.

A l'inici de la Guerra Civil 1936-39, s'incorporà a les Milícies Alpines (Regiment Pirinenc Número 1 de Catalunya), que actuaven al Pirineu, en les quals arribà a sergent.

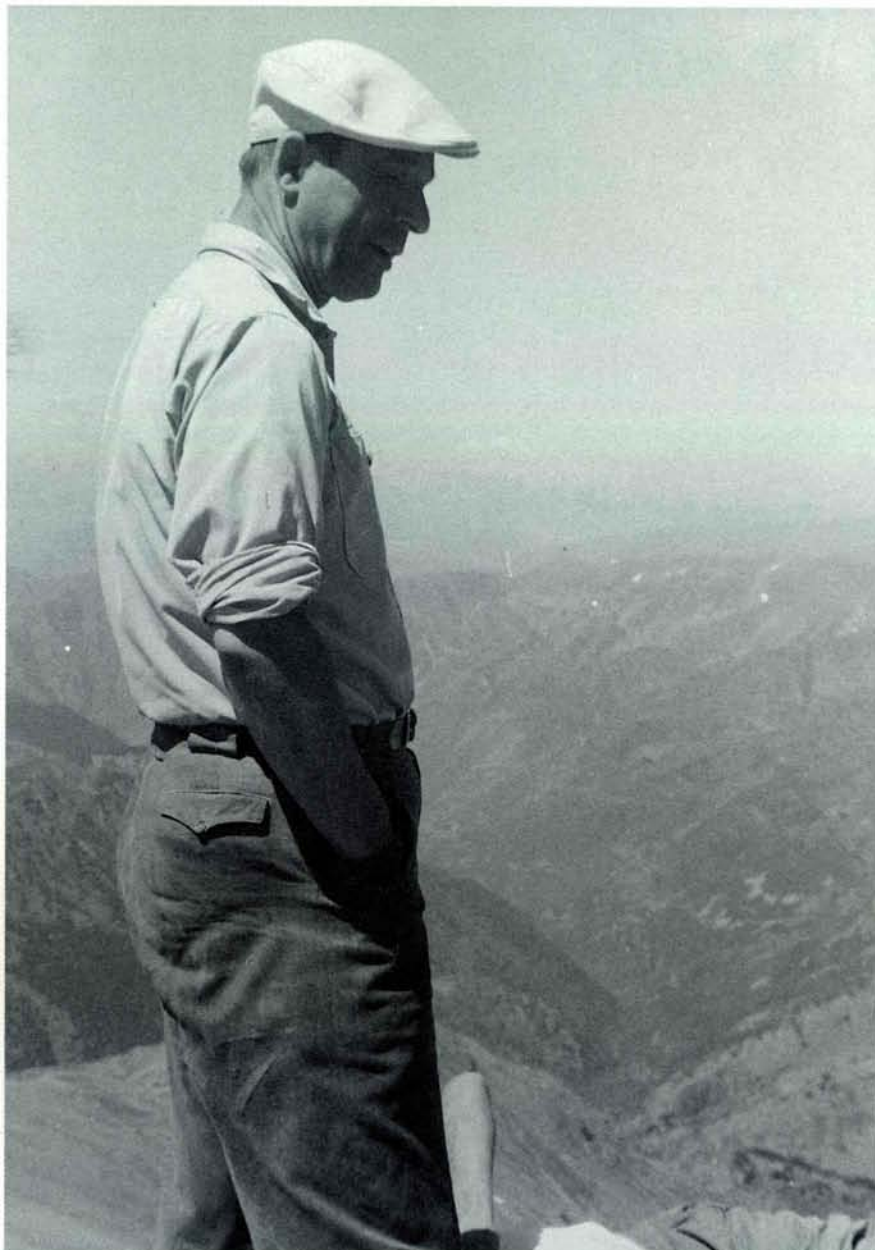
Amant de l'esquí de competició, el veiem en els equips del Centre, i el 1940, iniciats de nou els campionats d'Espanya, formant part de la selecció catalana.

Quan acabava la temporada de les curses, es reunia amb els seus amics corredors i no corredors, en una colla oberta que dedicaven uns quants dies de vacances a recórrer el Pirineu amb esquís. En aquestes trobades s'inicià una gran amistat i companyonia amb el grup d'Albert Oliveras, Joan Cardona, Ramon Pujol.

El 1942 la Federació Espanyola acceptà una invitació de la francesa per a prendre part en un curs d'esquí a Val d'Isère, entre els seguidors del qual figuraren Alfons Segalàs i Jordi Monjo.

D'aquelles ensenyances sorgí la idea i la realitat de la fundació de l'Escola d'Esquí la Molina el 1945, de la qual formà part junt amb Lluís Pedrerol, Ernest Mullor, Ezequiel Giró, Pepeta Planas, Jordi Perelló, Josep Artigas i tants altres, que portaren les seves activitats no sols a la Molina, sinó també a Espot i a la Vall d'Aran, repetint la tasca pedagògica de la famosa expedició del Centre de 1919, portada a cap per Lluís Estasen, Josep M. Soler Coll i Pau Badià.

Segalàs fou delegat per la Federació Espanyola per a assistir al congrés de la FIS a Oslo l'any 1949, on tingué una destacada intervenció en rebatre i



Alfons Segalàs en una fotografia, que mostra un posat seu ben característic, presa en un cim del Pallars que ens és desconegut.

guanyar la proposta d'expulsió d'Espanya de dita organització internacional, promoguda per l'URSS, els països de l'Est i pel nou estat d'Israel.

La proposta fracassà gràcies als seus dots diplomàtics i pel decidit suport del comte Hamilton de Suècia i del britànic Arnold Lunn.

Fou president de la Secció d'Esquí i vice-president de la Federació Espanyola, i el veiem en l'organització de les Setmanes Internacionals de la Molina de 1946 i 1949, obrint de nou el nostre esquí a les competicions internacionals, perquè escrivia: «Sóc un entusiasta de la competició i sé que, sense ella, l'esport no prosperarà».

Formà part del grup impulsor que

creà amb il·lusió l'estació d'esquí de Llessui, inaugurada el 1967, per dotar el seu Pallars de noves estacions d'esquí amb una bona xarxa de remuntadors.

No deixà mai de viure les inquietuds socials i esportives del Centre i la petja dels seus esquís és el testimoni de la seva singladura per les neus del Pirineu i dels Alps.

Els qui el coneixien saben com era d'apassionat, perquè es llançava en les coses que feia amb tota l'ànima. Tanmateix, aquest esperit decidit no el privava de ser raonable i flexible en les seves apreciacions. La seva casa de Llavorsí sempre era oberta generosament als amics, als quals no regatejà

mai res. Com tampoc no regatejà de mostrar-los les muntanyes pallareses, que ell tant estimava.

Bibliografia

«Hacia una gran escuela de esquí». *Montaña-Anales, CEC, 1936-1939*, p. 121.
«Oslo, ciudad olímpica». CEC, 1952, p. 62.

Deportes de invierno. Ed. Hispano Europea, 1956. Història molt documentada i il·lustrada de l'evolució de l'esquí internacional i nacional.

«Visión histórica del esquí». CEC, 1958, p. 5.

«De l'esport». CEC, 1971, p. 368.

Carnet d'un milicià-soldat, 1936-1939. 1986. Llibre on explica fets històrics viscuts en la seva etapa militar en unitats d'esquí de muntanya de la República.

Turisme a alta muntanya. 1987. Guia turística cultural i esportiva del Pallars Sobirà, amb l'alta ruta hivernal amb esquís.

Competicions principals on participà

1941: Cadanchú. Descens. Segon lloc.
1943: Núria. Descens. Primer lloc.
1943: La Molina. Relleus. Primer equip.
1945: La Molina. Relleus. Segon equip.
1952: Oslo. VI Jocs Olímpics d'Hivern. Delegat de l'equip espanyol.

Activitats alpines principals

1950: Alta Ruta amb esquís Chamonix-Zermatt, amb Albert Oliveras, Ernest Mullor i Joan Cardona.

1950: Grand Combin (4.317 m).

1952: Jassu i Strahlhorn, amb esquís.

1953: Wildspitze (3.774 m), amb esquís. Similaun (3.600 m), amb esquís. Keebul, amb esquís.

1955: Allalinhorn, amb esquís.

ALBERT OLIVERAS

Albert Oliveras, amb més de seixanta-cinc anys de soci actiu en la vida so-

RECORDANÇA



Alfons Segalàs i Albert Oliveras en animada conversa a Sant Bernat del Montseny, el 15 de juny de 1952.

cial i esportiva del Centre, sempre ha estat capdavanter a donar el consell precís i l'opinió justa, com a soci i com a directiu de la Secció de Muntanya, de les comissions de Publicacions i de Refugis, i com a secretari i vice-president de l'entitat.

Albert Oliveras i Folch havia nascut l'any 1900 a Montevideo, a l'Uruguai, i als sis anys vingué amb la seva família a Catalunya. La doble nacionalitat li permeté d'obviar els temps dolents de la Guerra Civil vivint a l'Uruguai natal. Tanmateix, s'estimava Catalunya d'una manera serena i ponderada, sense l'arborament d'altres companys seus. Professionalment, exercí d'enginyer industrial i arribà als més alts càrrecs d'una firma anglesa de maquinària tèxtil.

Havia viatjat molt i posseïa una àmplia cultura. El seu caràcter era fred, introvertit i poc parlador de les seves coses. Podríem dir que era anglès, flegmàtic, però bon company i amic, educadíssim i generós fins a límits que només ell sabia.

El seu cercle d'amics no era sols dintre del grup de la seva generació, sinó també amb els joves de la Secció de

Muntanya i del CADE.

Alpinista clàssic, esquiador d'alta muntanya, recorregué els Alps, el Pirineu i els Picos de Europa, on el 1948 pujà junt amb Josep M. Plans a la Torre del Llambrión i al Naranco de Bulnes.



Albert Oliveras repassant el mapa durant una excursió amb esquís a la vall Ferrera

La seva carrera alpinística va ser molt dilatada. Quan tenia més de seixanta anys encara feia ascensions de categoria als Alps. Aquesta carrera se li estroncà a causa d'una operació que sofrí per a corregir-li una artrosi.

Al Pirineu i al Pedraforca dedicà els seus afanyos en l'època de la descoberta i conquesta dels cims, però cal destacar el seu treball callat i metòdic de la rectificació dels mapes de l'Institut Geogràfic, cercant els punts més estratègics d'observació per a fer les correccions oportunes.

El Centre va aportar al II Congrés Internacional d'Estudis Pirinencs, ce-

lebrat a Luchon el setembre de 1954, la correcció toponímica de dinou fulls del mapa de l'Institut Geogràfic, corresponents a Catalunya, dels quals sis eren corregits per Oliveras (fulls 118 bis, Canejan; 148, Bossost; 149, Isil; 150, Noarre; 180, Benasque i 181 Esterri d'Àneu).

L'any 1933, juntament amb Lluís Estasen, corregí i posà al dia la guia de la Vall d'Aran de Juli Soler i Santaló, incloent-hi un mapa general a escala 1:100.000 a tres colors, amb línies de carena, inèdit fins llavors.

Albert Oliveras va ser l'ànima del llibre *Montaña-Anales del CEC 1939-1945*, editat pel Centre per a cobrir un període en què no es publicava el *Butlletí*, i va aportar-hi el seu important treball, veritable guia, sobre travessies i ascensions a l'entorn del recent inaugurat refugi Josep M. Blanc, del qual, a través de la Comissió de Refugis, va ser un dels principals promotors, recobrant així una de les principals activitats del Centre, com ho fou també en la construcció de nova planta del nou xallet-refugi d'Ulldeter, inaugurat el 1959.

L'any 1951 la Comissió de Publicacions va editar els tres fulls del Pirineu, Espot-Sant Maurici, Caldes de Boí i la Maladeta, a escala 1:25.000, amb línia de carena i a tres tintes, per ell confeccionats, com a fruit del seu treball topogràfic en el curs de travessies i ascensions fetes sobretot des dels famosos campaments d'Alta Muntanya, que tant contribuïren en aquells temps al millor coneixement del nostre estimat Pirineu.

Sempre estava a punt per a fer un article per a la publicació periòdica regular del Centre, des del *Butlletí* al *Boletín de la Sección de Montaña y Cade*, a *Montaña* i a *Muntanya*, perquè en elles s'ha mantingut la flama viva d'unes activitats del Centre, que unes condicions polítiques adverses no pogueren fer callar.

Pel que fa a les conferències, no és pas possible fer-ne un recompte, perquè són incomputables, tant en projeccions setmanals comentades, com en conferències exposant les seves impressions i vivències per les muntanyes més estimades per ell: el Pirineu i els Alps.

Morí a Barcelona el 12 de juny de

1989, deixant-nos unes activitats alpines i una tasca publicista d'una gran vàlua.

Bibliografia

- Guia de la Vall d'Aran* (2ª ed.), 1933.
 «Films de Muntanya», Cinema Amateur, I, p. 122.
 «Curses d'ski de 1927», CEC, 1927, p. 221.
 «Memòria secretari Secció Muntanya», CEC, 1928, p. 256.
 «Memòria secretari Secció Muntanya», CEC, 1929, p. 220.
 «Memòria secretari Secció Muntanya», CEC, 1930, p. 182.
 «Pels Alps del Valais», CEC, 1931, ps. 5-37.
 «Salts de trampolí amb esquís», CEC, 1933, p. 108.
 «Refugis lliures al Pirineu», CEC, 1934, p. 226.
 «VII Saló de Fotografies de Muntanya», CEC, 1934, p. 238.
 «La I Assemblea de la UIAA 6/7 setembre a Pontresina», CEC, 1934, p. 450.
 «Inauguració del nou refugi Ciríac Bonet, a Siurana», CEC, 1935, p. 31.
 «Excursió de Nadal a Montgarri», CEC, 1935, p. 45.
 «De Benasc a la Renclusa per Castanesa, Llosà, Aneto», CEC, 1935, p. 216.
 «Victor Bouvier. V Congrès Internacional d'Alpinisme», CEC, 1935, ps. 329-369.
 «A. Oliveras Folch», CEC, 1935, p. 435.
 «La fotografia que s'ha de reproduir», CEC, 1935, p. 469.
 «Refugio Josep M. Blanc», *Montaña, Anales 1939-1945*, p. 33.
 «Accesos al ref. J. M. Blanc», *Montaña, Anales 1939-1945*, p. 54.
 «Por los Picos de Europa», CEC, 1948, p. 57.
 «Escalada a l'Aiguille du Dru», CEC, 1950, p. 39.
 «El Pallars solitario», CEC, 1953, p. 272.
 «Aigualluts», CEC, 1955, p. 363.
 «El valle de Gistaín», CEC, 1956, p. 154.
 «Las cataratas del Iguazú», CEC, 1959, p. 223.
 «Génesis del nuevo Ull de Ter», CEC, 1959, p. 335.
 «La Dent Blanche», CEC, 1960, p. 49.
 «Besiberri», CEC, 1961, p. 349.
 «Un momento de soledad», CEC, 1962, p. 179.
 «Final de excursión, principio de ilusión», CEC, 1963, p. 459.
 «La montaña no siempre es generosa»,

CEC, 1964, p. 141.

«Antonio Abadías ha muerto», CEC, 1967, p. 263.

«Ighil Igudamen», CEC, 1967, p. 296.

«Pineta», CEC, 1969, p. 324.

«In memoriam Josep M. Guileria i Albina», CEC, 1970, p. 63.

«Memòria de Lluís Estasen», CEC, 1971, p. 304.

«Una experiència a la serra de les Agudes d'Espot», CEC, 1972, p. 83.

«In memoriam Josep M. Soler i Coll», CEC, 1972, p. 9.

«Aconsellar un aprenent d'escalador», CEC, 1974, p. 134.

«Les "efímeres", un fenomen col·lectiu», CEC, 1981, p. 517.

«Ascensió al Cavall Bernat de les illes Medes», CEC, 1981, p. 400.

«Ulldeter», CEC, 1983, p. 549.

«Els "catalanes" de l'Uruguai», CEC, 1983, p. 325.

Activitats alpines principals

1928: Weissshorn (4512 m); Mont-Rose (4638 m); Aiguille Triolet (3805 m); Breithorn (4171 m).

1932: Coolidge (3756 m).

1934: Piz Languard (3266 m); Piz Ot (3249 m); Morterach (3754 m).

1947: Mont Cervin (4482 m); Rimpfshorn (4215 m).

1949: Mont Blanc (4.807 m); Mont Blanc de Tacul (4028 m); Mont Maudit (4465 m); Petit Dru (3733 m); Grand Dru (3754 m); Tour Noir (3838 m).

1950: Tête de Valpellire (3802 m); Gross Glöckner (3798 m); Hohewilde N i S (3482 m); Ramolkogl mit i gross (3550 m); Ramolhaus (3002 m).

1959: Dent Blanche (4356 m).

1961: Bischohorn.

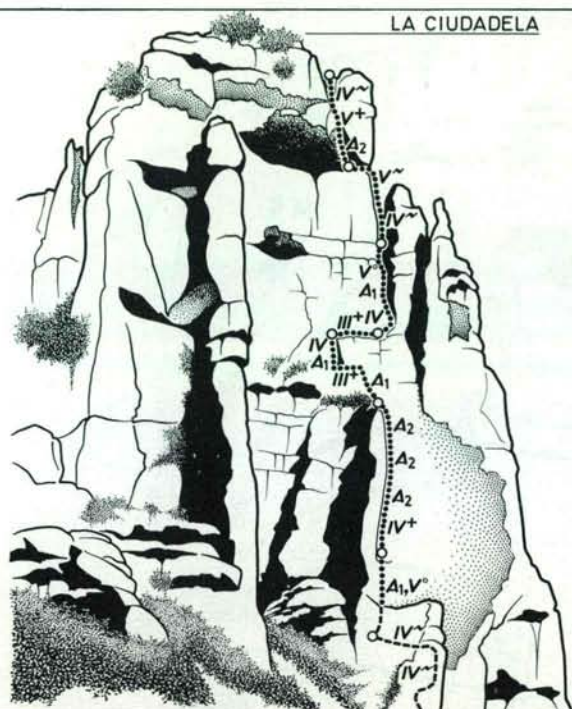
(Amb esquís, vegeu detall a la cronologia d'Alfons Segalàs.)

Hem posat el màxim interès per reunir la llista de les seves publicacions i activitats alpines, d'informació pròpia i de la subministrada per Ernest Mullor i Joan Cardona, els quals, junt amb Segalàs i Oliveras, formaren un equip capdavanter de l'esquí d'alta muntanya al Pirineu i als Alps.

Malgrat tot, no dubtem que ens poden haver passat per alt activitats no divulgades, però el que s'ha exposat ens dona ja una clara idea de la seva gran personalitat com a muntanyencs de la seva època; per la qual cosa el Centre sempre els recordarà amb admiració.

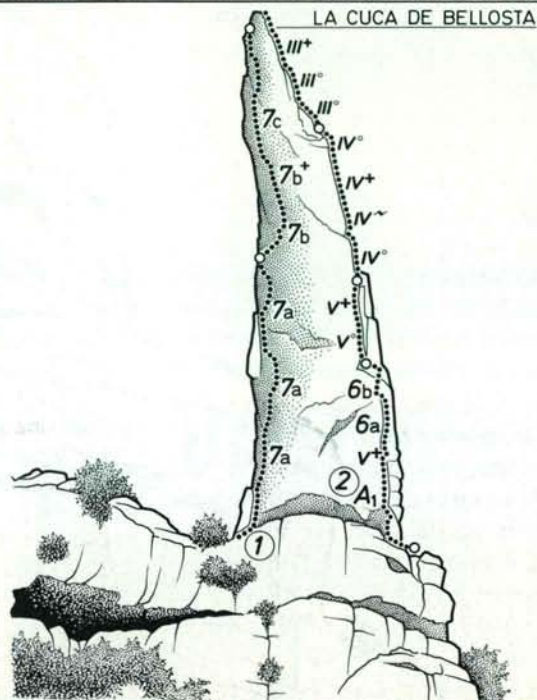
VIES D'ESCALADA

SIERRA DE GUARA (Barranc del Mascun)



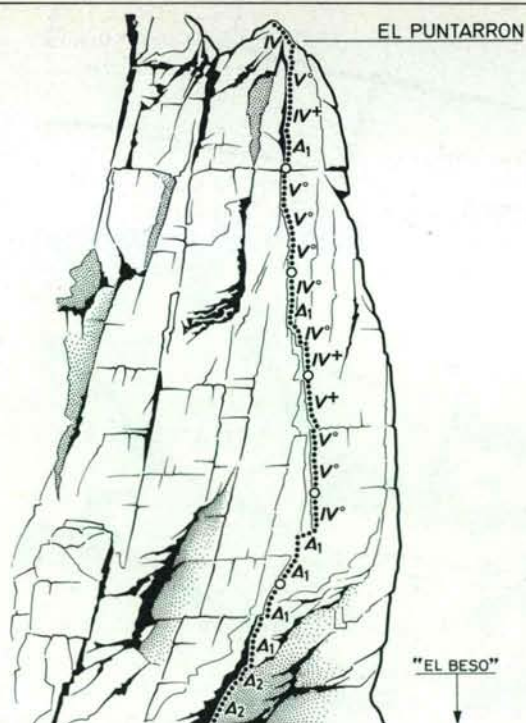
- Via «Despiau-Barokas» (200 m, MD sup.),
1ª asc.: 14-IV-75, per Raymond Despiau
i Dominique Barokas.

SIERRA DE GUARA (Barranc del Mascun)



- ① Via «Paris-Texas» (60 m, Ex.),
1ª asc.: 2-X-84, per Serge Casteran i J.L. Arcangeli.
- ② Via normal (60 m, MD),
1ª asc.: 9-IV-55 per Esteban de Pablo i Manuel Orobitg.

SIERRA DE GUARA (Barranc del Mascun)



- Via «Espolón del Beso» (200 m, MD sup.).
1ª asc.: 17-V-76, per Raymond Despiau i Arlette Demons.

SIERRA DE GUARA (Congost de Balces)



- Via «Balada por un ataúd» (180 m, ED inf.).
1ª asc.: 3-IX-86, per Christian Ravier i Didier Bayens.

VIES D'ESCALADA

SIERRA DE GUARA (Cañón del río Vero - Las Clusas - Peña Bovin)



- ② Via «El fin de la esperanza» (315 m, ED inf.), 1ª asc.: 17-VIII-89, per Antonio Garcia Picazo i Frederic Parera.

CRÒNICA DEL CENTRE

ACTES DEL MIL·LENARI

Per commemorar el naixement de Catalunya com a nació, la nostra entitat va col·laborar en el Mil·lenari de Catalunya amb un ventall d'actes selectes que tingueren lloc durant els mesos de maig i juny. Els actes es van veure concorreguts tant en les conferències il·lustratives de la commemoració, com en la vetllada poètica, en l'excursió per la Cerdanya «esborrant fronteres», conjuntament amb l'Institut d'Estudis Ceretans de Puigcerdà, o l'acte de cloenda al monestir de Sant Pau del Camp, amb la dignificació de la làpida sepulcral del comte Guifré Borrell, fundador del cenobi.

Dijous, 18 de maig: Conferència a càrrec del Dr. Manuel Mundó i Marcet, catedràtic de la Universitat Autònoma de Barcelona i director de la Biblioteca de Catalunya, amb el títol «Què passava a Catalunya ara fa mil anys».

Dimarts 23 de maig: Conferència a càrrec del Dr. Frederic Udina i Martorell, professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona i director honorari de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, sota el títol «El segle del Mil·lenari».

Dimecres 24 de maig: Lectura del poema històric INGILBERGA, de Mercè Sala, sòcia de l'entitat, poetessa i Mestra en Gai Saber, amb les veus de

la mateixa autora i dels rapso-des Josep Reniu, Rita Ribas, Maria Lluïsa Circuns i la del Dr. Josep Guanyavents, que en féu la presentació.

Dimarts 6 de juny: Conferència a càrrec del Dr. Josep M^a Ainaud de Lasarte, historiador, que va dissertar sobre «El perquè del Mil·lenari».

Diumenge 18 de juny: Excursió amb l'objecte de seguir a peu el recorregut de la via romana que des del coll de la Perxa creuava la Cerdanya fins més enllà de Bellver. Comentaris durant l'excursió a càrrec de Pere Campmajor, del Dr. Josep Padró, cap d'Arqueologia de l'IEC, i de Pere Font. En el pont de Sant Martí, amb un dinar de germanor i un parlament del nostre president, es va cloure la jornada.

Dijous 29 de juny: Final dels actes del Mil·lenari de Catalunya al monestir de Sant Pau del Camp.

Tots els actes foren presidits per Josep M^a Sala i Albareda, president del Centre Excursionista de Catalunya.

ESBORREM FRONTERES

Amb aquesta denominació i com un acte amb el qual el CEC ha volgut commemorar el mil·lenari de la independència política de Catalunya, el diumenge dia 18 de juny de 1989, tingué lloc, amb la col·laboració del Centre d'Estudis Ceretans, la ruta per l'antiga via romana o ramadera que travessava la Cerdanya.

Més d'un centenar de participants d'ambdós costats de la ratlla fronterera varen iniciar la caminada a partir del coll de la Perxa, en direcció a la vila de Puigcerdà, a les 9 del matí. La via surt del terme municipal d'Eina i ressegueix monuments megalítics que, com el dolmen d'Eina —darrerament restaurat—, es van succeint al llarg del camí. L'arqueòleg Pere Campmajor va anar explicant les recerques realitzades i ens situà en la realitat d'aquesta ruta mil·lenària.

En la major part, no pot assegurar-se el pas exacte d'aquesta via, que, a partir de Ruscino, travessava la serralada pirinenca i, davallant pel Segre, permetia arribar a Lleida. Hi ha, però, parets ben conservades i una pavimentació prou visible, sobretot allí on el camí, per a travessar el riu d'Eina, cal que guanyi desnivell. Queden encara els estreps del pont, les parets amb blocs de pedra importants que asseguraven el pas de vehicles, encara que el camí ral (reial) lògicament devia ser segurament ben conservat, tant a l'època medieval com a partir de la Pau dels Pirineus. Les ruïnes del que fou una antiga farga, amb les restes d'unes parets i un arc de mig punt, són l'únic vestigi edificat en el curs del camí, que va davallant cap a Llívia.

A Gorguja ens acolliren a la formatgeria de Llívia, amb una bona degustació del formatge que allí es fa, quan començava la pluja.

Amb l'autocar que ens havia portat fins al coll de la Perxa,

ens dirigírem al peu de Puigcerdà, per a remuntar l'antiga morrena frontal que deixà la gelera del Querol i arribar al pont de Sant Martí, d'antiga construcció original romana, visible a les bases que subsisteixen. Una graellada s'estava preparant, just quan un bon ruixat obligà tothom a aixoplugar-se com fos. El sol, encara, ens acompanyaria després de dinar, per a escoltar una explicació històrica d'aquest camí, que féu el Dr. Josep Padró, i les paraules de comiat dels presidents del Centre d'Estudis Ceretans, Torrent i Masip, i del nostre CEC, Sala i Albareda.

L'excel·lent acollida de la gent de la Cerdanya, que ompliren els participants d'atencions, i la participació activa de tots, donà brillantor i transcendència a un acte excursionista que palesa la continuïtat d'una vocació que iniciaren els fundadors del Centre Excursionista de Catalunya, que perdura i és ben viva.

Jordi Bonet i Armengol

ACTES del MIL·LENARI

Recorregut de la Via Romana a la Cerdanya

Del Coll de la Perxa al Pont de Sant Martí

diumenge 18 de juny '89

ORGANITZEN
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Aigi Català
Paradís, 10 - 08003 BARCELONA
93 315 23 11

INSTITUT D'ESTUDIS CERETANS
Casal de Cultura Sant Domènec
PUIGCERDÀ
972 - 88 05 42

CATALUNYA 1000 ANYS

SANT PAU DEL CAMP Dignificació de la làpida sepulcral del comte Guifré Borrell

A dos quarts de vuit del vespre del 29 de juny de 1989, a Sant Pau del Camp, una nombrosa representació de socis va acompanyar l'acte de lliurament dels treballs de dignificació de la làpida de la sepultura del comte Guifré Borrell, promoguts per la nostra entitat per tal de commemorar el mil·lenari del naixement polític de Catalunya.

El rector, Mn. Trias, agrai el gest del Centre Excursionista de Catalunya i expressà l'esperança que altres institucions ajudin la Parròquia, tot dignificant les pedres i contribuint a la conservació del monument, que prou ho necessita.

Josep M^a Sala en féu l'ofrena, com a president de l'entitat, enaltint la tasca dels socis benemèrits que lluitaren fa més d'un segle per salvar el monument.

L'any 1879, amb motiu de l'anunci de la venda del monestir de Sant Pau del Camp, es promogué una campanya en la qual Víctor Balagué i l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, avui Centre Excursionista de Catalunya, tingueren un marcat protagonisme.

Sant Pau del Camp, després de la crema de convents del 1835, havia deixat d'existir com a cenobi. Després de diverses vicissituds fou destinat a caserna i així romangué fins al 1890.

La campanya aconseguí la declaració de Monument Nacional per a l'església, el claustre i la sala capitular el 18 de juliol de 1879, amb la promesa del ministre que no es vendria a cap particular.

El comte Guifré Borrell, fill de Guifré el Pelós, fundà el monestir entre els anys 897 i 911, i allí l'enterraren.

Amb la destrucció de Barcelona el 985 per Almansor, pot suposar-se que també Sant Pau del Camp i la tomba de Guifré Borrell quedaren destruïts. Del monestir, se'n parla documentalment el 991, però no és fins el segle XII que se'n coneix la segona fundació.

El 1596 es descobrí la làpida funerària del comte, que acompanyava una urna vítria amb les restes, que fou destruïda per ignorància. Aquesta làpida fou traslladada el 1618 per ordre de l'abat Pere Sanxo, i la col·locaren a la part exterior de la porta nord de l'església. El 1830, l'engalzaren en el buit d'una finestra per fer-la visible per cada costat, però més tard fou

traslladada de nou i serrada pel mig. La làpida s'havia fet aprofitant un marbre que portava esculpida una inscripció romana.

El fet que la làpida estigués fins ara en condicions precàries féu pensar en la necessitat de col·locar-la amb la dignitat que li correspon, a la sala capitular.

L'obra de dignificació ha consistit a situar-la sota l'arcosoli de la sala capitular, després d'unir les dues parts per retornar-la al seu estat primitiu, tot posant-la damunt d'una base de pedra perquè es pugui veure bé.

La inscripció, segons el canonge Gaietà Barraquer i la reconstrucció de l'historiador Abadal, és la següent:

A+w Sub hac tribuna jacet
corpus quondam
Wifredi comitis filii Wifredi
simili
modo quondam comite bonae
memoriae.
Dimittat ei dominus. Amen.
Qui obliit
VI Kal madii sub era CMLII.
Anno
domini CMXIV, anno XIII,
regnante
Carolo rege post Odonem+

Després d'escoltar l'«Emigrant» i «Els Segadors», bellament interpretats per la coral Barcarola, fou alçada la bandera catalana que cobria les dues meitats del marbre, ben juxtaposades damunt d'un bloc de pedra de Montjuïc.

Amb la celebració de l'Eucaristia va cloure's l'acte.

Jordi Bonet i Armengol

AGRAÏMENT

La direcció de la revista MUNTANYA vol manifestar públicament el seu agraïment als col·laboradors literaris, a l'equip de la revista i als proveïdors industrials: Tres Press, publicitat; «ECP» Edició Làser, fotocomposició; T4 Sorrosal S.A., fotomecànica; Gràfiques Encina, impressió; Tramesa, distribució, i Enquadernacions Bymagraf, religat, per l'interès i l'esforç que

han fet per posar la revista al dia el mes de juny. També cal agrair totes les mostres de suport i les felicitacions, tant verbals com escrites, que han adreçat a la direcció per la nova etapa de la revista. Consolidada la periodicitat, continuem treballant per poder oferir a tots els consocis la millor qualitat i varietat. Com sempre, això només serà possible si comptem, com fins ara, amb la col·laboració generosa i entusiasta de tots. Moltes gràcies.

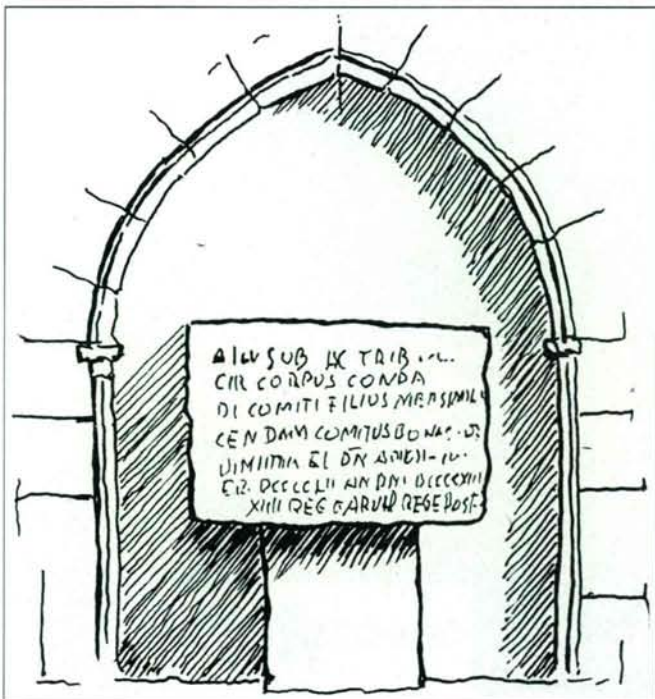
CRÒNICA DEL MÓN EXCURSIONISTA

XVIII JOCS FLORALS DE MUNTANYA

El dia 11 de juny de 1989, van tenir lloc, a l'ermita de Sant Josep de Montblanc, voltada de pins i amb una dilatada perspectiva vers la Conca de Barberà, els XVIII Jocs Florals de Muntanya, que cada any organitza l'entitat germana, l'Agrupació Excursionista Icària.

Com altres anys, el CEC fou convidat a participar en la festa, i la junta directiva va assignar la representació de l'entitat al seu secretari, Hilari Sanz, que va anar acompanyat d'aquest cronista.

L'organització com sempre fou acurada, amb l'afany i la il·lusió que els caracteritza, desvetllant l'atenció dels poetes excursionistes o d'aquelles persones que estimen les muntanyes i la natura que les envolta.



En aquesta edició es presenten 64 treballs repartits en els temes propis d'aquest tipus de certàmens.

El jurat qualificador va premiar els poetes Sebastià Sanz, amb la Flor Natural; Gabriel Mora, amb l'Englatina; Joan Asbert, amb la Viola i, amb el Premi Especial de Tema Lliure, Sebastià Sanz, premi atorgat per l'Ajuntament de Montblanc per a aquesta ocasió. També es llegiren tots els accèssits. El premi especial per a menors de vint anys va quedar desert. S'atorgà també el títol de Mestre en Gai Saber dels Jocs Florals de Muntanya a la poetessa Pepita Planas d'Oroval.

Cal destacar l'encertada elecció del mantenidor d'aquest any: el nostre consoci, canonge de la Catedral de Barcelona, Dr. Malaquies Zayas, que, en la seva intervenció, enllaça la cultura literària que representen els certàmens poètics, amb el Mil·lenari de Catalunya, la Pau i Treva, el patrocini de Sant Jordi, el naixement polític de la nostra pàtria, sense oblidar-se d'una al·legoria històrica de la vila ducal de Montblanc, i recomanà als assistents dos llibres cabdals: *Catalunya fa mil anys* i *La història de l'Església de Catalunya*. Al final dels actes, fou agraïda la presència de Mn. Zayas amb una poesia al·lusiva a la seva personalitat.

El certamen fou presidit per la Reina de la Gaia Festa, Lúdia Codony, que des del seu setial d'honor va anar lliurant els guardons florals als poetes premiats. Abans, però, havia fet entrada al recinte acompanyada del poeta Sebastià Sanz i del mantenidor, Malaquies Zayas.

La cloenda va anar a càrrec del regidor de Cultura de l'Ajuntament de Montblanc, Josep M^a Carreres, que féu un breu parlament d'agraïment, acollit entusiàsticament per un públic que sobrepassava el centenar de persones.

Finalment, a càrrec de l'Ajuntament de Montblanc, hi va haver un refrigeri davant l'ermita i després un dinar de germanor en un restaurant de la vila ducal.

Des d'aquell any 1959, en què una colla d'amics de l'Icària, amants de la muntanya i de la poesia, varen tenir la idea de crear uns Jocs Florals fins avui, han arribat a la XVIII edició, havent escampat l'esperit líric per contrades com la Tossa de Montbui, Sant Pere de Clarà, Breda, Lavern, Santa Maria de l'Estany, etc. Esperem retrobar-nos l'any vinent, amics caríssims de l'Icària.

M.M.

D'ACÍ D'ALLÀ

ULLDEMOLINS

El dia 13 de maig, a la sala d'actes de l'Ajuntament d'Ulldemolins, va tenir lloc una vetllada molt escaient en aquest temps, programada per la Secció de Botànica de l'Agrupació Excursionista Montsant de la localitat, a fi de donar a conèixer les orquídiades amb tot detall. Les explicacions, acompanyades de diapositives en color, foren donades per Hilari Sanz, expert en la matèria i soci de l'Agrupació.

El públic assistent va descobrir per primera vegada la vàlua d'aquestes flors boscanes, així com les seves característiques principals i la manera d'estudiar-les. Sembla que a la vall d'Ulldemolins se'n troben una

varietat prou significativa per a començar a fer-ne un estudi a fons, cosa que els joves excursionistes d'Ulldemolins tenen ja en cartera per a les properes temporades.

REUS

La nostra entitat germana, la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus, està fent una tasca excursionista incansable. Va celebrar la 18^a Festa de Sant Jordi i de les Roses a l'ermita de la Mare de Déu de Montsant, amb una missa oficiada per Mn. Joan Roig, rector d'Ulldemolins. Va glossar la diada Òscar Ferré i Pla, es plantaren uns xiprers vora l'ermita i la diada va acabar a la propera ermita de Santa Magdalena. Tots foren obsequiats amb una rosa, com és costum. El dia 7 de maig varen inaugurar l'ampliació del refugi Musté-Reca-sens, de Mont-ral, amb participació de la coral de l'entitat. El Centre hi va ser representat pel seu secretari, Hilari Sanz, i la seva muller.

El dia 21 de maig portaren a terme la VIII Marxa Aplec Excursionista de Veterans de Catalunya, per les Muntanyes de Prades, i cada mes organitzen una sortida, dita «Cicle d'excursions al Montsant». Celebrem aquest braó esportiu i ens plau des d'aquí desitjar-los èxits i una continuïtat ben reeixida.

PRADES

El diumenge dia 28 de maig, a la vila comtal de Prades, s'esqueia la Festa de la Farigola, que té lloc cada any l'últim diumenge de maig. La flaire d'aquesta planta remeiera arribà fins a una sala on se celebrava un homenatge a Maria Antònia Simó de Jolis, amb motiu d'haver assolit la «cota 25» de les excursions de Veterans de la Secció de Muntanya del CEC.

Foren aquests veterans assistits a les excursions per ella programades que aquest dia

volgueren agrair-li la dedicació constant esmerçada durant les vint-i-cinc excursions per diferents indrets de Catalunya.

L'homenatge va consistir en un breu parlament de Josep Artigas, que a la vegada, en nom del grup, li féu ofrena d'un trofeu original i singular, on hi havia les signatures de tots en relleu a la base, i d'on emergien cinc triangles escalens transparents agermanats en una placa, la llegenda de la qual perpetuava la celebració. Aquest acte fou el colofó d'una excursió per terres de l'antiga baronia de Cabassers, priorat històric i antic comtat de Prades. L'acte de cloenda fou, doncs, l'expressió més sincera de l'esperit esportiu de germanor i d'agraïment connatural de sempre entre els practicants de l'excursionisme integral.

M.M.

GR INFORMACIÓ

SENDERS DE GRAN RECORREGUT

Noves topogüies

Darrerament han sortit noves topogüies editades pel Comitè Català de Senders de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya.

Totes corresponen a petits recorreguts (PR) i són:

PR C-31 Camí dels Monjos, de Sant Cugat del Vallès a Sant Llorenç del Munt.

PR C-40, de Vic a Sant Pere de Casserres.

PR C-40/1, del GR 2 a Tavèrnoles.

PR C-40/2, del Llom de Casserres a les Tallades (GR 2). (Aquests tres itineraris darrers a la vora del pantà de Sau són dins un mateix llibre.)

PR C-88 Ruta del Carrasclat.

Dels Senders GR han sortit les dues últimes topoguies del GR 11 pirinenc; aquestes tres guies recorren tot el Pirineu català. A més, encara que és difícil de trobar, ha estat editada la guia continuació del GR 11 per tot el Pirineu aragonès, en un sol volum. Ambdós senders són ben marcats.

Topoguies esgotades

S'han esgotat les guies següents: GR 6 i el setè sector del GR 7 Paüls - Fredes.

Nous senders

Finalment s'han inaugurat i marcat els següents senders:

PR C-60 Sender de les quatre ermites, a Sant Joan de les Abadesses.

PR C-50, que uneix el GR 4/1 amb el sender GR 1 a cavall de la serra de Comià i del puig Cornedor.

Quan surtin les topoguies d'aquests darrers senders ja en donarem notícia.

Excursions del proper curs

Us volem comunicar que, a partir del 22 d'octubre, la Secció de Muntanya organitza un seguit de sortides tot al llarg del sender GR 7/2 i variants PR. Aquest sender recorre el Camp de Tarragona i l'Anoia passant pels monestirs de Santes Creus i Montserrat. Les sortides seran d'octubre a juny. Demaneu informació.

M^a Dolors Salvador

LLIBRES I MAPES

APORTACIÓ RIMADA EN HOMENATGE A VERDAGUER

Francesc Blancher i Puig. Pròleg de Josep Colet i epíleg de Josep Miracle. 81 pàgines, 1987.

L'autor, excel·lent poeta, prou conegut a casa nostra, ens ha obsequiat amb aquest llibre de poesies, escrit en ocasió del centenari del poema *Canigó*. El llibre comença amb una evocació verdagueriana, continua amb unes *tankas*, amb l'efemèride de l'ascensió de Verdaguer a la pica d'Estats el 1883 i un tríptic de poesies inspirades en el poema *Canigó*, i acaba amb un escrit de Josep Miracle en defensa de mossèn Cinto: «Si el peu li relliscava, la Verge l'apuntalava».

L'amic Blancher ha estat guardonat diverses vegades als Jocs Florals de Muntanya. El llibre va il·lustrat amb una fotografia del president Pujol i la seva muller a la pica d'Estats l'agost de 1983.

El llibre, degudament dedicat, es troba a la nostra biblioteca.

M.M.

EL MONTSEC I LES MUNTANYES VEÏNES

Ed. CEC Secció de Muntanya, 1989, 66 pàg. Il·lustrat

amb dibuixos i mapes originals de M. Cortès, R. Sala i J.R. Sánchez.

D'un quant temps ençà, la Secció de Muntanya prodiga l'edició de petits llibres, però d'un gran contingut excursionista i cultural al mateix temps. Diguem que són el fruit de cicles d'excursions portades a terme per un equip d'excursionistes de prestigi del CEC i d'altres entitats col·laboradores, grup de treball voluntariós que ha esmerçat hores de lleure en profit d'aquests resultats que tenim ara a l'abast: el llibre *El Montsec i les muntanyes veïnes*.

Mai tan ben aplicades les aspiracions dels nostres fundadors: cultura i esport. Després de 112 anys, continua vigent aquell propòsit adreçat a estimar el país tot caminat-hi i coneixent-lo de prop.

Aquests cicles muntanyencs han tingut molt èxit i és, de fet, la millor manera de conèixer una contrada o un massís muntanyós. Durant el cicle, els assistents són obsequiats amb uns opuscles formatius i orientatius a la vegada, que s'acostumen a col·leccionar i són un bon record, sempre útil. El llibre correspon en part a aquests opuscles i queda millorat sensiblement.

En obrir el llibre, tenim la salutació del nostre president, Josep M^a Sala, i l'exposició detallada de la contrada per on transcorrerà el cicle, a càrrec del lleidatà Manuel Cortès, il·lustrat amb el mapa de la regió escollida.

Tot seguit comencen els itineraris per la serra del Montroig, el Montsec de Rúbies, la serra de Montclús, la muntanya de Sant Mamet, Montessor i els Picons, el Montsec d'Ares, Corçà, la Pertusa, el castell de Sant Llorenç, etc.

Els escrits d'aquests itineraris són obra de M. Cortès, F. Beato i V. Roca, i la biografia de Lluís Marià Vidal, de Francesc Olivé.

El llibre és tan complet que fins i tot porta una relació dels arbres excepcionals del Montsec i les muntanyes veïnes, una

llarga relació de santuaris, ermites i esglésies de la zona, així com els goigs en facsimil de mida reduïda de Nostra Senyora de Colobor, patrona de la vila i de la vall d'Àger, i la bibliografia i cartografia consultada per a programar les excursions i poder fer possible el llibre.

Felicitem els qui han gestat el llibre i ens congratulem amb ells del feliç naixement d'aquesta obra, dirigida als excursionistes de casa nostra i de les entitats col·laboradores, pel seu curt tiratge. Als qui practiquen aquest esport, els pot ser de molta utilitat si volen caminar pel Montsec de la mà dels nostres experimentats excursionistes Francesc Beato i Kildo Carreté, promotors del cicle i del llibre.

M.M.

SENDERS CATALANS DE GRAN RECORREGUT

Òscar Ferrer i Ventura. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

Volum 33 de la col·lecció «Llibre de motxilla», que ens fa conèixer què són els Senders de Gran Recorregut i una mica de la seva història, de la implantació en el nostre país i de les seves característiques bàsiques. Ens informa de les guies publicades que descriuen els diversos senders senyalitzats a Catalunya i en fa un resum, amb l'interessant complement del sender que creua Andorra i dels que hi ha a la Catalunya Nord. Una llista d'adreces i telèfons útils clou el llibre.

J.M.S.A.

D'EXCURSIÓ AMB LA CAMBRA FOTOGRÀFICA

Jaume Sacasas i Domènech. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

A la col·lecció «Llibre de motxilla», en feia falta un que

tractés de la fotografia. Aquí el tenim. L'autor, d'una manera senzilla i planera, ens explica els diferents tipus de màquines fotogràfiques i els seus accessoris, i els diferents materials sensibles, adequats a cada cas o a la preferència de l'usuari. Amb unes breus explicacions ens aconsella sobre les diverses maneres de tractar fotogràficament els variats temes que poden ser objecte de fotografies i sobre la millor manera de presentar-les, segons siguin sobre paper o diapositives. L'autor acaba explicant la intenció que l'ha mogut a escriure el llibre: donar unes idees perquè cada lector les pugui ampliar segons les seves preferències, el seu criteri i la seva personalitat.

J.M.S.A.

ENTRE LOS TUAREG

Odette Benezat. Col·lecció «Aventura». Ed. Martínez Roca S.A., 1986. Il·lustrat amb fotografies en color i blanc i negre, mapes, 277 pàgines.

L'autora organitza professionalment una expedició turística i científica pel nord d'Àfrica i ens explica les aventures viscudes a la regió de Hoggar, la regió del desert saharià on viuen els tuaregs.

Com s'alimenten, com organitzen caravanes, la vida transhumant, idees sobre la dona, l'amor, el matrimoni, religió, dejunis, supervivència, rivalitats tribals i la perillosa convivència amb els escorpins i les serpents, detalls després d'incorporar-se com un nòmada més a la fascinant existència transhumant d'aquesta raça... Tot allò que va veure i viure, ens ho descriu d'una forma amena i desimbolta.

M.M.

RUTAS Y CUMBRES DEL ALTO PIRINEO

Luis Alejos. Edita Euskal Mendizale Federakundea. Bilbao, 1988.

Recopilació d'una sèrie de fascicles publicats per Rutas Pyrenaica. Luis Alejos es proposa com a objectiu descriure els principals itineraris d'accés als cims més significatius de l'alt Pirineu, oferint vies alternatives apartades de les més concorregudes, per combatre, com diu l'autor, hàbits rutinaris molt poc d'acord amb la concepció aventurera del muntanyisme.

En vuit capítols, va del Midi d'Ossau al Puigmal, saltant la ratlla fronterera sempre que l'itinerari o el cim a assolir ho reclama. Al final de cada capítol, unes breus explicacions indiquen les possibilitats de la zona de cara a l'esquí de muntanya. Uns croquis de carenes ajuden a situar els cims i els itineraris que hi porten.

L'últim capítol, el novè, descriu la ruta dels tres mils. Idea acariciada amb il·lusió per l'autor, que la portà a terme el setembre del 1986. Unes consideracions d'ordre pràctic fan de pòrtic a la descripció de la travessia, per a la qual són necessàries catorze jornades des del Balaitós, a ponent, fins a la pica d'Estats, a llevant, pujant als principals cims de 3.000 metres del Pirineu.

J.M.S.A.

TRESCANT PEL MONTSANT, PRADES I LA MUSSARA

Antoni M. Casas i Ferrer. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

Mn. Antoni M. Casas, l'autor del volum 36 de la col·lecció «Llibre de motxilla», és un enamorat de les muntanyes de Tarragona. I, com a enamorat, gaudeix divulgant i explicant la seva gran bellesa.

En aquest llibre ens proposa catorze itineraris, que no cal entendre com una descripció puntual i exacta, com s'entendrien en una guia, sinó com una proposta plena de lirisme i poesia, de conèixer uns determinats indrets del Montsant, la

serra de Prades i de la Mussarra.

Si el lector és mínimament sensible a la literatura i a la naturalesa, segur que sentirà desvetllar-se-li l'interès per conèixer, un dia o altre, els itineraris que se'ns proposen. Si és així, l'autor haurà aconseguit el seu propòsit.

J.M.S.A.

PIRINEO ARAGONÉS. 105 ITINERARIOS DE ESQUÍ DE MONTAÑA

Agustín Tomico Alique. Federación Aragonesa de Montañismo. Saragossa, 1988.

Celebrem que els aragonesos donin a conèixer el seu Pirineu, tan estimat i recorregut pels catalans. Amb aquesta noble idea, la Federació Aragonesa de Muntanya ha publicat algun llibre o fascicle donant a conèixer quinze itineraris per Aragó, el Sender GR 11 i una Breve guía de refugios.

Aquest dels itineraris d'esquí de muntanya és el més ambiciós i de més importància. Abans de començar els itineraris, cinquanta-quatre pàgines documenten sobre el que és l'esquí de muntanya, les seves dificultats, el clima i les condicions meteorològiques; fa una relació de cartografia, equip, refugis, possibilitat d'accidents i socors a muntanya, i un estudi bastant complet sobre allaus i diferents tipus de neu.

Els 105 itineraris són explicats com una fitxa, en la qual s'indica l'itinerari, l'horari, el desnivell i la dificultat, i es fa una descripció de la ruta a seguir. Cobreixen tot el Pirineu aragonès, des de la ratlla amb Navarra fins al massís de la Maladeta, i també una Alta Ruta de la Ribagorça. Cinc mapes de carenes, amb la senyalització dels itineraris, i un bon conjunt de fotografies en color complementen aquest interessant llibre.

J.M.S.A.

HASTA LOS CONFINES DE LA TIERRA

Sir Ranulper Fiennes. Col·lecció «Aventura». Ed. Martínez Roca, S.A., 1989. Il·lustrat amb fotografies en color i blanc i negre, mapes, 320 pàgines.

El llibre ens porta a donar la volta al món pels dos pols. Una ruta pel Sàhara, via Tombouctou, pels aiguamolls i les jungles de Mali i la Costa d'Ivori, per les gelades terres de l'Àrtic i de l'Antàrtida, pels imponderables perills dels gels flotants, dels óssos polars, etc.

Una expedició que fa història i que cal considerar una gesta tan important com les d'Amundsen, Scott i Peary, i realitzada amb diferents mitjans de comunicació. El príncep Carles d'Anglaterra diu que mentre hi hagi desafiaments físics d'aquesta magnitud, hi haurà homes disposats a arriscar la vida per quelcom espectacular, i aquests homes sempre tindran la nostra consideració.

M.M.

DEL OCÉANO AL CIELO

Sir Edmund Hillary. Col·lecció «Aventura». Ed. Martínez Roca, S.A., 1987. Il·lustrat amb fotografies en color i blanc i negre, mapes, 320 pàgines.

Expedició que va posar a prova el valor i la resistència de Sir Edmund Hillary, el conqueridor de l'Everest i del pol sud, tot seguint el curs aigua amunt del riu Ganges, amb canoa, des de l'ocèa Índic, amb els seus perillosos ràpids i una llarga caminada fins al seu naixement a Akash Parbat. En el llibre queden reflectits els costums, les tradicions, el folklore, així com la canviant geografia d'un país tan exòtic com hospitalari. Senzillament, un recorregut de més de mil cinc-cents milles, que, tal com és descrit, es llegeix amb delectança, sempre que hom estigui disposat a seguir l'aventura d'un dels més qualificats exploradors.

Tots tres llibres es troben a la nostra biblioteca per gentileza de la casa editora.

M.M.

ELS NINOTS (ELS ORÍGENS D'UNA AMISTAT)

Albert Vernet, Albert Vila, Joaquim Navas, Joan Cardona i altres. Imp. Altés S.L. Barcelona, 1961-1989. 307 pàgines. Il·lustrat amb dibuixos, arranjaments musicals a càrrec de Daniel Llin, Ignasi Mañez i altres. Ed. d'exemplars numerats.

Un grup de socis de l'entitat i amics afins en la pràctica de l'excursionisme, la música i la poesia, aplegats sota el simpàtic nom de la Colla dels Ninots, durant més de vint-i-cinc anys han recorregut les terres catalanes i, de cada excursió, n'han guardat un record. Ara, una vegada han comprovat el volum que feien i després d'una tria, han cregut que podria tenir interès traspassar als amics excursionistes al marge de la Colla, sense cap pretensió, d'una manera senzilla i planera, l'expressió dels seus sentiments i de les seves emocions estètiques, i tot això dit poèticament, amb cançons, dibuixos i un conte.

El llibre va precedir d'una relació de col·laboradors, de dins la Colla, un portic que il·lustra sobre els seus orígens, per a poder entrar millor en matèria, i uns apartats d'acord amb el seu contingut: I. Muntanya, II. Nadales, III. Efemèrides, IV. Altres poemes, V. Conte, VI. Cloenda, que és un cant a l'amistat.

Un llibre que, dedicat pels seus autors, ha fet entrada a la nostra biblioteca per la porta gran, ja que aquests llibres valuosos de pàgines viscudes, escrits per consocis nostres, són estimats, preferits i agraïts.

Són un tast de les «hores blaves» viscudes a muntanya, en refugi, capvespres, meditacions, invocacions, pregàries, amb nadales, flors, ermites, pensaments, bivacs, serenors, diades i la pàtria per tot sostre; un ramell de sentors muntanyenques, al nos-

tre abast, per a viure de la mà d'aquests amics tot el bo i millor del nostre país.

En el comiat diuen: «Així és, així serà d'eterna / l'amistat que ens uneix / l'amistat que ens alegra / ahir, avui, demà / amics per sempre més».

M.M.

EL MONTSEC Bonremei - els Terradets - Sant Mamet - Mont-roig

Des que l'Editorial Alpina publicà la primera edició del mapa del Montsec, el coneixement d'aquest massís s'ha generalitzat.

Dèiem, amb motiu d'aquella edició: «L'Alpina ha omplert un buit». Això, avui no es pot pas dir, ja que són diversos els treballs i estudis cartogràfics referents al Montsec.

Allò que podem dir és que en el full darrerament aparegut s'hi han senyalat, amb traços enèrgics, tots els camins i les pistes que en aquella primera edició s'insinuaven tímidament. En algun cas, alguns dels camins s'han convertit en pistes de muntanya i, algunes d'aquestes, en veritables carreteres, per causa de l'atracció turística de la zona.

Val a dir que, a més del turisme i l'excursionisme clàssic, l'escalada també ha contribuït a la divulgació, ja que el sector té uns nuclis molt importants per a aquesta pràctica: Vilanova de Meià (roca dels Arcs), Bonremei (parets de Catalunya i Aragó) i el sector més antic, Terradets (paret de les Bagasses, roca Regina).

A més del massís principal, subdividit en Montsec de Rúbies, Montsec d'Ares i l'apèndix del Montsec d'Estall, també conegut per Montgai o Montsec d'Aragó, cal esmentar els secundaris: la serra de Sant Mamet, la de la Campaneta i la del Cucut, a la part més oriental.

Pel que fa als refugis, n'hi ha tres d'importants: el vell santuari de la Mare de Déu de Colobor (1.090 m), inaugurat com a refugi per la Federació

Catalana el 18 d'octubre de 1964; el refugi del Sant del Bosc (1.200 m), a mig aire del Montsec de Rúbies, que la Secció Amics de la Muntanya, de Tremp, posà en servei el 21-XI-1976; i el refugi de Sant Mamet (1.374 m), a la serra del mateix nom, que pertany a l'Ajuntament d'Alòs de Balaguer.

La guia complementària del mapa adjunta un extracte dels avenços i les coves superiors a 50 m, localitzats a la zona cartografiada.

D. Aloy

BIBLIOGRAFIA CATALANA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

Els ocells del Camp de Taragona. Aproximació al coneixement de l'ornitofauna del Camp. Màrius Domingo. Edicions del Centre de Lectura. Reus, 1988. 182 pàgs. il·l. + 12 làm. (Assaig, 26).

IV Trobada de joves naturalistes de Catalunya. Grup d'Estudis i de Defensa de la Natura del Ripollès. Ripoll, 1988. 56 pàgs.

Camí dels Monjos. De Sant Cugat del Vallès a Sant Llorenç del Munt (25'300 km). Comitè Català de Senders de Gran Recorregut. Barcelona, 1989. 64 pàgs. il·l.

Altafulla, imatges i records. Centre d'Estudis. Altafulla, 1989. 118 pàgs. il·l.

Annals 1987-1988. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Ripoll, 1988. 160 pàgs. il·l.

Bibliografia terrassenca. Maria Coll. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura / Ajuntament de Terrassa, IMCET. Terrassa, 1988. 1032 pàgs.

Cronologia de Calella. Ignasi M. Colomer. Ajuntament de Calella. Calella, 1988. 178 pàgs.

La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV. Albert Curtó i Homedes. Fundació Salvador Vives i Casajuana. Barcelona, 1988. 266 pàgs.

L'economia del set-cents a les comarques gironines. Francesc Ferrer i Gironès. Cambra de Comerç, Indústria i Navegació. Girona 1989. 400 pàgs.

Història de la Paeria. Rafael Gras i d'Esteva. La Paeria. Lleida, 1988. 276 pàgs. + 21 làm.

Crònica de la Lleida franquista, 1938-1975. Julià Grau i Forcèn. Ed. Virgili & Pagès. Lleida, 1989. 174 pàgs. + 32 pàgs. il·l.

Ullastret. Poblament ibèric. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura/Diputació de Girona. Barcelona, 1988. 32 pàgs. il·l. + 1 plànol. (Guies de jaciments arqueològics).

Fundació de Calella. Compilació de textos històrics. Domènec Mir i Moragas. Ed. Virgili & Pagès. Lleida, 1988. 136 pàgs.

Una vila medieval entre fronteres: Calaceit al segle XIV. Joaquim Monclús i Esteban. Xarxa Cultural. Barcelona, 1989. 160 pàgs. il·l. (Llibres de Ponent, 1).

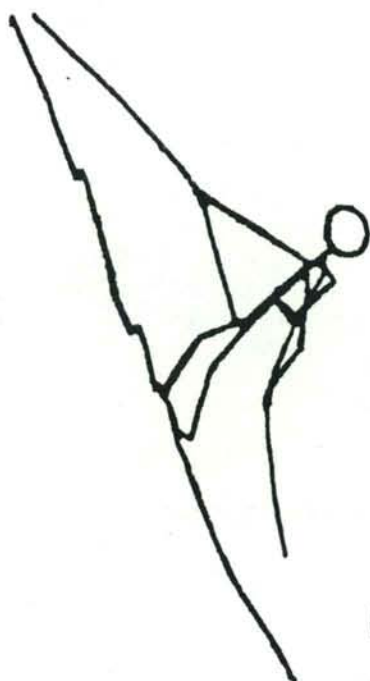
Els sòls de Sant Feliu. Albert Palahí. Serveis de Publicacions i Arxius de l'Ajuntament de Sant Feliu. Sant Feliu de Guíxols, 1989. 64 pàgs. (Estudis Guixolencs, 4).

Pergamins de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, 1278-1387. Fundació Noguera. Barcelona, 1988. 248 pàgs. (Textos i Documents, 17).

Agullana. Enric Tubert i Canadà. Diputació de Girona/Caixa. Girona 1989. (Quaderns de la Revista de Girona, 20 - Sèrie Monografies locals, 11).



*al servei del muntanyenc,
el travessaire i l'esquiador.*



**Comte d'Urgell, 95 bis - Tel. 253 50 01.
BARCELONA**



PEDRA-NEU



COMUNICACIONS

METRO

LÍNIA-V-BADAL
LÍNIA-III-PL. CENTRE

BUS

15-54-70-72-43-56-57

OFERTA

D'ESQUÍ 89-90

CINTURÓ DE RONDA
AVDA. DE MADRID

PEDRA-NEU

PEDRA-NEU

PISTA:	MUNTANYA:
ESQUÍS FIXACIÓ BASTONS 17.500,—	ESQUÍS FIXACIÓ (Màx. Seguretat) PELLS DE FOCA (adhesives) 33.500,—
INFANTS:	FONS:
ESQUÍS FIXACIÓ (Màx. Seguretat) BASTONS 12.800,—	ESQUÍS FIXACIÓ SABATILLES BASTONS SALOMON 16.200,—

LLOGUER:

- ESQUÍS DE PISTA
- ESQUÍS DE MUNTANYA
- PELLs DE FOCA
- ESQUÍS DE FONS
- PIOLETS I GRAMPONS

POSEM SOLES VIBRAM A LES BOTES D'ESQUÍ
POSEM SOLES CUÏTES A: PEUS DE GAT I NINJAS

C/ BRASIL, 48 (CINTURÓ DE RONDA / AVDA. DE MADRID). 08028-BARCELONA
☎ (93) 330 27 74

PEDRA-NEU



CARTOGRAFIA DE BASE I TEMÀTICA
ORDENACIÓ DEL TERRITORI • ESTUDIS DEL MEDI FÍSIC
CONSERVACIÓ DEL MEDI AMBIENT • ESTUDIS HUMANS-ECONÒMICS

CURS A DISTÀNCIA D'ORGANITZACIÓ I PLANIFICACIÓ
D'ITINERARIS I VIATGES TURÍSTICS

PREU TOTAL 25.000 PTES. (Socis CEC 15 % de descompte)

C/ Provença, 10-12, 2n. 4a. • 08029 BARCELONA • Telèfon: (93) 239 78 20

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.

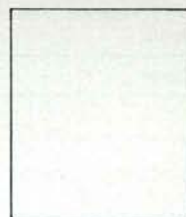


**BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ**

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

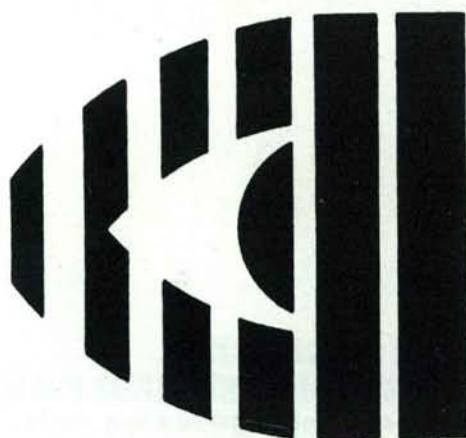
c. Paradís, 10 Barcelona (2)



Si encara no sou
subscriptor de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

*Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.*



Òptica Ruiz Urrea

Diplomat: A. Ruiz Beckers

Tallers propis

Rda. Sant Antoni, 63

Telèfon 254 59 45

08011 Barcelona

VIDRES SKINDO ANTIRREFLEX ESPECIALS PER A LA MUNTANYA I LA NEU

Per a les seves ulleres, RECORDI'NS.

- ☐ Gabinet per a comprovar la seva agudes visual amb el modern REFRACMÀTIC AR 1.100 computeritzat.
- ☐ Montures nacionals i d'importació de totes les marques (RAY-BAN, VUARNET, CHRISTIAN DIOR, etc.).
- ☐ Especialistes en les modernes multifocals invisibles de graduació progressiva. LENTILLESCORNIALS, APARELLS PER A SORDS.

ESPEREM LA SEVA VISITA .

DESCOMPTE DEL 20% PER ALS SOCIS
DEL CENTRE I ELS SEUS FAMILIARS.

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐

Signatura

Data			
Banc / Caixa			
Carrer			
n.º	Població		D.P.

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista MUNTANYA del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

«PONCHO» MUNTANYA LLEUGER

CONFECCIONADOR MAJORISTA 0056-B

REF. 61869



EXCURSIONISME



CAÇA

CICLISME

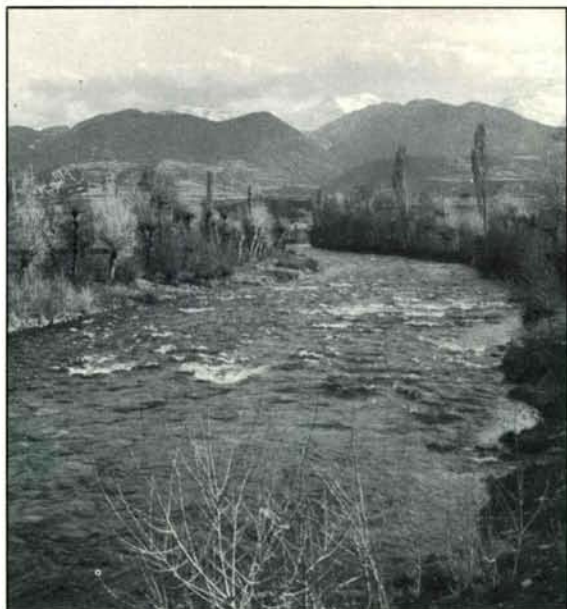


PESCA



COMPOSICIÓ P.V.C. 100 %

MANUFACTURES PLÀSTIQUES ALEU, S.A.
BARCELONA



CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
CLUB ALPÍ CATALÀ

CERDANYA

ALTES VALLS DEL SEGRE

A. JOLIS i M.A. SIMÓ de JOLIS

HA APAREGUT LA NOVA GUIA CERDANYA

Agustí Jolis i M. Antònia Simó,

Del Centre Excursionista de Catalunya

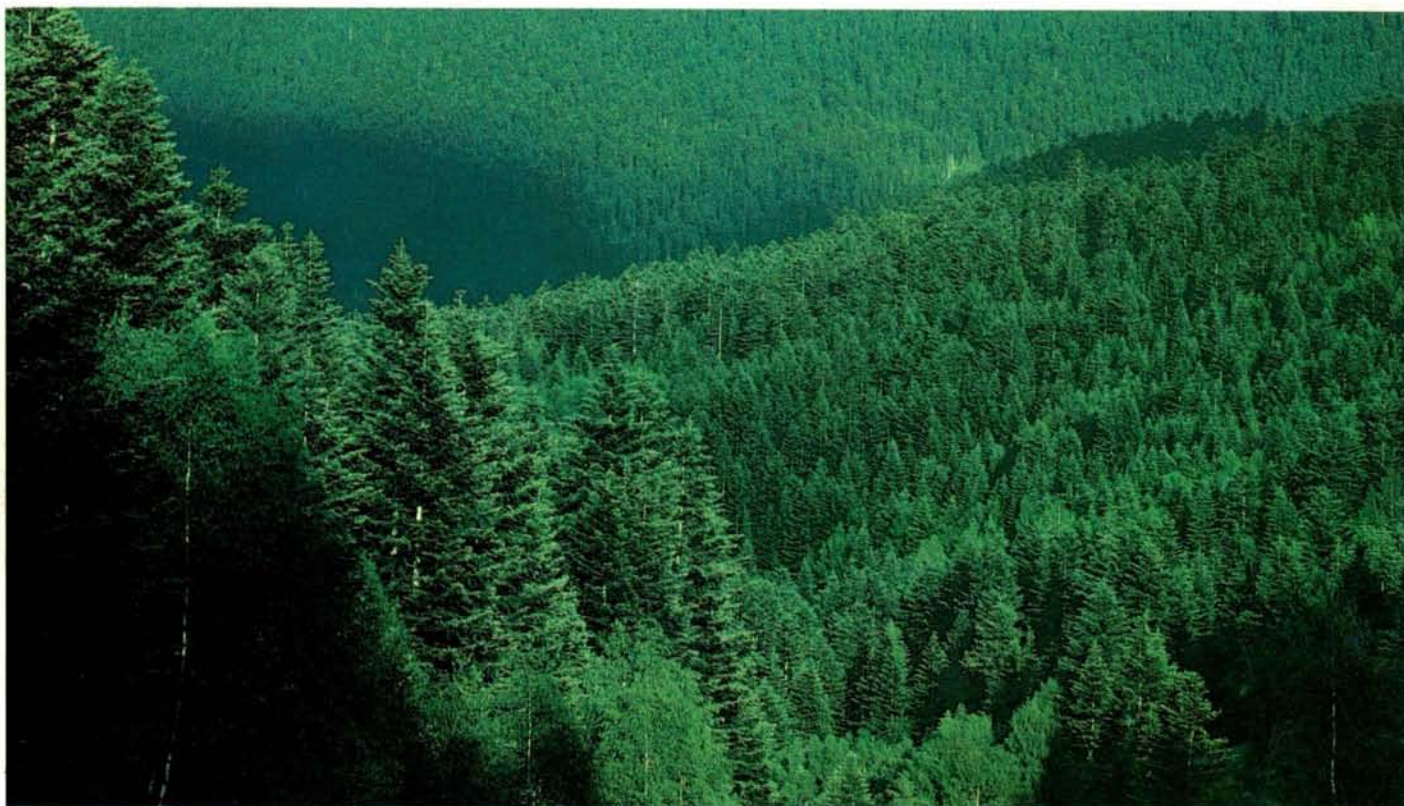
UNA VISIÓ GLOBAL D'AQUESTA COMARCA CATALANA

- 52 itineraris turístics.
- 98 itineraris de muntanya amb diverses variants i vies d'escalada.
- 10 dibuixos descriptius.
- 21 croquis de vies d'escalada.
- 9 fotos en color.
- 2200 topònims.
- 12 mapes parcials a escala aprox. 1:50000.
- 1 mapa general a escala 1:100000 a tres colors.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

Nena Casas, 73-75, 08017 Barcelona
Tel. 204 43 97, Apartat de Correus, 266

E T N E C E S S I T E M !



La Mata de València.

En els darrers decennis, Catalunya ha perdut bona part dels seus boscos, aiguamolls i altres hàbitats de gran valor ecològic. Les poblacions de moltes espècies animals i vegetals han disminuït molt i algunes han desaparegut del tot. Cal aturar aquest procés ara, perquè demà serà massa tard.

A DE·PA·NA volem fer moltes coses, i per això no podem prescindir de cap persona que estimi la natura. Com més siguem més hauran d'escoltar la nostra veu i més recursos podrem dedicar a campanyes de tota mena destinades a defensar el patrimoni natural de tots.



DE·PA·NA

Lliga per a la Defensa
del Patrimoni Natural

**Per evitar la destrucció de la natura,
ens cal el teu ajut. Fes-te soci !**

Bulleta d'inscripció

Cognoms Nom

Adreça Població CP

Soci numerari ☐ Majors de 18 anys, 2500 pts anuals
☐ Menors de 18 anys, 1500 pts anuals

Soci Protector (Quota lliurament fixada per damunt del doble de la quota actual)

Import pts

Domiciliació bancària

En/Na prega al

Banc/Caixa Agència nº

Adreça Població CP

que atengui amb càrrec al seu Cc/Llibreta d'estalvi nº

els rebuts que li presentarà anualment DE·PA·NA en concepte d'associat.

....., a de del 19.....

Signatura

Envia aquesta butlleta, o una fotocòpia de la mateixa a
DE·PA·NA, Aragó 281, 08009 Barcelona. Telèfon 215 14 84.

